

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İZMİR SARNIÇ BELDESİ'NDEKİ BULGARİSTAN
GÖÇMENLERİ VE TOPLUMSAL DİYALOG AĞLARI

Arzu SAYAR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Nazmi ÜSTE

2011

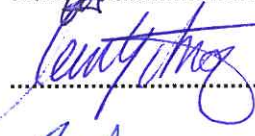
YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2008800159

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Arzu SAYAR
Tez Başlığı : İzmir Sarnıç Beldesi'ndeki Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyalog Ağları

Savunma Tarihi : 03.10.2011
Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Levent YILMAZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Serkan ODAMAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (x)

Oy Çokluğu ()

Arzu SAYAR tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "İzmir Sarnıç Beldesi'ndeki Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyalog Ağları" başlıklı Tezi (x) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, **“İzmir Sarnıç Beldesi’ndeki Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyalog Ağları”** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Arzu SAYAR

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İzmir Sarnıç Beldesi'ndeki Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyalog Ağları

Arzu SAYAR

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Avrupa Kıtasının güneydoğusunda yer alan; Akdeniz, Ege ve Adriyatik Denizi tarafından çevrelenmiş olan Balkan Yarımadası, tarih boyunca önemini koruyarak birçok saldırıya ve işgale maruz kalmıştır. Türkler tarafından belirli dönemlerde yerleşim yeri olarak kullanılan bölgedeki Türk varlığı, ilk olarak Hunlar ile başlamış; Orta Asya'dan gelen Türk boylarıyla devam etmiş; Osmanlı Devleti'nin yaklaşık 500 yıl süren hâkimiyetiyle en parlak dönemini yaşamıştır.

Türklerin yoğun olarak yaşadığı Balkan ülkelerinden biri de Bulgaristan'dır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan savaşlar sonucu oluşan göçlerle, Bulgaristan'daki Türk nüfusu azalmaya başlamış; Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ise uygulanan asimilasyon politikaları ile tedrici olarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru yoğun göç akınları yaşanmıştır. Göçler sonrasında yürütülen iskân politikaları yardımıyla Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yerleştirilen ya da kendi imkânlarıyla yerleşim yeri bulan bu insanların, yeni toplumsal yaşam alanlarına alışma süreci başlamıştır. Bu süreç içerisinde göçmenler, toplumsal diyaloglarını geliştirerek topluma uyum sağlayabilmek için bazı araçlara başvurmuşlardır.

Bu çalışmada, göç, göçmen, toplumsal diyalog ağları başlığı altında sivil toplum kuruluşları ve kitle iletişim araçları incelenecek, çeşitli uluslararası belgeler ışığında Bulgaristan Türklerinin statüsü hakkında bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Kuruluşundan bugüne Bulgaristan tarihinde Türklerin durumları ve yaşanan göçler anlatılarak göçlerin ardından İzmir'in Gaziemir ilçesinde bulunan Sarnıç'ta yaşamaya başlayan göçmenlerin ekonomik, sosyal ve hukuki durumları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türkleri, Göç, Toplumsal Diyalog Ağları, İzmir-Sarnıç.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Bulgarian Immigrants and Social Dialogue Networks in İzmir Sarnıç Town

Arzu SAYAR

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

Located at the southeastern shores of European continent, surrounded by Mediterranean, Aegean and Adriatic seas, the Balkan Peninsula had been attacked and occupied throughout the history while maintaining its importance. Turkish presence in the region, which has been a residential area time to time for Turks, first initiated with the Huns, carried on by Turkish tribes migrated from Central Asia, and was at its zenith during the Ottoman rule which lasted nearly 500 years.

Bulgaria is one of those countries having a large Turkish population. Due to the emigration provoked by the constant wars during the late period of the Ottoman Empire, the Turkish population in Bulgaria tended to decrease; and as a result of the assimilation policies subsequent to the foundation of the Republic of Turkey, a large influx of immigrants from Bulgaria to Turkey had taken place gradually. Through the instrument of succeeding settlement policies, immigrants who are settled in various regions of Turkey or can find a settlement with their own means, started to get oriented to their new living spaces. During this process, immigrants adopted certain methods in order to accommodate to the society in which they live by developing social dialogue.

In this paper, NGOs and mass media are to be scrutinized under the heading of migration, immigrant and social dialog networks and the reader will be acquainted with the status of Bulgarian Turks in consideration of various international documents. The history of Bulgarian Turks and the migrations encountered since from the foundation of Bulgaria will be summarized and economic, social, legal conditions of immigrants who live in Sarnıç of the Gaziemir county of Izmir will be put forth.

Keywords: Bulgarian Turks, Migration, Social Dialogue Networks, Izmir-Sarnıç.

İZMİR SARNIÇ BELDESİ'NDEKİ BULGARİSTAN GÖÇMENLERİ VE TOPLUMSAL DİYALOG AĞLARI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xvi
 GİRİŞ	 1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, GÖÇMEN VE TOPLUMSAL DİYALOG AĞLARI KAVRAMLARI

1.1. GÖÇ KAVRAMI	4
1.1.1. Göç Türleri	6
1.1.1.1. İç Göç – Dış (Uluslararası) Göç	7
1.1.1.2. Bireysel Göç - Kitlesele Göç	8
1.1.1.3. Gönüllü Göç - Zorunlu Göç	9
1.1.1.4. Geçici Göç - Devamlı (Kesin) Göç	10
1.1.1.5. Diğer Göç Türleri	10
1.1.1.5.1. Yasadışı göç	10
1.1.1.5.2. İşçi Göçleri	12
1.1.1.5.3. Mübadele Göçleri	12
1.1.1.5.4. Beyin göçü	13
	viii

1.1.2. Göç Nedenleri	13
1.1.3. Göç Sonuçları	15
1.2. GÖÇMEN KAVRAMI VE TÜRLERİ	18
1.3. TOPLUMSAL DİYALOG AĞLARI	20
1.3.1. Kitle İletişimi ve Kitle İletişim Araçları	21
1.3.1.1. Kitle İletişim Kavramı	21
1.3.1.2. Kitle İletişim Araçları	22
1.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütleri (STK/STÖ)	27
1.3.2.1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları	27
1.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Nitelikleri	30
1.3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları Sınıflandırılması	31
1.3.2.4. Dünyada ve Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları	34

İKİNCİ BÖLÜM

BULGARİSTAN’DAN TÜRKİYE’YE GÖÇ OLGUSU ve SOSYOPOLİTİK / HUKUKSAL GELİŞİM

2.1. BULGARİSTAN’DAKİ TÜRKLERE İLİŞKİN ULUSLARARASI BELGELER	39
2.1.1. 1878 Berlin Antlaşması	39
2.1.2. 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi	40
2.1.3. 1913 Antlaşması ve Müftülüklerle İlgili Sözleşme	42
2.1.4. 1919 Neuilly Barış Antlaşması	42
2.1.5. 1925 Türk - Bulgar Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi	44
2.1.6. 1947 Paris Barış Antlaşması	45
2.1.7. İnsan Hakları İle İlgili Sözleşmeler	45
2.2. BULGARİSTAN TARİHİNDE TÜRKLER VE YAŞANAN GÖÇLER	47
2.2.1. Prenslik Dönemi (1878–1908)	47
2.2.2. Krallık Dönemi (1908 – 1944)	49
2.2.3. Komünist Dönem ve Todor Jivkov İktidarı (1944 – 1989)	50
2.2.3.1. Asimilasyon Politikaları	52

2.2.3.1.1. 1950–1951 Göçü	54
2.2.3.1.2. 1968 Yakın Akraba Göçü	55
2.2.3.1.3. 1989 Göçü	56
2.2.4. Demokratik Dönem (1989 - ...)	57
2.3. GÖÇLERİN ARDINDAN BULGARİSTAN	
GÖÇMENLERİNİN TÜRKİYE’DEKİ DURUMU	59
2.3.1. Vatandaşlık İşlemleri	59
2.3.2. İskân Uygulamaları	62
2.3.3. İkamet Tezkeresi Uygulaması	64
2.3.4. Sosyal Güvenlik Uygulamaları	65
2.3.5. Bulgaristan Göçmenlerinin Toplumsal Diyalog Ağları	67
2.3.5.1. Kitle İletişim Araçları	68
2.3.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR - SARNIÇ ÖRNEĞİ

3.1. SARNIÇ’IN TARİHSEL GELİŞİMİ	71
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	72
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM	73
3.3.1. Yaş Grubuna Göre Dağılım	74
3.3.2. Cinsiyete Göre Dağılım	75
3.3.3. Vatandaşlığa Göre Dağılım	75
3.3.4. Medeni Duruma Göre Dağılım	76
3.3.5. Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre Dağılım	76
3.3.6. Eğitim Durumuna Göre Dağılım	77
3.3.7. Bulgaristan’da Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım	78
3.3.8. Türkiye’de Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım	79
3.3.9. Göç edilen Zaman Dilimine Göre Dağılım	80
3.3.10. Türkiye’ye Birlikte Göç Edilen Kişilere Göre Dağılım	81
3.3.11. Yerleşimde Sarnıç’ı Seçme Nedenine Göre Dağılım	81
3.3.12. Asimilasyon Uygulamalarına Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılım	82

3.3.13. Bulgaristan’da Kalan Yakınlara Göre Dağılım	83
3.3.14. Yerleşim Konusunda Devletten Destek Görme Durumuna Göre Dağılım	85
3.3.15. Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılım	86
3.3.16. Sosyal Güvenceye Göre Dağılım	87
3.3.17. Hanede Çalışan Kişi Sayısına Göre Dağılım	88
3.3.18. Hanenin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılım	88
3.3.19. Toplumsal Diyalog Ağlarının Kurulmasında, Sorunların Çözümü ve Toplumsal Uyum Gibi Konularda Kullanılan Araçlara Göre Dağılım	89
3.3.20. Göçmen Derneklerine Üyelik Durumuna Göre Dağılım	90
3.3.21. Göçmen Derneklerinin Faaliyetlerinin Yeterliliğine İlişkin Dağılım	91
3.3.22. İnternet Ortamındaki Forum ve Sosyal Ağ Sitelerini Takip Etme Durumuna Göre Dağılım	92
3.3.23. Yakın İlişkiler İçinde Olunan Kişilere Göre Dağılım	93
3.3.24. Türkiye’de Yaşamaktan Memnuniyet Durumuna Göre Dağılım	94
3.3.25. Türkiye’de Yaşanılan Sorunlara Göre Dağılım	94
3.3.26. Bulgaristan’a Geri Dönme İsteğine Göre Dağılım	96
SONUÇ	97
KAYNAKLAR	103
EKLER	116

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİAD	Adana Genç İş Adamları Derneği
ARPANET	Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı (Advanced Research Projects Agency Network)
ASKON	Anadolu Aslanları İşadamları Derneği
BAĞ-KUR	Esnaf, Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BAL-GÖÇ	Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
BM ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BKP	Bulgaristan Komünist Partisi
BTMK	Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi
CONECCS	AB Sivil Toplum Veri Tabanı (Consultation, the European Commission and Civil Society)
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları konfederasyonu
ESC	Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi
EBSO	Ege Bölgesi Sanayicileri Odası
GESİAD	Gebze Sanayici ve İş Adamları Derneği
HAK-İŞ	Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HDK	Hükümet Dışı Kuruluş
HÖH	Hak ve Özgürlükler Hareketi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İŞHAD	İş Hayatı Dayanışma Derneği (International Organization of Migration)
KAMU-SEN	Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu
KADER	Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği
MAZLUM-DER	İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği
MEMUR-SEN	Memur Sendikaları Konfederasyonu
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği

NGO	Non-Governmental Organization
RSS	Zengin Site Özeti (Rich Site Summary)
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
STK/STÖ	Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütleri
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TV	Televizyon

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: 1923-1944 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı	s. 50
Tablo 2: 1945-1949 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı	s. 51
Tablo 3: 1969-1980 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı	s. 55
Tablo 4: Türkiye'de Bulunan Bazı Balkan-Rumeli Dernekleri	s. 70
Tablo 5: Yaş Grubuna Göre Dağılım	s. 74
Tablo 6: Cinsiyete Göre Dağılım	s. 75
Tablo 7: Vatandaşlığa Göre Dağılım	s. 75
Tablo 8: Medeni Duruma Göre Dağılım	s. 76
Tablo 9: Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre Dağılım	s. 77
Tablo 10: Eğitim Durumuna Göre Dağılım	s. 78
Tablo 11: Bulgaristan'da Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım	s. 78
Tablo 12: Türkiye'de Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım	s. 79
Tablo 13: Göç edilen Zaman Dilimine Göre Dağılım	s. 80
Tablo 14: Birlikte Göç Edilen Kişilere Göre Dağılım	s. 81
Tablo 15: Yerleşimde Sarnıç'ı Seçme Nedenine Göre Dağılım	s. 82
Tablo 16: Asimilasyon Uygulamalarına Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılım	s. 83
Tablo 17: Bulgaristan'da Kalan Yakınlara Göre Dağılım	s. 84
Tablo 18: Yerleşim Konusunda Devletten Destek Görme Durumuna Göre Dağılım	s. 85
Tablo 19: Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılım	s. 86
Tablo 20: Sosyal Güvenceye Göre Dağılım	s. 87
Tablo 21: Hanede Çalışan Kişi Sayısına Göre Dağılım	s. 88
Tablo 22: Hanenin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılım	s. 89
Tablo 23: Toplumsal Diyalog Ağlarının Kurulmasında, Sorunların Çözümü ve Toplumsal Uyum Gibi Konularda Kullanılan Araçlara Göre Dağılım	s. 90
Tablo 24: Göçmen Derneklerine Üyelik Durumuna Göre Dağılım	s. 91

Tablo 25: Göçmen Derneklerinin Faaliyetlerinin Yeterliliğine İlişkin Dağılım	s. 92
Tablo 26: İnternet Ortamındaki Forum ve Sosyal Ağ Sitelerini Takip Etme Durumuna Göre Dağılım	s. 92
Tablo 27: Yakın İlişkiler İçinde Olunan Kişilere Göre Dağılım	s. 93
Tablo 28: Türkiye’de Yaşamaktan Memnuniyet Durumuna Göre Dağılım	s. 94
Tablo 29: Türkiye’de Yaşanılan Sorunlara Göre Dağılım	s. 95
Tablo 30: Bulgaristan’a Geri Dönme İsteğine Göre Dağılım	s. 96

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin her döneminde varlığını korumuş olan göç, birçok devletin karşılaştığı bir olgudur. Devletler yaşadıkları iç veya dış göçler sonucunda ekonomik, demografik, hukuki, siyasi vb. değişiklikler yaşamakta ve birçok konuda yeni düzenlemeler yapmaktadır.

Tarih boyunca çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu da, göçlerin yoğun olarak yaşandığı yerler arasında yer almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devam eden iç ve dış göç hareketleri, hem göçmenler hem de göç alan bölgeler açısından zorlu süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Ülkemizde çoğunlukla ekonomik amaçlı olarak gerçekleştirilen iç göçlerin yanı sıra, çeşitli dönemlerde Orta Doğu, Afrika ve Balkan ülkelerinden gelen göç akınları sonucu birçok göçmen, mülteci ve sığınmacı ülkemize kabul edilmiştir.

Balkan ülkelerinden yapılan göç hareketlerinden biri, yaklaşık 112 yıllık bir tarihe sahip olan Bulgaristan Türklerinin Anadolu topraklarına doğru gerçekleştirdikleri göçlerdir. 14. yüzyılın yarısında Balkan topraklarını hâkimiyeti altına alan Osmanlı Devleti, uyguladığı başarılı iskân politikaları ile bölgede yoğun bir Türk nüfusunun oluşmasını sağlamıştır. 1878 yılına gelindiğinde ise 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı–Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması ile özerkliğini ilan ederek Prensliğini kuran Bulgaristan döneminde, Türklerin Anadolu'ya göçleri başlamıştır. Bu tarihten sonra da aralıklı olarak devam eden göçler sonucu Bulgaristan'da azınlık durumuna gelen Türklerin haklarının ortaya konularak korunması konusunda çeşitli uluslararası belgeler oluşturulmuştur. Buna rağmen Bulgaristan'da kalan Türklerin yaşadığı sıkıntılar son bulmamış; özellikle 1980 sonrasında “tek millet” oluşturma amacıyla dini baskılar, Türkçe konuşmanın yasaklanması, isim değiştirme gibi artan asimilasyon uygulamaları sonucu Türkiye'ye göçler de artarak devam etmiştir.

Türkiye'ye doğru yapılan ve belirli aralıklarda yoğunluk kazanarak devam eden bu göçler sonunda iskânlı ya da serbest göçmen olarak kabul edilen göçmenler iskân yasasına göre yapılan çalışmalar doğrultusunda ülkenin çeşitli il, ilçe ve köylerine yerleştirilmişlerdir. Göçmenlerden iskânlı olanlar devlet eliyle yerleştirilirken serbest göçmenler ise kendi imkânlarıyla yerleşmişler ve özellikle de yakınlarının bulunduğu yerleşim yerlerini tercih etmişlerdir. Türkiye'de yerleşim, iş bulma, toplumsal uyum gibi konularda zorluklar yaşayan bu insanların bir kısmı, sorunlarına çözüm üretmek ve seslerini daha iyi duyurabilmek için çeşitli sivil toplum kuruluşları çatısı altında birleşmiş, internet, gazete, televizyon ve dergi gibi kitle iletişim araçlarına başvurmuşlardır.

Ülkemize gelen Bulgaristan göçmenlerinin sosyal, ekonomik ve hukuki durumlarının incelenerek toplumsal uyumları konusunda göçmen dernekleri ve kitle iletişim araçları hakkındaki düşüncelerinin ortaya konulmaya çalışıldığı bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde göç, göçmen kavramları ve bu kavramların türlerinden bahsedilerek toplumsal diyalog ağı başlığı altında sivil toplum kuruluşları ve kitle iletişim araçları hakkında bilgiler verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Bulgaristan'da yaşayan Türklerin haklarına ilişkin 1878 yılından bugüne kadar ortaya konulmuş uluslararası belgeler incelenecektir. Bu belgelerde Bulgaristan Türklerine tanınan haklar belirtildikten sonra Bulgaristan Prensiğinin kurulmasından itibaren ülkenin çeşitli dönemlerinde Türkiye'ye doğru gerçekleştirilen göç akınları ve bunları tetikleyen asimilasyon uygulamaları anlatılacaktır. Göçlerin ardından Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yerleşen göçmenlere ilişkin yapılan düzenlemeler ve uygulamalardan bahsedilerek göçmenlerin vatandaşlığa alınmaları, sosyal güvenceleri, iskânları ile ikamet tezkeresi, göçmen dernekleri ve kitle iletişim araçları gibi konularda bilgilere yer verilecektir.

İzmir'in Gaziemir İlçesinde bulunan Sarnıç'a yerleşmiş olan Bulgaristan göçmenlerine yönelik alan araştırmasının bulunduğu üçüncü ve son bölümde ise, Sarnıç'taki göçmenlerin genel durumları incelenecektir. Yapılan anketler ve

sonuçları değerlendirilerek göçmenlerin göçmen derneklerine katılım ve kitle iletişim araçlarını kullanım konusundaki tutum ve davranışları aktarılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, GÖÇMEN VE TOPLUMSAL DİYALOG AĞLARI KAVRAMLARI

1.1. GÖÇ KAVRAMI

Toplumsal yapı içerisinde görülen süreçlerden biri olan toplumsal hareketlilik, birey ya da grupların tabakalar arası veya belirli bir tabaka içinde bir konumdan diğerine geçişidir. Toplumsal hareketlikte kişinin statü ya da yaşam koşulları değişmektedir. Coğrafi hareketlilik ise, göç olarak ifade edilmektedir (İçli, 2008: 181).

Göç kavramı ile ilgili çeşitli tanımlamalar bulunmakla beraber, genel olarak dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, diğerine yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketine göç denir (Akkayan, 1979: 21). Ezelden beri var olan ve insanoğlu var olduğu sürece de ebede kadar olacağı düşünülen göçün (Çandar, 2005: 30–32), sosyo-kültürel, politik ve ekonomik birçok yönü de bulunmaktadır.

Kültürel bir değişim aracı olarak göç, göçmenlerin yeni insanlarla etkileşimini sağlayarak onlara yeni fırsatlar da yaratmaktadır. İç göçler sonucu yer değişikliği aynı ülke içinde olsa dahi, kırsal-kentsel ve etnik farklılıklar gibi unsurlar nedeniyle kişi alışılmadık yeni bir çevreye sahip olmaktadır. Yeni çevre göçmeni farklı insanlarla etkileşime girmeye zorlamakta ve tüm bunların sonucu olarak göç eden kişi açısından bazı endişeler doğurmaktadır (Kocacık, Yalçın, 2008: 252).

Kemal Karpat'a göre göç, asıl yerinden, ulaşılmak istenen yere harekettir. Everett S. Lee, göçü kalıcı veya yarı kalıcı yer değişikliği olarak ifade etmektedir. Michael Kearney'e göre göç, insanların coğrafya üzerindeki yer değiştirmeleridir. Eisenstadt ile Jackson'a göre coğrafik olarak yer değiştirme olan göç, bir toplumdan başka bir topluma yapılarak sosyal bir boyut kazanmaktadır (Yalçın, 2004: 11-12).

Gökdere de “ En genel anlamıyla göç, kişilerin oturdukları yerleri nispeten sürekli olarak ve kayda değer uzaklıklar içinde değiştirmeleridir” diyerek değiştirilen yerleşim yerleri arasındaki uzaklığa dikkati çekmiştir (1978: 10).

Yapılan tüm bu tanımların ışığında genel bir ifadeyle göç, birey ya da grupların sosyal, kültürel, ekonomik, politik veya ekolojik sebeplerle bir mekandan başka bir mekana kalıcı ya da geçici olarak yer değiştirme hareketidir. Beşeri coğrafya açısından göç, mekânsal değişiklik, demografik açıdan göç eden kişilerin sayısal değişimi; iktisadi açıdan üretim faktörü olan emeğin bir ülkeden diğerine geçişi, sosyolojik açıdan ise yeni gelen grubun toplumla bütünleşmesi olarak ele alınmaktadır (Kırlı, 2009: 2818).

Göç olgusunun tarihçesine bakıldığında ise, modern çağdaki beş farklı göç hareketi dikkat çekmektedir:

- **1. Dalga:** 17. yüzyılda Avrupa devletlerinin emperyal bir güç olmaya başlamasından 1. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar süren göç dalgasıdır. Britanya, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Fransa gibi ülkeler fazla nüfuslarını aktarabilecekleri koloniler meydana getirmişlerdir.
- **2. Dalga:** 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleşmiş olan 2. dalga göçler, Avrupalı tüccarların köle taşımaları, kölelikten sonra da İngilizlerin sözleşmeli işçi ve uşak taşımalarından oluşmaktadır.
- **3. Dalga:** 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı ve Habsburg gibi imparatorlukların dağılmasıyla oluşan yeni devletlerdeki nüfusu homojenleştirmek amacıyla gerçekleştirilen zorunlu göçlerdir.
- **4. Dalga:** 2. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgelerin bağımsızlıklarını elde etmeleri ile başlayan göç dalgasıdır. Yeni oluşturulan bu ülkeler ise etnik olarak çeşitlilik gösteren ve otoriter yapıda olan ülkelerdir.

Bu ÷lkelerdeki hükümetler, sömürgeciler tarafından kendi topraklarına getirilen Avrupalıların geldikleri yerlere dönmeleri gerektiğini savunmuşlardır.

- **5. Dalga:** 1950–60’lı yıllardaki işçi taşınmalarından oluşan göçlerdir. Bu göçler özellikle Batı Avrupa, A.B.D. ve petrol üreticisi olan Orta Doğu ÷lkelerine yapılmıştır. İşçi göçleri, göç alan ÷lkeler tarafından geçici olarak algılansa da bu insanlar gittikleri ÷lkelerde kalıcı olmuşlardır (Durugönül, 1997: 96).

1.1.1. Göç Türleri

Göç, sosyolojik, kültürel, siyasi, ekonomik vb. birçok olguyu içinde barındırmakla beraber farklı türleri de bulunan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç üzerine çalışan göç kuramcılarından Willam Peterson, bireysel ve sınıfsal farklılıkları da dikkate alarak göçün beş farklı tipini ortaya koymuştur:

- **İlkel (primitive) göçler:** Doğal çevrenin yarattığı kuraklık, kötü hava koşulları gibi fiziksel zorluklardan kaynaklanan ve bu sebeplerle yaşanan toplu göçlerdir.
- **Yönlendirilen (impelled) göçler:** Kişilerin göç edip etmeme konusunda kendi kararlarını verme yetkisine sahip oldukları göçlerdir.
- **Zoraki (forced) göçler:** Göçmenlerin göç kararı üzerinde herhangi bir inisiyatife sahip olamadıkları göç tipidir. Kişiler ya da gruplar, zor kullanılarak bulundukları mekândan uzaklaştırılmaktadırlar. Hitler döneminde Yahudilere uygulanan politikalar, zoraki göçe örnek olarak gösterilmektedir.

- **Serbest (free) göçler:** Bireysel tercihlere bağlı olarak gerçekleştirilen kişisel göçlerdir. Serbest göçlerde göçmenler, herhangi bir zorlayıcı ya da itici faktör olmadan kendi kararlarını verip göçü gerçekleştirmektedirler.
- **Kitlesel (mass) göçler:** Teknolojik gelişmeyle beraber dünyadaki ulaşım yollarının ve imkânlarının artmasıyla kolektif bir olgu olarak kitlesel göçler oluşmuştur. Örneğin; Amerika ve Avrupa kıtasına gerçekleştirilen serbest göçlerde, teknolojik gelişme ve öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları yeni göçmenlere cesaret vererek kitlesel göçü ortaya çıkarmıştır (Çağlayan, www.mu.edu.tr/sbe/sbedergi/dosya/S-Caglayan.pdf, 24.10.2010).

Peterson'un yapmış olduğu bu tipolojide, genel olarak göçler isteğe bağlılık ve ya zorunluluk ölçütlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın dışında, farklı ölçütlere göre farklı göç türleri de ortaya konulabilmektedir.

Göç türlerinde karşılaşılan bazı kıstaslar şunlardır:

- **Alan:** yerli (iç)-uluslararası (dış)
- **Akışım boyutu:** bireysel-kitlesel
- **Sebebi:** gönüllü-gönülsüz ya da zorunlu
- **Zaman:** geçici-daimi
- **Yasal durum:** yasadışı-yasal (Faist, 2003: 47)

1.1.1.1. İç Göç – Dış (Uluslararası) Göç

İç ve dış göçlerde, ülke sınırları ölçütü esas alınarak bir sınıflandırılmaya gidilmektedir. Buna göre; ülke sınırları içindeki nüfus hareketleri iç; ülke sınırları dışına doğru gerçekleştirilen nüfus hareketleri ise dış göç olarak ifade edilmektedir.

İç göçler, dünyada ve ülkemizde yaygın olarak görülen göç tiplerindendir. Ülke sınırları içindeki bir yerleşimden (bölge, şehir, kasaba, belde, köy gibi) diğerine

doğru gerçekleştirilen iç göçler, daha çok kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanmaktadır. Bunun temel nedeni ise kentlerin eğitim, sağlık, çalışma koşulları vb. açılardan birçok çekici faktöre sahip olmasıdır. İç göçlerde kişiler ya yaşamlarının belli bir dönemini geçirmek üzere ya da yaşadıkları yere bir daha dönmek ve gittikleri yerde sürekli kalmak üzere göç etmektedirler. Yaşamlarının belli bir dönemini geçirmek üzere yapılan göçler, tarım işçileri, inşaat işçileri gibi grupların gerçekleştirdikleri mevsimlik göçler olarak ifade edilebilmektedir.

Dış göç ise, bulunulan ülke sınırlarını aşarak başka bir ülkeye doğru gerçekleştirilen göçlerdir. Dış göçlerde iç göçlere benzer olarak, geçici ya da devamlı olarak kalmak amacı güdülmektedir. Bunların yanı sıra, çalışmak ya da yerleşmek de amaçlanabilir.

Dış göç tanımlamasında İbrahim Yasa daha değişik bir yaklaşım sergilemekte ve dış göçü, azgelişmişliğin kısır döngüsünü bireysel boyutta kırabilmenin bir yolu olarak görmektedir. Bu tanım, göçün önemli nedenlerinden birisi olan insanların ekonomik olarak kendilerine yetmezliği gibi bir ölçüte gönderme yapmakla hem dış göç tanımlarından hem de göçle ilgili yapılan tanımlardan ayrılmaktadır (Yalçın, 2004: 19).

1.1.1.2. Bireysel Göç - Kitlesele Göç

Bireylerin, genellikle daha iyi çalışma ve yaşam koşulları ile refah artışı gibi ekonomik nedenlerle gerçekleştirdikleri göçe bireysel göç denilmektedir. Bireysel göçlerde göç kararı, kişisel olarak alınarak uygulanmaktadır.

Bireysel göçler, çoğu zaman kitlesele göçleri de doğurmaktadır. Kitlesele göçler, savaş, doğal afetler, beslenme kaynaklarının tükenişi, siyasi baskılar vb. nedenlerle insan topluluklarının yaşadıkları mekânları terk etmeleridir. 2010 yılında Manisa'nın Selendi ilçesindeki Romanlara karşı uygulanan baskılar sonucu, 76 kişiden oluşan 18 ailenin Gördes ilçesine nakledilmeleri ülke içi gerçekleşen küçük çaplı bir kitlesele göç olarak ifade edilebilir.

1960'lı yıllarda ülkemizden özellikle Almanya'ya gerçekleştirilen işgücü göçlerinin ardından, göç edenlerin bazı akrabaları da bu ülkeye göç etmiştir. Bu göçler sonucunda, zaman içerisinde ülkedeki Türk nüfusunda bir artış meydana gelmiştir. Ülkenin demografik yapısındaki bu değişiklik, bireysel göçlerin, kitlesel göçlerle sonuçlanması ile ilgili iyi bir örnek teşkil etmiştir.

1.1.1.3. Gönüllü Göç - Zorunlu Göç

Göç kavramı üzerine irade esasına göre bir sınıflandırma yapılacak olursa; göçmenlerin göç etme konusunda istekli oldukları gönüllü göç ile siyasi, ekonomik, sosyal, ekolojik vb. sebeplerle kendi istekleri dışında göç etmeye mecbur bırakıldıkları zorunlu göç kavramları ortaya çıkmaktadır.

Göçmenin iş, eğitim veya aile birleşimi gibi sebeplerle başka ülkelerde yaşamak üzere kendi isteğiyle gerçekleştirdiği göçe gönüllü göç denilmektedir. Çatışma, baskı, şiddet, doğal ya da insan yapısı afetler, çevresel bozulmalar vb. nedenlerle gerçekleştirilen göçler ise zorunlu göçlerdir. Zorunlu göçen bu insanlar, kimi zaman yönetimler veya silahlı gruplar tarafından “etnik temizlik” süreci kapsamında göçe zorlanan kişiler de olabilmektedirler (Zülal, 2002: 60).

Peterson da gönüllü-zorunlu ayrımı içerisinde bir orta kategori tanımlamaktadır: mecburi göç. Göçmenlerin terk edip etmeme konusunda belli bir oranda iradelerini ortaya koyabildikleri göç, mecburi göçtür. Zorunlu göçte ise bireyler karar vermede hiçbir güce sahip değildirler (Faist, 2003, 49).

Zorunlu göçler kendi içinde iki grup olarak sınıflandırılmaktadır. İlki resmi bir iktidar kontrolünde gerçekleştirilen ve insanların bir yerden başka bir yere kontrollü bir şekilde intikal ettirildikleri göçlerdir. Diğer ise, baskı, şiddet ve tehdit gibi faktörlerin etkisiyle insanların yer değiştirmeleridir. Başka bir yere kaçıp izini kaybettirme veya başka bir ülkeye iltica etme bu grupta sık rastlanan örneklerdendir. Ayrıca bir ülkedeki siyasi istikrarsızlıklar, terör olayları ve savaşlar da zorunlu göçlere neden olmaktadır (Yalçın, 2004: 17–18).

1.1.1.4. Geçici Göç - Devamlı (Kesin) Göç

Geçici ve devamlı göçler, bireylerin yerleşme süreleri esasına göre gruplandırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle göçmenlerin belirli bir süre kalmak için ya da sürekli yerleşmek amacıyla gerçekleştirdikleri nüfus hareketleridir.

Mevsimlik işçiler ve öğrenciler gibi grupların belirli bir süre için çalışmak ya da eğitimlerini sürdürmek için gerçekleştirdikleri yer değişiklikleri geçici göçlerdir. Geçici göçler bu gruplar dışında, sürekli ikamet etme statüsü garanti edilmeden içe göç etmeleri kabul edilen diğer göçmenleri de kapsamaktadır. Örneğin, 1950'li ve 1960'lı yıllarda konuk işçi programları ile İsviçre'ye, Fransa'ya ve diğer bazı Avrupa ülkelerine göç eden gruplar geçici göç kapsamına girmektedir (Çavuşoğlu, <http://site.mynet.com/odya.klemer/kosova/id4.htm>, 08.11.2010). Ayrıca turistik amaçlı olarak birkaç ay süre ile bulundukları şehirlerden başka şehirlere ya da bölgelere göç edilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Devamlı ya da kesin göçlerde ise yaşadığı mekândan ayrılan insanlar, artık yerleşmek için başka bir yere gitmekte ve ziyaret ya da turizm amacı dışında eski yaşadıkları yere dönmeyi düşünmemektedirler.

1.1.1.5. Diğer Göç Türleri

Yukarıda bahsedilen göç türlerinin yanı sıra, hem bu göç türleri kapsamında örnek olarak değerlendirilebilecek, hem de ayrı bir başlık altında ele alınabilecek olan bazı göç kavramları bulunmaktadır: Yasadışı Göç, Transit Göç, İşçi Göçleri, Mübadele Göçleri, Beyin Göçü.

1.1.1.5.1. Yasadışı göç

Yasadışı göç, Dünya Göç Örgütü tarafından “düzensiz göç” kapsamında değerlendirilen, diğer göçlerden farklı bir yapı ile işleyen bir olgudur. Yasadışı göç konusunda ilk tanımlamalar, BM Genel Kurulu’nda 2000 yılında kabul edilen ve

Viyana Protokolü olarak bilinen uluslararası belgede ortaya konulmuştur. Bu belgede, insan trafiği (trafficking in person) ve insan kaçakçılığı (smuggling of migrant) kavramları arasındaki ayrıma dikkat çekilmektedir. Göçmen ya da insan kaçakçılığında, kişilerin organize oluşumlara para vermek suretiyle yasal olmayan yollarla başka ülkeye geçişi söz konusudur. İnsan kaçakçılığında kar, yapılan faaliyetten sağlanırken; insan trafiğinde durum farklı olmakta ve kar kişinin seksüel bir faaliyetinden ya da işgücü için satımından kaynaklanmaktadır. İnsan trafiğinde kişiler baskı, şiddet, hile, aldatma vb. yollarla sömürülmektedirler (Kırlı, 2009, 2819).

2000 yılında imzalanan Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'ün göçmen kaçakçılığına getirdiği tanım, yasa dışı göç kavramıyla ilgili olarak da tüm dünyada kabul gören ortak bir anlayışı sağlamıştır. Buna göre yasa dışı göç; bir kişinin, yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yasa dışı yollardan girmesi ya da yasal yollardan girdikten sonra süresi içinde ülkeyi terk etmemek suretiyle o ülkede, yasal izin sahibi olmaksızın uzun süreli olarak yaşaması ve/veya çalışmasıdır (<http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>, 20.02.2011). Uluslararası hukuktaki yasadışı göç tanımı ise “Doğrudan veya dolaylı olarak parasal veya maddi başka çıkar elde etmek için bir kişinin uyrukluğunu taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini” dir (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2001: 14).

Ülkemizde 1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkmaya başlayan yasadışı göç eylemleri, özellikle az gelişmiş Afganistan, Pakistan, Irak, İran, Bangladeş gibi ülke vatandaşlarının Avrupa ülkelerine geçişi; Eski Doğu Bloku ülkeleri vatandaşlarının ülkemizde kaçak çalışması ya da vatandaşlarımızın Avrupa ülkelerine yasadışı geçişi şeklinde görülmektedir (Terzioğlu, <http://www.caginpolicisi.com.tr/8/14-15-16-17.htm>, 14.02.2011).

Yasal olsun ya da olmasın bir ülkenin göç yolu olarak kullanılması da transit göç olarak ifade edilmektedir. Örneğin, Orta Doğu ülkelerinden Batı Avrupa'ya

geçmek isteyenler Türkiye'yi transit ülke olarak kullanarak transit göçmen olmakta; bu olay da transit göçü ortaya çıkarmaktadır (Mutluer, 2003: 11).

1.1.1.5.2. İşçi Göçleri

Az gelişmişlik ve işsizlik nedeniyle bir ülkeden başka bir ülke ya da bölgeye doğru gerçekleştirilen göçler, işçi göçleridir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası çoğu Avrupa ülkesinde kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli işgücü eksikliği nedeniyle bu ülkelerin işçi talepleri söz konusu olmuştur. Ülkemizde de 1960'lı yıllardan sonra başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine işçi göçleri gerçekleşmiştir.

Günümüzde ise göç alan ülkeler vasıfsız işçiye ihtiyaç duymamakta; daha çok kalifiye işgücü talep etmektedir. Diğer taraftan yurtdışına yapılan işçi göçlerinin yanı sıra, mevsimlik işçi göçleri gibi ülke içinde de şehirlerarası ya da bölgelerarası göçler görülmektedir.

1.1.1.5.3. Mübadele Göçleri

Mübadele göçleri, yapılan bir anlaşma çerçevesinde iki ülke vatandaşlarının yer değiştirmesi sonucu oluşan göçlerdir. Örneğin, 1923 yılında Lozan Antlaşması'na ek protokol uyarınca Türkiye ve Yunanistan kendi ülke vatandaşlarını din esasına göre zorunlu göçe tabi tutmuştur. Mübadele ile, 1.250.000 Ortodoks Hristiyan Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, 500.000 Müslüman Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'de sadece İstanbul kenti ile Gökçeada ve Bozcaada'da oturan Rumlar, Yunanistan'da ise sadece Batı Trakya Türkleri mübadeleden muaf tutulmuşlardır. Mübadelede Yanya, Selanik, Drama, Kavala, Vodina ve Girit'ten Türkiye'ye gelen nüfus Doğu Trakya ve Batı Anadolu'da (Adana, Edirne, Balıksir, Samsun, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, İzmir, Kocaeli, Mersin, Manisa, Çanakkale, Bursa) Rum azınlığın ayrılması sonucu boşalan yerlere yerleştirilmişlerdir (http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye-Yunanistan_N%C3%BCfus_M%C3%BCbadelesi#cite_note-0, 21.02.2011).

1.1.1.5.4. Beyin göçü

Beyin göçü, az gelişmiş ülkelere iyi eğitim görmüş, kalifiye olan insanların gelişmiş ülkelere doğru göç etmeleridir. 1960'lı yıllarda başlamış olup önce doktorlar, mühendisler ve sonra bilim adamları arasında yaygınlaşan beyin göçü, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının artmasına neden olmaktadır. Devlet sektöründen özel sektöre doğru gerçekleşen beyin göçü, iç beyin göçü olarak ifade edilirken; iyi yetişmiş yetenekli işgücünün gelişmiş ülkelere akışı ise dış beyin göçünü ortaya çıkarmaktadır (Kaya, M. <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=145>, 20.02.2011). Bu tür göçlerin başlıca nedeni, gelişmiş ülkelerdeki yüksek ücretler ve ileri yaşam koşullarıdır. Az gelişmiş ülkelerde ise beyin göçü ile önemli eğitim harcamalarında bulunularak yetiştirilen beşeri sermaye yabancı ülkelere kaçırılmakta ve onların emeğinden yoksun kalınmaktadır (Seyidoğlu, 1999: 753).

1.1.2. Göç Nedenleri

Tarih boyunca yaşanan göçlerin kaynağı, ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi, psikolojik ve doğal olan itici - çekici bazı faktörlerdir. Bir şehir, bölge ya da ülkedeki olumsuz koşullar itici faktörleri meydana getirerek nüfusun daha olumlu yaşam koşullarına sahip olan alanlara göç etmesine neden olmaktadır. Göç alan ülkelerdeki bu olumlu koşullar da çekici faktörleri oluşturmaktadır.

Göçler çoğunlukla dünya ticaretinin, iletişimin ve ulaşımın küreselleşmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda devletlerin siyasi, ekonomik ve dış politikaya ilişkin çıkarları için ülkedeki göçü desteklemeleri göçleri ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan savaşlar, kötü ekonomi politikaları ve yönetimleri, hızlı nüfus artışları ile doğal kaynakların yok edilmesi de göçe neden olan faktörlerdendir (Durugönül, 1997: 99).

Önceden sadece ekonomik kaygılarla yapılan göç, zaman içerisinde birçok nedene bağlı kompleks bir yapıya bürünmüştür. Son dönemlerde sıkça yaşanan ekonomik değişim, politik mücadeleler ve çatışmalar,

insan hakları ihlalleri gelişmekte olan ÷lkelerden gelişmiş ÷lkelere göçü arttıran temel etken olmuştur. Göç refah düzeyi farklı ÷lkeler arasında daha çok gerçekleşirken; tarihsel, k÷lt÷rel, dilsel ve coğrafi yakınlığa sahip olan ÷lkeler arasında göç hareketlerinin daha yoğun yaşanması, göç olgusunun bazı bölgelerde yoğun gerçekleşmesine neden olmaktadır (Kırlı,2009: 2818).

Göçlerin en belirleyici nedeni, ekonomik faktörlerden biri olan gelir farklılıklarıdır. Göç alan ÷lkelerdeki kişi başına düşen gelir yüksekliğine bağlı olarak oluşan yüksek yaşam standartları ile göç veren ÷lkelerdeki ekonomik krizler, işsizlik, açlık sorunu vb. faktörler gelir farklılıklarını yaratmaktadır.

Siyasal ve dinsel baskılar, göç alan ÷lkelerdeki gelişmiş eğitim olanakları, k÷lt÷rel fırsatlar, uluslararası göç anlaşmaları, aile birleşmeleri ve nükleer denemeler gibi faktörler de, diğer göç nedenlerindendir. Örneğin Avrupa'ya göç eden Türk işçileri, evlenerek Türkiye'deki eşlerini Avrupa'ya götürm÷ř ve aile birleşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Diğer taraftan Kazakistan'daki Semipalastik bölgesinde 1949-1989 yıllar arasında yapılan 500 civarındaki nükleer bomba denemesi sonucu yaklaşık 160.000 insanın göç etmesi ile nükleer denemelerin yarattığı göçler gündeme gelmiştir.

Sel, deprem, volkanik patlamalar gibi doğal faktörler de göçleri tetiklemektedir. Örneğin, 1988'de Ermenistan'ın Erivan şehrinde yaşanan 7.2 büyüklüğünde deprem sonrasında yaklaşık 500.000 kişi Rusya ve Ukrayna'ya göç etmiştir (Mutluer, 2003: 11–17).

K÷resel ısınmaya bağlı olarak yaşanan çölleşme ve kuraklık sonucu gerçekleşen göçler, her zaman ikamet ettikleri yeri uzun vadeli iklim değişiklikleri veya ani gelişen doğal afetler nedeniyle terk etmek zorunda kalan kişiler için kullanılmakta olan “evre m÷ltecileri” ve “iklim m÷ltecileri” gibi kavramları ortaya çıkarmıştır. Ancak Birleşmiş Milletler M÷lteciiler Yüksek Komiserliği (BMMYK), bu kavramlara çok sıcak yaklaşmamaktadır. Çünkü BMMYK'ya göre sıklıkla evre m÷ltecileri olarak tanımlanan kişilerin çoğu uluslararası bir sınır geçmemiştir. Ayrıca evresel etkenler sınır aşırı hareketleri tetikleyebilse de, uluslararası m÷lteci hukuku

kapsamında kişilere mülteci statüsü tanınması için bir neden teşkil etmemektedir (Guterres, 2009: 7).

Yukarıda sayılan nedenler dışında, yaş, medeni durum ve aile büyüklüğü ile uzaklık bireylerin göç kararı vermesinde etkili olan unsurlardır. Diğer şartlar eşitken bir kişinin yaşı ne kadar küçükse göç kararının alınması da o derece muhtemel olacaktır. Çünkü yaşlı bireylerin göç maliyetleri hem ekonomik hem de psikolojik açıdan daha ağır olmaktadır. Ekonomik açıdan taşınma masraflarının çokluğunun yanı sıra psikolojik açıdan da gençlere göre daha kuvvetli olan toplumsal bağları oluşturan çevre ve arkadaşlardan uzaklaşılması, yaşı ileri olan bireylerin göç kararı almasında kısıtlayıcı rol oynayan bir faktördür. Yaş unsuruyla bağlantılı olarak, bekârların evlilere, çocuksuz evlilerin ise çocuklu olanlara kıyasla göç etme ihtimali daha yüksektir. Çünkü evli ve okul çağında çocuğu bulunan bireylerin belirli bir düzeni vardır ve bu düzen onların göç etmelerini zorlaştırmaktadır. Son olarak göç edilen mesafe ile göçün gerçekleşmesi arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Göç edilen mesafe arttıkça bireylerin ekonomik ve psikolojik maliyetleri artmakta, bu da göç etme olasılığını azaltmaktadır (Gündoğan, Biçerli, 2007: 134–136).

1.1.3. Göç Sonuçları

Göç alan ve veren alanlar açısından olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurabilen bir olgu olan göç, bu sonuçlarla ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasi ve demografik yapısına etki edebilmektedir. Göç veren alanlarda işgücü arzının fazla olduğu durumlarda göçler, işgücünün azalmasına neden olarak işsizliği azaltmaktadır. Göç alan ülkeler açısından da işgücü arzı yetersiz ise bu yetersizlik gelen göçmenlerle giderilebilmektedir.

Beyin göçünde ise, ülkedeki kalifiye işgücünün azalmasıyla ülkenin büyüme hızı da yavaşlamaktadır. Göç eden nüfus, göç veren ülkelerdeki yakınlarına gönderdikleri paralar sayesinde ülkeye döviz girişi olmaktadır. Bu dövizler tüketim harcamalarından çok yerli üretimi, istihdamı ya da ihracatı artırıcı yönde kullanıldığı takdirde ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan göç eden nüfus

yurtdışında kaldığı süre içerisinde edindiği bilgi, beceri ve sermaye ile kesin dönüş yaptığı zaman ülkenin ekonomik, sosyal vb. koşullarını iyileştirici etkiler yaratabilir.

Göç olgusu, hem göçmenler hem de göç edilen yerler açısından çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Genel olarak göç eden bireylerin karşılaştıkları sorunlar; emeklilik gibi sosyal güvenlik uygulamalarından yoksunluk, sağlıklı koşullarda çalışamama, ücret ve hakların korunmasında güvencenin olmayışı, insan onuruna yakışmayacak işlerde istihdam edilme, kötü yaşam koşullarına sahip olma, kültürel farklılık ve dil bilmemedir. Göç edilen mekânlarda ortaya çıkan sorunlar ise yeni gelen farklı kimlikteki bu bireylerin toplumla sağlıklı bütünleşememesi, iç güvenliğin sağlanamaması, sosyal devletin gereklerinin yerine getirilememesi ve mali yönden devletin gelirlerinin azalmasıdır. Yasadışı göçlerin de toplumsal bozulmalar üzerinde etkili olduğu kabul edilmekte; bu göçlerle birlikte toplumdaki suç oranında artışların meydana geldiği düşünülmektedir. Çünkü yasadışı göçle gelen bireyler daha çok fuhuş, mafya, terör, kaçakçılık gibi gayri resmi sektörlerde çalıştırılmakta; bu da iç güvenliği tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Yasadışı göçmenler, bu yönleriyle toplumda olumsuz tavırlarla karşılaşmakla beraber, “kaçak işçi”, “istenmeyen kişiler”, “istenmeyen yabancılar” veya “toplumun huzurunu bozan kişiler” gibi söylemlerle anılmaktadırlar (Kırlı, 2009: 2820).

Göç sonrasında ortaya çıkan çarpık kentleşme yani gecekondulaşma, kırdan kente gelen insanların iskânlarının yapılamamasından ve kente göç edenlerin çağdaş bir konut sahibi olabilmek için gerekli ekonomik imkânlardan mahrum olmalarından dolayı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca göç eden bireyler, terk ettikleri yerdeki hayat tarzları ve davranış kalıplarını değiştirmeyerek göç ettikleri yerlerdeki yaşam tarzına ve davranış kalıplarına uymak için uğraşmamakta, kendilerini yeni yaşam alanlarına “yabancı” olarak görebilmektedirler. Bu durum genellikle oluşturulan “hemşehri dernekleri” aracılığı veya yeni yerleşim yerlerinde hemşehri içi dayanışma ile aşmaya çalışılmaktadır (Taşçı, 2009: 195). Göç ederek gelen insanların barınması ile sosyal ve kültürel anlamda bir takım hizmetlerin sağlanması konusunda ülke

yönetimlerine ve yerel yönetimlere önemli görevler düşmekte; bu konuda çeşitli koşulların yaratılması gerekmektedir.

Göçlerin yarattığı olumsuz sonuçlardan bazıları psikolojik etkileri olan sonuçlardır. Örneğin, zorunlu göçün etkileri incelendiğinde, gönüllü göçten çok daha fazla olumsuzlukla yüklü olduğu anlaşılmaktadır. Zorunlu göçte insanlar hayatlarını kurtarmak için tehditlerin ve eziyetlerin yarattığı sarsıntıyla aniden, hazırlıksız bir şekilde yaşadıkları yerlerden kaçmak zorunda kalmaktadırlar. Göç eden bireyin sevdikleri, yakın çevresi gibi ilişki ağları, dili, kültürü, işi ya da okulu, geliri, hayat standardı, aşına olduğu köyü, kenti ya da yurdu gibi geride bıraktıklarının boyutu ne kadar fazlaysa göçün olumsuzluğu da o kadar artmaktadır. Aynı şekilde göç edilen yerin kucaklayıcı değil de dışlayıcı ve ayrımcı olması da göçün olumsuz etkilerini artıracaktır. Göçün yarattığı bu tarz olumsuzluklarla mücadele etmenin en yaygın yollarından biri gettolaşma eğilimidir. Gettolar, benzer kökenlerden gelen insanların, tehlikeli olan ya da tehlikeli addettikleri yeni dış çevreye karşı, normal koşullar altında yakınlaşmayacakları kadar yakınlaşıp oluşturdukları yaşam alanlarıdır. Gettolar dayanışma alanlarıdır ve iç-dış sınırları çok katı bir şekilde belirlenmediği zaman yeni yerleşim alanıyla bütünleşme sürecinin işlevsel bir ilk aşaması olarak kabul edilebilir. Ancak göç edilen yerlerde düşmanca ve ayrımcı tavırlar mevcutsa ve bu tavırlardan vazgeçilmiyorsa göç edenler için bütünleşme değil, kendini koruma ön plana çıkmakta; gettolaşma sürdürülmektedir ([http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=68&makale=Psikolojik Açıdan Göç](http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=68&makale=Psikolojik+Açıdan+Göç), 16.03.2011). Bunun dışında zorunlu göç sırasında işkence gibi birçok travmatik deneyim de yaşanabilmektedir. Bunlar; eve ya da köye yapılan saldırılar, sevilen bir kişiyi kaybetmek, toplu dayak gibi deneyimlerdir. Yapılan araştırmalar, zorunlu göçe maruz kalanların yaşam kalitelerinde belirgin bir düşüklüğün meydana geldiğini göstermektedir. Oluşan bu güvensizlik ile baskıya ilişkin korku gibi duygular kişilerin ekonomik güçlükler ile eğitim ve sağlık güçlükleriyle başa çıkma yeteneklerini olumsuz yönde etkileyerek genel bir umutsuzluk ve çaresizlik duygusuna kapılmasına neden olmaktadır (<http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/apd/fulltext/2002/97.pdf>, 16.03.2011).

1.2. GÖÇMEN KAVRAMI VE TÜRLERİ

Göç olayını gerçekleştiren insan veya insan toplulukları göçmen olarak nitelendirilmektedir. Genel kabul görmüş bir göçmen tanımı bulunmamakla beraber çeşitli kaynaklarda ve Türk mevzuatında kavrama ilişkin çeşitli tanımlamalara yer verilmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan göç terimleri sözlüğünde, göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır (IOM, 2009: 22). Bu tanımlama göçmen kavramını açıklamada eksik kalmaktadır. Çünkü insanlar sadece kendi istekleriyle göç eylemini gerçekleştirmemekte; siyasi baskılar, savaşlar, iç karışıklıklar gibi zorlayıcı unsurlar da insanların bulundukları yerleri terk etmelerine neden olmaktadır.

Üç aydan fazla bir süre yurt dışında bulunan herkesin göçmen olarak kabul eden Faist’e göre göç hareketini ilk kez gerçekleştirmiş olan kimseler birinci göçmenlerdir. Birinci göçmenler, ya geri dönen göçmenlerdir ya da dairesel ve tekrarlı göçmenlerdir. Geri dönen göçmenler, tekrar yerleşmek için anayurtlarına geri dönen kişilerdir. Burada dönüş inisiyatifi siyasi bir otoritede ise geriye doğru yapılan göç, iade etme olarak kabul edilmektedir. Mevsimlik işçilerin örnek olarak gösterilebileceği dairesel ve tekrarlı göçmenlerde ise, iki ya da daha fazla mekân arasında hareket etme söz konusudur (Faist, 2003: 42). Türk Dili Sözlüğünde ise göçmen, kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka bir ülkeye giden kişi veya topluluktur (Hançerlioğlu, 1992: 238).

2510 sayılı İskân Kanunu’nda ise mübadeleye tabi olmayan göçmenler için muhacir terimi kullanılmıştır. Kanun’un 3. maddesindeki tanıma göre, Türkiye’ye yerleşmek amacıyla bireysel ya da toplu olarak gelmek isteyen Türk soyundan

olanlar, göçebeler, aşiretler ve Türk kültürüne bağlı olan kimseler, muhacirdir (Babuş, 2006: 124).

Göçmen kavramının bir çeşidi olarak düzensiz göçmen, geldiği ülkede kalma hakkı bulunmayan kişidir. Bir göçmenin statüsü, bazen dikkatsizlik nedeniyle bazen de keyfi ve adil olmayan nedenlerle düzensiz hale gelebilmektedir. Örneğin yapılan bir yolculuktaki hükümet politikaları ya da vize düzenlemeleri bir göçmenin düzensiz göçmen statüsüne girip çıkmasına neden olabilmektedir. Düzensiz göçmenden farklı olarak, bir ülkeye yasal yollarla girmek ya da o ülkede kalmak için gerekli belgeleri bulunmayan kişilere de belgesiz göçmen denilmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2009: 6).

Göçmenlik ele alınırken karşımıza çıkan bir diğer kavram da mülteciliktir.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme hükümlerine göre mülteci; “ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişidir (http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageKey=MulteciKimdir, 31.03.2011).

Göçmenleri mültecilerden ayıran en önemli özellik, göç etme nedenleridir. Göçmenler ülkelerini ekonomik nedenlerle terk ederlerken; mülteciler ise genellikle siyasi ve göçmenlere kıyasla daha hayati nedenlerle göç etmektedirler (Gümüş, Kara, 2009: 2837).

Bir göçmen normalde ülkesini isteyerek, daha iyi bir hayat arayışı ile terk eder. Bir mülteci için sığınılan ülkenin ekonomik şartları güvenliğinden çok daha az önemlidir. Pratikte ayrımı belirlemek bazen zor olabilir, fakat yine de temel olan göçmenin kendi ülkesinin koruması altında olması, bir mültecinin ise olmamasıdır (http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageKey=MulteciKimdir, 31.03.2011).

Türk mevzuatında 5543 sayılı İskân Kanunu ile 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda göçmen kavramına yer verilmiştir. İskân Kanunu’na göre Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar göçmen olarak ifade

edilmektedir. Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu olarak Türkiye'ye gelip, devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenler serbest göçmen; Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlar ise iskânlı göçmenlerdir. İskân Kanunu'nda bu kavramlardan başka münferit göçmen ve toplu göçmen kavramları da bulunmaktadır. Münferit göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir. Toplu göçmen ise Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir (Resmi Gazete, www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27159.html). 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 12. maddesinde Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller başlığı altında göçmen kavramı yer almaktadır. Bu maddede, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ile göçmenlerin Türk vatandaşlığını kazanabilecekleri kabul edilmiştir (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5901&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>).

1.3. TOPLUMSAL DİYALOG AĞLARI

Diyalog, genel olarak iki ya da daha fazla kişi arasındaki karşılıklı görüş alışverişi ve/veya konuşmadır (Yayla, <http://www.politikadergisi.com/makale/sosyal-diyalog>, 10.04.2011). Toplumsal ağ (social network) ise bir bireyin hem grup içinde, hem de gruplar, kuruluşlar ve kurumlar ile olan tüm ilişkilerini içeren bir şebekedir. Toplumsal ağlar aileyi, arkadaşları, komşuları ve ilişkide bulunulan diğer tüm insanları içinde barındıran oluşumlardır. Net olarak tanımlanmış sınırlara sahip olmayan bu ağlar, hem düzenli hem de düzensiz ilişkileri kapsayabilmektedir (Bozkurt, 2005: 148-149).

Sosyal ağ teorisine göre, birçok insan sosyal olarak birbirine bağlıdır ve birbirleri ile çeşitli araçları kullanarak iletişime geçmeyi tercih etmektedirler. Bu teoride, elektronik araçlar yolu ile ya da yüz yüze iletişim gibi iki yönden gelişen

insan ilişkileri mevcuttur (Çetin, 2009; 1096). Bu bağlamda çalışmanın bu kısmında “toplumsal diyalog ağları” kavramı içerisinde ele alınacak olan unsurlar, kitle iletişim araçları ve sivil toplum kuruluşları olacak ve bu unsurlar hakkında bilgiler verilecektir.

1.3.1. Kitle İletişimi ve Kitle İletişim Araçları

Günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen kitle iletişimi, yazılı, görsel ve işitsel birçok aracı içerisinde barındıran bir kavramdır. İnsanlar, bilgi sahibi olmak, eğlenmek, eğitim vb. ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamak için kitle iletişim araçlarına başvurumaktadırlar.

Yazının icat edilmediği dönemlere kadar insanlar, ateş yakarak duman aracılığıyla ya da çeşitli araçlar çalmak suretiyle anlaşmaya çalışmışlardır. Toplumsal gelişmelerle beraber, atlı ve yaya sözcüler ortaya çıkmaya başlamış; yazının icat edilmesi ve kâğıdın kullanılmasıyla da atlı postacılar, posta arabaları gibi yeni iletişim modelleri kullanılmaya başlanmıştır. Devletlerin ortaya çıkışından sonra ise, egemen güçlerin kamuoyu oluşturma, toplumu etkileme ve bilgilendirme, iktidarı meşrulaştırma, devletlerarası iletişimi sağlama vb. amaçlarını gerçekleştirmeleri için kitle iletişiminde önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Burada öncelikle gelişen teknolojiyle beraber hayatımızda önemli bir yere sahip olan kitle iletişimi açıklanarak kitle iletişiminde yaygın olarak kullanılan araçlardan bahsedilecektir.

1.3.1.1. Kitle İletişim Kavramı

Genel olarak tek yönlü iletişim türü olarak bilinen kitle iletişimi, kitle ile iletişim ögesinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir kavramdır. Kitle, en geniş anlamıyla, bireyler topluluğu olarak kabul edilmektedir. Bu kavram, içinde bir belirsizlik barındırmakla beraber, sayısal anlamda birçokluğu da ifade etmektedir. İletişim ise bir kanal aracılığıyla bir iletinin kaynaktan alıcıya aktarılma sürecidir. Bu

tanımlamadan da anlaşılacağı üzere iletişim, kaynak, ileti, kanal, alıcı olmak üzere dört temel unsurdan oluşmaktadır. Ayrıca iletiye herhangi bir yanıt verilmesi söz konusu ise, bu dört unsura bir de geri bildirim eklenmektedir.

Kitle İletişimi, uzmanlaşmış grupların geniş ve farklılaşmış izleyicilere sembolik bir içerik sunmak için basın, radyo, film vb. teknolojik araçları hizmete sunduğu kurum ve tekniklerden meydana gelen bir oluşumdur (McQuail, Windahl, 2005: 19). Başka bir ifadeyle kitle iletişimi, bilgi, haber, düşünce gibi unsurların çeşitli araç ve tekniklerle insan topluluklarına aktarılması sürecidir.

Sosyolog Charles Writz kitle iletişimi şu üç özellikle tanımlamıştır:

- Kitle iletişimi göreceli olarak büyük, farklılaşmış ve kim oldukları belirsiz olan izleyicilere yöneliktir.
- İletiler açık olarak iletilerek genel olarak izleyicilere aynı anda ulaşacak şekilde ayarlanır ve geçicidir.
- İletişimci çok fazla masraflı olabilecek karmaşık bir örgüttür ya da karmaşık bir örgüt içerisinde faaliyet gösterir (Ecevit, 2006: 94).

Kitle iletişiminde hedef kitle görece geniş çeşitli toplumsal kümelerden oluşmaktadır. Hedef kitleyi oluşturan bireylerin birbirlerini tanımamalarının yanı sıra, iletişimci de hedef kitleyi oluşturan bireyleri tanımamaktadır.

1.3.1.2. Kitle İletişim Araçları

Toplumda kitle iletişiminde kullanılan araçlar genel olarak gazete, kitap, dergi gibi basılı araçlar; radyo, TV, internet gibi görsel/işitsel araçlardır. Gelişen teknoloji ile birlikte niteliği ve kapsamı da artan bu araçlar, insanlar arasında yaygın bir iletişim ağı kurarak daha sağlıklı bir bilgi akışını sağlamaktadır.

Kitle iletişiminde kullanılan bu araçların karşılığı olarak bazı kesimler tarafından medya sözcüğü de kullanılmaktadır. Latince “medium” kelimesinin

çoğullaştırılmasıyla oluşan ve İngilizce’de “media” olarak ifade edilen sözcük, ülkemizde 1990’lı yıllarda radyo ve televizyonların yaygınlaşmasıyla beraber kullanılmaya başlanmıştır.

UNESCO’nun 1980 yılında yayınladığı McBride Raporu’nda demokratik toplumlarda kitle iletişim araçlarının üstlendiği işlevler, sekiz ana başlık altında toplanmaktadır (Erciyes, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arsiv/dkm/print/9723.html>, 30.01.2011) :

- **Haber ve Bilgi Sağlama İşlevi:** İletişim araçları, gelişmeler hakkında bilgi aktararak hedef kitlelerin ülke ve dünya sorunları hakkında bilgi sahibi olmasını sağlarlar.
- **Toplumsallaştırma İşlevi:** Kitle iletişim araçları, toplumda meydana gelen olayları, ülke sorunlarını hedef kitlesine ulaştırarak kamuoyunu bilgilendirir; bireylerin aynı konular hakkında bilgi sahibi olmasını, ülke sorunları karşısında benzer duyguların ve düşüncelerin paylaşılmasını sağlar.
- **Güdüleme İşlevi:** Toplumsal amaçları açıklayarak, özendirerek bireyin bu amaçlar etrafında çaba sarf etmesini sağlar.
- **Tartışma-Diyalog İşlevi:** Tartışma ortamında, toplumsal değerlerin ve amaçların belirginleşmesine yardımcı olurlar. Tartışmalar sonucunda varılacak ortak amaç, fertlerin bu doğrultuda çaba harcamalarını sağlar.
- **Eğitim İşlevi:** Hedef kitlenin bilgi ve eğitim düzeyinin yükseltilmesinde etkilidir.
- **Kültürel geliştirme İşlevi:** Kültürün tanımı ve geliştirilmesinde, kültürel mirasın korunmasında görev üstlenmiş olmasıdır.

- **Eğlence İşlevi:** Toplumsal hayat içerisinde bulunan bireylere iyi vakit geçirme, onları eğlendirme noktasındaki katkılarıdır.
- **Bütünleştirme İşlevi:** Bu sekiz başlık altında anlatılan işlevlerin yerine getirilmesiyle birlikte toplumdaki bireyler ve gruplar arasında ilişkiler gelişir, bireylerin karşılıklı anlaşması ve uyumu içerisinde yaşama ortamı doğar. Dolayısıyla bütünleştirici yön ortaya çıkar.

Yazılı basının gelişmesiyle beraber kitle iletişim araçları da dünyada etkili olmaya başlamıştır. 1930’lardan 1950’lere kadar radyonun etkili bir elektronik araç olduğu ve siyasi iktidarların propaganda aracı olarak kullanıldığı görülmüştür. 1950’lerden sonra ise televizyon, çok hızlı bir biçimde toplum hayatı içinde yerini almaya başlamıştır. Teknoloji alanındaki gelişmeler, iletişim araçlarına da yansımış ve hızlı bir değişim dönemine girilmiş; ”iletişim toplumu” kavramı çağımızı anlatmak için sıkça kullanılır hale gelmiştir (Kocadaş, 2005: 5).

Basılı kitle iletişim araçlarından gazete, gündemle ilgili bilgileri, yorumları aktaran, görüş bildiren, periyodik zamanlarda çıkarılan, çok sayıda basılan ve belirli bir fiyat karşılığında talep edenlere satılan bir yayım aracıdır. Kelime anlamı olarak bir para ismi olan gazete, Eski Roma’da Senato haberlerini halka aktarabilmek için çıkarılan Fogli Volanti adlı bir kâğıdın satın alınabilmesi amacıyla piyasaya çıkarılan özel bir sikkeye verilmiş bir isimdir (İspirli, 2000: 13).

Dergi de, gazete gibi düzenli aralıklarla yayımlanan, çoğu gazeteden farklı olarak genellikle nitelikli kâğıda basılan, çeşitli konulara ilişkin haber, makale, eleştiri, inceleme ve araştırmanın yanı sıra, birçok renkli fotoğraf, resim ve karikatürü de içinde barındıran bir kitle iletişim aracıdır. "Sürekli yayın" olarak da tabir edilen dergiler, haftada bir (haftalık), iki haftada bir, ayda bir (aylık), iki ayda bir, yılda dört kez (üç aylık) gibi belirli aralıklarla düzenli olarak yayımlanmaktadır.

Kitap ise, edebi, bilimsel, kültürel, tarihi, siyasi, ekonomik vb. konularda yazılan; ciltlenmiş; kâğıt, parşömen vb. malzemeden üretilmiş; üzeri baskılı sayfalardan oluşan bir kaynaktır. Tarihte edinilen bilgiler, geliştirilen düşünceler ve edebi yapıtlar, günümüze kadar çoğunlukla kitaplar aracılığıyla ulaşmıştır. Gelişen teknolojiyle beraber kitaplar elektronik formatta da yayınlanabilir hale gelmiş; bu türden kitaplara, e-kitap yani elektronik kitap denilmiştir.

Kitle iletişiminde sıkça kullanılan gazete, dergi ve kitaplar dışında basılı kitle iletişim araçları olarak ifade edilebilecek diğer unsurlar da şunlardır:

- Broşürler
- Yayın Ekleri
- Mektuplar
- El İlanları
- Firma/Şirket Bültenleri
- Dinleyici-Tüketici Mektupları
- Afiş ve Pankartlar
- Basın Bültenleri
- Araştırmalar
- Anketler vb (www.baskent.edu.tr/~gkonuk/ders2_iletisim_cesitleri.ppt, 20.02.2011).

İşitsel kitle iletişim araçlarından radyo, kelime anlamı olarak Latince “radius” olan “ışın” sözcüğünden gelmektedir. Radyo yayını ile elektromanyetik dalgalar enerjisi aracılığıyla seslerin iletilmesi söz konusudur. Radyonun tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk radyo vericisi 2 Kasım 1920 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) çalışmaya başlamıştır. İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği’nde 1922, Almanya’da 1923, Türkiye’de ise 1927 yılında 5 kw güçle ilk düzenli radyo yayınları başlatılmıştır. 1935 yılında, daha net bir ses oluşmasının sağlayan FM bandı bulunmuş; 1955’lerde ise stereo yayınlar müzik yayınlarında kullanılmıştır (İspirli, 2000: 144).

Görsel ve işitsel bir araç olan televizyon ise 20. yüzyıl başlarında Yunanca uzak anlamındaki “tele” ile Latince gör- anlamındaki “visio” sözcüklerinden türetilmiştir. “Uzaktan görmek” anlamına gelen televizyon sözcüğüne karşılık olarak Türk Dil Kurumu tarafından göreç, izleç, uzakgör ve bakaç gibi kelimeler önerilmişse de bu kelimeler fazla benimsenmemiştir. Televizyon (TV), bir vericiden elektromanyetik dalga halinde yayınlanan görüntü ve seslerin, ekranlı ve hoparlörlü elektronik alıcılar sayesinde yeniden görüntü ve sese çevrilmesini sağlayan iletişim sistemidir. 1923 yılında John Logie Baird tarafından İngiltere'nin Hastings kasabasında icat edilen televizyonun ilk görüntüsü de Baird tarafından 1926 yılında yayınlanmıştır. 1950'lerde ABD'de ilk renkli televizyon satışa çıkmış, 1960'larda da geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise ilk olarak 1953 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından bölgesel olarak ve haftada birkaç saat deneme yayınları başlatılmış; daha sonra çıkarılan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Kanunu ile radyo ve TV yayın tekelinin TRT Kurumuna verilmiştir. 1968'de siyah beyaz olarak sürekli yayına başlayan TRT başlangıçta tek kanalken sonradan TRT1, TRT2 gibi çeşitleri oluşturulmuştur. 1980'lerde kısmen renkli televizyona geçilirken, 1990'lı yılların başında özel televizyon kanalları yayına başlamıştır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon>, 22.02.2011).

Bilgisayar ise televizyon gibi göze ve kulağa hitap edebilen bir diğer elektronik kitle iletişim aracıdır. Çoğunlukla bilgisayarlar aracılığıyla ulaştığımız ağların ağı anlamına gelen internet, Amerikan Askeri Araştırma Projesi (ARPANET) adı altında 1970 yılında hayata geçmiştir. ARPANET başta sadece 15 bilgisayarın birbiri ile iletişimde olduğu bir ağdan ibaret olan ve özel kullanıcılara kapalı bir yapı olmuştur. Bundan sonra dünya, bilinen anlamda internet ile (yani “World Wide Web” deyimiyile) 1991 yılında tanışmıştır. Bankalar ve alışveriş merkezleri sanal şubelerini açmaya başlarken, ilk internet radyosu da yayına başlamıştır. Hükümetler başta olmak üzere pek çok organizasyon web sitesi açmış ve internet dünyada bilgi paylaşımının en üst düzeyde gerçekleştiği bir bilgi ağı olmuştur (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/55696.asp>, 23.02.2011). Zaman içerisinde internet ortamındaki kullanıcıların birbirleriyle bilgi, görüş ve ilgi alanlarını paylaşarak etkileşim kurmalarına olanak sağlayan çevrimiçi araçlar ve web sitelerini ifade etmek

için sosyal medya terimi kullanılmıştır. Sosyal medya ortamları, bloglar, çevrimiçi sohbet, RSS (Rich Site Summary-Zengin Site Özeti), sosyal ağ siteleri, forum, e-posta zincirleri, sanal dünyalar gibi interaktif, kullanımı kolay, katılıma açık olan internet üzerindeki iletişim ortamlarıdır (Onat, 2010: 105).

1.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları/Örgütleri (STK/STÖ)

Toplumların iktidarı etkileyebilmeleri, yönetime katılabilmeleri ve kendilerini ifade edebilmeleri gibi konularda sivil toplum kuruluşları (STK) önemli bir araç olarak görülmektedir. Özellikle 1980'lerden sonra artan küreselleşme hareketleriyle beraber STK'ların gelişimi de ivme kazanmış; yeni işlevleri gündeme gelmeye başlamıştır.

Günümüzde STK'lar ifade edilirken, demokratik kitle örgütleri/kuruluşları, gönüllü örgütler/kuruluşlar, üçüncü sektör, gönüllü sektör, uluslararası devlet dışı kuruluşlar, kar amaçsız örgütler, idare/yönetim dışı örgütler/kuruluşlar, hükümetler-dışı uluslararası örgütler gibi birçoğu eşanlamlı olan kavramlar kullanılmaktadır. Batıda ise bu kavramların hepsini kapsayan “hükümet dışı kuruluş” (HDK/NGO-non-govermental organisation) terimi yaygındır. Türkiye’de belli bir dönem HDK terimi kullanılmasına rağmen, bazı kesimler tarafından kabul görmemiştir. Bunun nedeni, HDK kavramının siyasal ve askeri toplum kavramlarının tersi gibi algılanması ve kavramın taşıdığı olumsuzluk takısının itici bir etki doğurmasıdır. Sonuç olarak Türkiye’de çoğunlukla daha tarafsız ve masum olarak görülen “sivil toplum kuruluşları/örgütleri” teriminin kullanımı tercih edilmektedir (Başlar, 2005: 11–15).

1.3.2.1. Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşlarını tanımlayabilmek için öncelikle sivil toplum kavramını incelemek gerekmektedir. Sivil toplum kavramı hakkında, Eski Yunan sitelerinden günümüze kadar birçok tanımlama yapılmış; devlet-sivil toplum ilişkisi farklı açılardan irdelenmiştir.

Eski Yunan filozofu Aristoteles sivil toplumu, “politike koinonia” kelimesi ile ifade etmiştir. Ona göre “politike koinonia”, yurttaşlar, kentliler ya da politeslerden (bir poliste yönetime ve kararlara katılma yetkisine sahip olan kişiler) oluşan; hak ile haksızlığın ayrıldığı, adaletin temel alındığı politik bir düzendir (Kuçuradi, 1998: 24). Devlet-sivil toplum ayrımının daha ortaya çıkmadığı bu dönemde, sivil toplum ve devlet bir bütün olarak düşünülmüştür.

Rönesans döneminde sivil toplum kavramı “doğal toplum”un karşıtı olan “örgütlü, rasyonel toplum” anlamında kullanılmıştır. Devlet tarafından tasarlanmış sosyal bir düzen olarak görülen kavram, doğal toplumdan üstün olarak algılanmıştır (Başkaya, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sivil-toplum.pdf>, 26.02.2011).

On yedi ve on sekizinci yüzyılla beraber “toplumsal sözleşme” kuramcıları Hobbes, Locke ve Rousseau ile çatışmacı teorinin belli başlı temsilcileri Hegel, Marx ve Gramsci görüşleriyle sivil toplum kavramının gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Sözleşmeci düşünürlerden Hobbes, sivil toplum ile siyasal toplum kavramlarını aynı anlamda kullanmış; devleti egemen bir güç olarak görmüştür. Locke ise devleti mutlak egemen bir güç olarak değil, toplumun amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturulmuş bir araç olarak kabul etmiştir. Rousseau’ya göre, toplumsal sözleşme yapıldıktan sonra bireysel irade genel iradeye dâhil olmuş ve genel iradenin oluşması ile siyasal toplum (devlet) ve sivil toplum beraber ortaya çıkmıştır. Sivil toplumun devlet dışı bir alan olduğunu öne süren ilk düşünür olan Hegel, devleti aşkın bir örgütlenme olarak görerek kutsallaştırmış; Marx ise sivil toplumu burjuva toplumu olarak ele alarak devletten bağımsız olarak düşünmüştür. Ona göre devlet topluma bağımlıdır ve zaman içerisinde burjuva sınıfı, buna bağılı olarak da devlet ortadan kalkacaktır. Hegel ile Marx’ın ortasında bir yerde duran Gramsci, sivil toplum ile siyasal toplumu barıştırmayı amaç edinen bir yaklaşımı kabul etmiştir. Devleti bir zorba olarak görmeyerek onun ikna edici bir yönünün olduğunu vurgulamıştır. Gramsci, devletin ideolojik ve kültürel hegemonya alanında olduğunu varsaydığı sivil toplumu devletin bir parçası olarak görmüş; devletin ikna edici rolü ile siyasal toplumun zamanla sivil toplum içinde eriyerek devleti ortadan kaldıracağını öne sürmüştür. Böylece demokratik sosyalizm de gerçekleşecektir (Abay: 274).

Zengin bir literatüre sahip olan kavram hakkında günümüzdeki tanımlamalara bakıldığında Atar’a göre sivil toplum,

Devlet denetimi veya baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olmadığı alanlarda, bireylerin/grupların devletten izin almadan, kovuşturmayla uğrama korkusu taşımadan ve ekonomik ilişkilerin baskısından da büyük ölçüde bağımsız olarak hareket ederek tutum belirleyebildikleri, sosyo-kültürel etkinliklerde bulunabildikleri gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturulabildiği bir toplumu ifade eder (1997: 98).

Devlet otoritesinin yönlendirmesi ve etkisi dışında özgür kurumsal birlikteliklerin olduğu alan olan sivil toplum, toplumdaki bireylerin, toplumsal kesim ve gruplar tarafından baskı altına alınmamasının önemli bir güvencesidir (Örs, Onar, 2008: 728). Sivil toplum, yurttaşlar toplumdur; devletin doğrudan müdahale etmediği alanlar ve durumlarda, yurttaşların işlerini kendi aralarındaki ilişkilerle yürüttükleri toplumsal bir alandır (Belge, 2003: 1). Devlet ile ekonomi ve aile arasında kalan, sivil toplumsal sorunları çözmeye dönük bir kamusal tartışma alanı olan sivil toplum, bu tartışmanın yaşama geçirildiği örgütsel etkinliktir (Keyman, 2006: 15).

STK’ların niteliklerini belirten farklı yaklaşımlar olsa da tanımlamada çoğunlukla “sivil toplum içinde yer alan kuruluşlar olmaları” üzerinde görüş birliğine varılmaktadır (Erol, 2007: 337). Bu anlamda STK’lar, sivil toplumun kurumsallaşmış biçimi olarak ifade edilebilir (Demir, Sever, 2008: 347).

Birleşmiş Milletler Şartı’nın 71. maddesinde ise STK’lar, “NGO” (non-governmental organization) olarak ifade edilen; hükümetlerden, Birleşmiş Milletler’den ve ticari sektörlerden bağımsız çalışan; kar amacı gütmeyen kuruluşlardır (Çora, 2008: 108).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (ESC)*, “toplumun yararı doğrultusunda sorumluluk üstlenen, resmi makamlar ile yurttaşlar arasında aracı işlevi gören bütün örgütsel yapılanmaları” STK olarak kabul etmektedir. Ülkemizde ise 1994 yılında Tarih Vakfı ile bazı örgütlerin beraber başlattıkları STK sempozyumlarında, STK kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Erdem, 2008: 21).

STK’lar, yurttaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak talep gibi faktörler temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı vb. isimlerle devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanlarda oluşturdukları yapı ve etkinliklerdir (Erjem, 2009: 14). Özellikle 1980’li yıllar sonrası küreselleşme hareketleri ile farklı işlevler de üstlenen bu kuruluşlar, kadın hakları, çevrenin korunması, eğitim, sağlık, hemşehrilik, yardımlaşma, engelliler vb. alanlarda çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır.

1.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Nitelikleri

Yönetim sürecine katılım konusunda önemli etkilere sahip olan STK’lar, birçok özelliği bulunan ve sayıları her geçen gün hızla artan oluşumlardır. Toplum yararı için faaliyetlerini yürüten STK’lar, günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin de etkisiyle uluslararası alanda çalışmalarını artırırken diğer taraftan da aralarındaki iletişimi artırmaktadır.

STK’lar, genel olarak kamusal alandaki bütün bireylerin katılımına açık, siyasal iktidar karşısında özerk ya da bağımsız ve aynı zamanda ütöpik bir potansiyeli bünyesinde barındıran yasal kurumlardır (Oktay, Pekküçükşen, 2009: 176). Kar amacı gütmeyen ve tam anlamıyla gönüllülük esasına dayalı olan bu kuruluşlar, genelde bürokratik olmayan esnek bir yapıya sahiptir. Karar ve uygulamalarda ise katılımcı bir yaklaşım benimsenmektedir (Kaya, O. 2008: 21).

* Avrupa Birliği (AB) içindeki değişik baskı gruplarını bir araya getiren bir danışma kurumudur. Komite, işveren ve işçi sendikaları, çiftçi kooperatifleri, esnaf ve sanatkar teşkilatları ve tüketici örgütlerini ve birçok sivil toplum örgütlerini temsil etmektedir. 1957 Roma antlaşması ile kurulan komite, görüşleri ve raporları ile ekonomik ve sivil toplum örgütlerinin AB kararlarında söz sahibi ve etkili olmasını sağlar.

Belirli ihtiyaçları karşılamak, belirli amaçlara hizmet etmek için kurulup çevreleriyle olan etkileşim sonucunda biçimlenen STK'lar, aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlardaki değişmeler sonucunda yeni amaçlar da edinebilir. STK'lar, gelişen toplumsal koşullara göre dünyadaki ve Türkiye'deki değişime ayak uydurabilen aktif, kendini yenileyebilen, geniş insan topluluklarına hitap edip onları kendisine çekmesini becerebilen, basınla işbirliği halinde olabilen kuruluşlardır. İnsanların bazı olaylar karşısında tepki gösterebilmeleri, karar organlarını etkileyebilmeleri için STK'lar bir araç olarak görülmektedir (Yıldırım, 2001: 104–106).

STK'larda görüş ve fikirlerden daha çok ilke ve eylemler ön plana çıkmaktadır. Belirli konular üzerinde yoğunlaştıkları için uzmanlaşmaları ve güçlenmeleri kısa sürmektedir. Devletin yetersiz kaldığı alanlarda destekleyici rol üstlenmeleri nedeniyle "kamu yararına çalışan kuruluş" statüsü altında vergiden muaf tutulurlar ya da devlet bütçesinden verilen ödeneklerle desteklenirler. Almanya'daki Yeşiller hareketi ve Polonya'daki Dayanışma Sendikası gibi zamanla bir siyasi partiye dönüşebilen istisnalarına rağmen genel olarak siyasi iktidarı ele geçirmek gibi bir hedefleri olmayan, siyasi baskı ve lobi işlevi gören kuruluşlardır (Hasgüler, Uludağ, 2004: 296).

STK'ların faaliyet alanlarında etkin bir rol üstlenebilmeleri için varoluş nedenleri ve görev tanımları tam olarak belirlenmeli; kaynakları görev tanımına uygun ve verimli olarak kullanılmalı; hedef, program, etkinlikler ve kaynak kullanımı konularında topluma karşı saydam olunmalıdır. Kar amacı ve çıkar gütmek gibi özellikleri de bulunan bu kuruluşlar, çalışmalarını sağlıklı yrtlebilmek için kazanç sağlayabilmelidirler. Ancak elde edilen bu kazanç yine amaçları doğrultusunda kullanılmalıdır (Güder, 2004: 14).

1.3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları Sınıflandırılması

Bünyelerinde farklı türden oluşumları barındıran STK'lar, coğrafya, kaynaklar, tüzel kişilik ve organizasyon yapısı ile hedef kitleleri açısından değişik sınıflarda incelenebilir.

Coğrafya açısından STK'lar, dört gruba ayrılabilir: İzmirli Eğitimciler Derneği gibi yerel STK'lar, Ege Bölgesi Sanayicileri Odası (EBSO) gibi bölgesel STK'lar, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) gibi ulusal düzeyde faaliyet gösteren STK'lar ve Green Peace gibi küresel düzeyde faaliyet gösteren STK'lar.

Kaynaklar açısından da STK'lar dört grupta incelenebilir: Bağışlar ve gönüllü çalışma esasıyla faaliyette bulunan kitle STK'ları, üye sayısı az olup ücretli çalışan sayısının yoğun olduğu profesyonel STK'lar, meslek odaları gibi faaliyetleri ve işleyiş şekilleri devlet eliyle düzenlenip denetlenen kamu denetimli STK'lar ve KIZILAY gibi örgütlenmesi ve idaresi devlet tarafından yapılan kamu STK'ları.

Tüzel kişilik ve organizasyon yapısı açısından STK'lar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Dernekler
- Vakıflar
- Birlikler ve Kooperatifler
- Sendikalar ve Konfederasyonlar
- Meslek Odaları
- Topluluklar (Halkoyunu toplulukları gibi).

STK'ların çalışmalarından yararlanacak hedef kitleler, tüm insanlar, çocuklar, gençler, kadınlar, yaşlılar, engelliler, öğrenciler, hemşehriler, doğal hayat (çevre, bitki, orman, hayvan vb.) gibi gruplardır (Erdem, 2008: 28–32).

Çaha ise sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili bir tasnif yapmış ve Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarını çeşitli kategorilerde incelemiştir:

- Odalar (sanayi ve ticaret odaları), birlikler (TOBB-Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Tabipler Birliği, Barolar Birliği vb.) gibi “mesleki sivil toplum kuruluşları”.

- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD), Adana Genç İş Adamları Derneği (AGİAD), Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği (ASKON), İş Hayatı Dayanışma Derneği (İŞHAD), Gebze Sanayici ve İş Adamları Derneği (GESİAD) gibi işveren örgütleri.
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ) gibi işçi sendikaları ile resmi olmamasına rağmen çok sayıda memur eylemine imza atan Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu (KAMU-SEN) ve Memur Sendikaları Konfederasyonu (MEMUR-SEN) gibi memur sendikaları.
- Cemaat, vakıf ve dernek gibi geleneksel muhafazakâr sivil toplum örgütleri.
- İnsan Hakları Derneği, Mazlum-Der (İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği), Liberal Düşünce topluluğu ve Arı Hareketi gibi “Hak ve özgürlükler” alanında gelişen STK’lar.
- “Etnik ve kültürel” haklar etrafında ortaya çıkan STK’lar.
- Türkiye Çevre Vakfı, Türkiye Tabiatını Koruma Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği, TEMA vb. gönüllü çevreci kuruluşlar.
- Gökkuşluğu Kadın Platformu, Başkent Kadın Platformu, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER) gibi kadın hareketleri (<http://www.fatih.edu.tr/~omercaha/Makaleler/Turkce%20Makaleler/Sivil%20toplumla%20ilgil>

i%20makaleler/Sivil%20Toplum%20Sivil%20Topluma.doc,
02.03.2011).

1.3.2.4. Dünyada ve Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan STK’lar, tarih boyunca farklı şekillerde var olmuş yapılardır. İnsanlar, bireysel çabalarla elde edemedikleri kazanımlara, gönüllülük ve dayanışma duygularıyla bir araya gelerek ulaşmaya çalışmışlardır. Ortak amaçlar için oluşturulan STK’lar 1980’li yıllara kadar çoğunlukla ulusal boyutlarda faaliyet gösterirken; küreselleşme hareketleri ile uluslararası alanda etkin rol üstlenmeye başlamıştır.

Tarihsel süreçte STK’ların gelişimine bakıldığında Eski Mısır dönemine kadar gitmek mümkündür. Eski Mısır’da yönetimde hak talep etme gibi bir durum olmasa da, sanatçı loncalarının varlığı bilinmektedir. 11. yüzyıl Avrupa’sında feodal beylerin karşısında ortaya çıkan tüccarlar “lonca” ya da “hanse” denilen birlikler kurarak örgütlenerek kent yönetiminde söz sahibi olmayı talep etmişlerdir. Daha sonra feodal beylerin üretimde ve yönetimdeki haklarını loncalarına devretmelerini isteyen tüccar ve sanatkârlar Avrupa’daki katılımcı demokrasinin ve pazar ekonomisinin ilk adımlarını atmışlardır. Diğer taraftan kilisenin otoritesine karşı ayaklanmalar ve bir tür sivil girişim olarak yeni fikirlerin örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde, Anadolu ve Orta Doğu’da Ahiler (Anadolu), Ayyarlar, Şatırlar- Rindler, Gaziler (İran), Alpler (Orta Asya) gibi insanlar arasında dayanışma ve yardımlaşmayı amaçlayan "dinî-meslekî" karakterli esnaf örgütlenmeleri ile karşılaşmıştır. Bâtını kökenli olan Ahilik, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de sanat, ticaret ve ekonomi alanlarında faaliyet göstermiştir. Dinsel ve parasal amaçlarla cemaatler haline gelen bu topluluklar günümüzde dernek, kooperatif, birlik, sendika gibi tüzel kimlikler altında toplanarak STK’ları oluşturmuşlardır (Demircan, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/a/v/avrupabirligi-sunay-demircan.doc>, 26.02.2011).

1970’lerde ortaya çıkan kriz koşullarının oluşmasında belirleyici bir rolü olan küreselleşme süreci ile beraber yerellik önem kazanarak, yerel değerler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bununla beraber ulus devlet, yetkilerinin birçoğunu bir taraftan uluslararası kuruluşlarla, diğer taraftan da yerel otoritelerle paylaşmaya başlamış, ulus devletin rolü de tartışılır hale gelmiştir. Küreselleşme demokrasi ve katılım algısında değişiklik yaratmış; demokrasiyi tabana yaymayı ve katılımı artırmayı amaçlayan faaliyetlerde, STK’lar ön plana çıkmıştır. Çağdaş demokrasiler de kamu sektörü (birinci sektör), özel sektör (ikinci sektör), kar paylaşırma amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan vakıf ve dernek gibi gönüllü kuruluşlar (üçüncü sektör) olmak üzere başlıca üç temel sektöre dayandırılmıştır. Bağımsız sektör veya vatandaşlar sektörü olarak da anılan üçüncü sektör (Oktay, Pekküçüksen, 2009: 179), şu özelliklere sahip organizasyonların bütününe verilen isimdir:

- Anlamlı ve sürekli bir yapıya sahip olmak
- Kamu sisteminin bir parçası olmamak
- Yöneticilerine ya da üyelerine kâr dağıtmamak
- Öz yönetime sahip olmak
- Gönüllülük esasına dayalı olmak
- Toplumsal amaçları desteklemek

(Öner, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/3/3.sektor-genis.pdf>, 26.02.2011).

1990’lı yılların başına gelindiğinde Doğu Bloku’nun çöküşü ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla etnik ve sınır çatışmaları başlamış; insan hakları ve çevre temelli STK’lar uluslararası alanda etkin rol üstlenmiştir. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (BM ECOSOC) ve AB gibi örgütlerin aldığı kararlarla bu kuruluşlara yeni görevler verilmiştir. 1992 yılında Rio de Janeiro’daki Çevre ve Kalkınma Konferansı ile STK’ların BM sisteminde etkili bir konum kazanmalarına imkân tanımıştır. Kahire’ de düzenlenen BM Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994) ve Kopenhag Sosyal Gelişme Konferansı’nda (1995) yayınlanan bildirilerde STK’lar yenilikçi ve sorun çözme potansiyeline sahip yapılar olarak tanımlanmıştır. Pekin BM 4. Dünya Kadın Konferansı’nda (1995) kadının örgütlenmesinde ve güçlenmesinde STK’ların önemi vurgulanırken; İstanbul’daki BM 2. İnsan

Yerleşimleri (Habitat) Konferansı'nda (1996) yönetimlerin STK'lar ile işbirliği içinde olmaları gerektiği ortaya konulmuştur (Hasgüler, Uludağ, 2004: 298–299).

AB anlayışına göre STK'lar, örgütlenmiş yurttaşların, yaşadıkları ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmaya, sivil toplum düzenine doğrudan katkıda bulunarak, katılımcı demokrasinin oluşturulması ve sürdürülmesi açısından (kimi zaman devlet ve hükümetten de fazla) yaşamsal bir rol üstlenir. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (ESC), toplum yararı doğrultusunda sorumluluk üstlenen, resmi makamlar ile yurttaşlar arasında aracı işlevi gören bütün örgütsel yapılanmaları, STK olarak kabul etmektedir. Bu tanım özellikle, örgütlenmiş bir sivil toplumun ve yönetişimin temel unsuru konumundaki bütün ekonomik, toplumsal ve meslekî kuruluşları kapsamaktadır (Güder, 2004: 10).

Türk mevzuatına bakıldığında STK'lar ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak STK'lar içerisinde sayılabilecek iki oluşumla ilgili 1982 Anayasa'sında ve Türk Medeni Kanunu'nda bazı düzenlemeler mevcuttur: Vakıflar ve Dernekler. Bunlar dışında sendika ve konfederasyonlar gibi oluşumlar da STK'lar kapsamında değerlendirilebilecek yapılardır.

1982 Anayasasının 33. maddesinde “Dernek Kurma Hürriyeti”ni düzenlenmiş; aynı madde hükümlerinin vakıflar içinde geçerli olacağı vurgulanmıştır:

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir... Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır (Resmi Gazete, www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1113.html).

51. maddesinde de “Sendika Kurma Hakkı” ndan söz edilmiştir:

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin

almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz... Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz (Resmi Gazete, www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1113.html).

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun ikinci bölümü (md. 56–100) derneklere, üçüncü bölümü (md. 101–117) ise vakıflara ayrılmıştır. 56. maddede dernekler, *“gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları”* olarak tanımlanmıştır. Vakıflar ise 101. maddeye göre, *“gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.”* (Resmi Gazete, www.mevzuat.adalet.gov.tr/medeni/medeni.html).

2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nda sendika ve konfederasyonlar tanımlanmıştır. Sendikalar, işçi ya da işverenler tarafından ortak amaçlara ulaşabilmek için oluşturulmuş tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. Konfederasyonlar ise, farklı işkollarından en az beş sendikanın oluşturduğu tüzel kişiliğe sahip üst kuruluşlardır (Resmi Gazete, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/609.html>).

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 2. maddesine göre kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları dernek olarak ifade edilmiştir (Resmi Gazete, www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1421.html).

AB Sivil Toplum Veri Tabanı (CONECCS) ise, yukarıda sayılanlara ek olarak, siyasi partiler hariç, 1990'lar sonrası ortaya çıkan platform, sivil girişim, sivil inisiyatif, koza, yurttaş hareketi gibi isimlerle anılan yurttaş girişimleri, ticaret birlikleri, işveren kuruluşları, profesyonel federasyonlar, hizmet ve üretim birlikleri, yerel yönetimlerin bir araya gelerek kurdukları örgütler, politik ilgi grupları, dinsel

ilgi grupları, öğrenci birlikleri vb. oluşumları da, STK kapsamına almaktadır (Güder, 2004: 14).

İKİNCİ BÖLÜM

BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ OLGUSU ve SOSYOPOLİTİK / HUKUKSAL GELİŞİM

2.1 BULGARİSTAN'DAKİ TÜRKLERE İLİŞKİN ULUSLARARASI BELGELER

14. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı hâkimiyeti altına giren Bulgaristan toprakları, Anadolu'dan getirilen Müslüman Türklerin yerleştirilmesiyle Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir bölge haline gelmiştir. Ancak, Osmanlı Devletinin süreç içerisinde yaşadığı toprak kayıpları, bölgede yaşayan Türklerin sayısını azaltarak azınlık durumuna gelmelerine neden olmuştur. Bu gelişmeler, bölgedeki Türklerin hak ve özgürlüklerine ilişkin belgelerin oluşturulmasını gerekli kılmış ve günümüze kadar Bulgaristan'daki Türkler ile ilgili birçok uluslararası belge ortaya konulmuştur.

2.1.1. 1878 Berlin Antlaşması

93 Harbi olarak da bilinen 1877–78 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Osmanlı ile Rusya arasında, 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma, Osmanlı Devleti açısından son derece ağırken; Rusya'yı da Balkanlar'da güçlü hale getirmiştir. Durumdan rahatsız olan Avrupa'nın diğer büyük devletleri, Rusya üzerinde yoğun baskılar kurarak, antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi için 13 Haziran 1878'de Almanya İmparatorluk Şansölyesi Prens Bismark'ın başkanlığında Berlin'de, Osmanlı, Çarlık Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın katılımıyla bir kongre toplanmasını sağlamışlardır. Kongre sonucunda katılan devletler arasında 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma ile Osmanlı Devleti kendisine tabi olan Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Karadağ'ın kendi başlarına birer prenslik olmalarını kabul etmiştir. Bu anlamda Berlin Antlaşması, yeni kurulan Bulgaristan Prensliği sınırları içinde kalan Türk nüfusunun uluslararası alandaki statülerini de ortaya koyan bir antlaşmadır.

Berlin Antlaşması'nın 3. maddesine göre, Osmanlı Sultanına bağlı olan ve ona vergi ödeyen bir prenslik haline gelen Bulgaristan'da prens, vatandaşlar tarafından özgürce seçilebilecekti. 4. madde ile prens seçimlerinden önce Tirnova'da toplanan bir meclis tarafından Bulgaristan Anayasası'nın oluşturulması sağlanmıştı. Antlaşmanın 5. maddesi, Bulgaristan'da bulunan azınlıkların hak ve çıkarlarının hem Prens seçiminde hem de Bulgar Anayasası'nın oluşturulmasında korunacağını belirtmişti. Bu dönemde Yunan, Romen ve Yahudi gibi küçük azınlık gruplarını içinde barındıran Bulgaristan Prensliğinde Türk-Müslüman azınlıkları geniş bir nüfusa sahipti. 5. maddeye göre Bulgaristan'da din ve mezhep ayrımı yapılmamasının yanı sıra; farklı din ve mezheplere sahip olan azınlıklara da Bulgar vatandaşlarıyla aynı medeni ve siyasi haklardan yararlanabilme hakkı tanınmıştı. Ayrıca azınlıklar, inanışlarına uygun olarak dini tören ve ayinlerini özgürce yerine getirebilecek; toplumsal örgütler kurabileceklerdi. İstanbul'da bulunan Şeyhülislam, Bulgaristan'da bulunan Türk-Müslüman azınlık için dini lider olarak görülmüş ve azınlıkların Şeyhülislamla olan ilişkilerini sürdürmeleri kabul edilmişti. Ayrıca tüm bu ilkelerin, Bulgar Hukukunun temelini oluşturduğu ve Bulgar Anayasası'nın da bu ilkelere aykırı bir hüküm içermeyeceği 5. maddede belirtilen konulardandı.

Bulgaristan'daki Türklerin taşınmazları da, Berlin Antlaşması'nın 12. maddesi kapsamında incelenmişti. Maddeye göre Türkler Bulgaristan'dan göç etseler bile bu taşınmazlarını kiralayabilecek ya da üçüncü kişilerin yönetimine bırakabileceklerdi. Böylece Bulgaristan otoriteleri Türklerin taşınmazlarına el koyamayacaklardı. Bulgaristan sınırları içinde bulunan taşınmazlarla ilgili sorunların çözümü için ise Türk-Bulgar komisyonu oluşturulacaktı (Şimşir, 1988: 291–293).

2.1.2. 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi

Otuz yıl boyunca Osmanlı Devleti'ne vergi veren özerk bir yönetim olan Bulgar Prensliği, 1908 yılında bağımsızlığını ilan ederek krallık halini almıştır. 19 Nisan 1909'da Osmanlı ile Bulgar Krallığı arasında imzalanan İstanbul Protokolü ve eki olan sözleşmeyle de Bulgar Krallığı resmen tanınmış ve Bulgaristan'daki Türkler ile ilgili çeşitli düzenlemeler getirilmiştir.

Bulgaristan'daki Türk Azınlığı tıpkı Bulgar çoğunluk gibi bütün hukuki ve siyasi haklardan istifade edebilecek, okullarını, camilerini ve mescitlerini koruyup yaşatabileceklerdir. Ayrıca bu protokole göre, Bulgaristan'daki Türk-İslam eserleri Bulgaristan'ın bir iç sorunu olmaktan çıkarak Devletler Hukuku güvencesi altına alınmış ve Türk Hükümeti gerek Bulgaristan'daki Türk Azınlık, gerekse Bulgaristan'daki Türk-İslam Kültürüne ait eserler üzerinde hak sahibi olmuştur (www.balgoc.org.tr/email/bulgaristanturklerihukuk.doc, 10.04.2011).

İstanbul Protokolü ile beraber Bulgaristan'daki Müftülüklerin düzenlendiği bir sözleşme de imzalanmıştır. Bulgaristan'daki müftüler vakıfların yönetimi ve Türk azınlığın eğitiminden sorumlu olmuşlardır. Türk azınlığın dünyevi meselelerinin yanında dinsel ihtiyaçlarıyla da ilgilenen Müftülükler, Türk okullarını denetleyebilme ve yeni okullar açabilme yetkisine de sahip olmuşlardır.

Sözleşmeye göre Bulgaristan'daki müftüler arasından seçilecek olan Başmüftü, Sofya'da bulunacak ve Türk Hükümeti ile Bulgaristan arasında arabuluculuk rolü üstlenecekti. Sözleşmede Bulgaristan Hükümetinin sorumluluklarından da bahsedilerek Türk okulları ve camileri için bütçeden yeterli düzeyde para tahsis edilmesi gerektiği vurgulanmıştı. Ayrıca Bulgaristan'daki dini yapılar korunacak, bunlara zarar verilmeyecek, gerekli olmadıkça yıkılmayacaktı. Bu yapıların yıkılmasının gerekli görüldüğü durumlarda ise Bulgaristan Hükümeti tazminat ödeyecekti (Şimşir, 1988: 294).

İstanbul Sözleşmesi ile Bulgaristan'ın resmen tanınması bazı hukuksal sorunları da beraberinde getirmiştir. Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmeden önce Osmanlı sınırlarını terk eden Bulgarların sınırlar arasında serbestçe seyahat etme lükslerinin ortadan kalkması, Edirne ve Makedonya'da bulunan arazi ve taşınmaz mallarını kontrol için iki ay içerisinde Osmanlı vatandaşlığına geçmeleri aksi takdirde ilelebet Bulgar kalacaklarına ilişkin bir şartın getirilmesi bu sorunlardan bazılarıdır (Özlem, 2008: 348).

2.1.3. 1913 Antlaşması ve Müftülüklerle İlgili Sözleşme

1912-13 yılları arasında yapılan Balkan Savaşları sonucunda ilk olarak Balkan Devletlerinin kendi aralarında olan, ikinci olarak ise Osmanlı Devletinin Balkan Devletleri ile ayrı ayrı imzaladığı barış antlaşmaları yapılmıştır. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan barış antlaşması, 29 Eylül 1913 yılında İstanbul'da imzalanan antlaşmadır. Bu antlaşma dışında bir de ek olarak Bulgaristan Müftülükleriyle ilgili bir sözleşme imzalanmıştır.

Antlaşmaya göre Bulgaristan topraklarında yaşayan Türkler Bulgar vatandaşı olacaklar, isterlerse dört yıl içinde Osmanlı vatandaşlığını seçebileceklerdi. Osmanlı vatandaşlığını seçenler, dört yıl içinde Bulgaristan'ı terk edip taşınabilen mallarını alabilecekler; Bulgaristan'da kalan taşınmaz mallarını da üçüncü kişiler vasıtasıyla yönetebileceklerdi. Türk yerine Müslüman kelimesinin kullanıldığı antlaşmada, Bulgar tebaasında olan Müslümanların Bulgarlarla aynı hak ve özgürlüklere sahip olacakları belirtilmiş; Müslümanların dini ayin ve tören gibi adetlerine saygı gösterileceği vurgulanmıştı. Müslümanlar kendi dini liderlerine tabi olacaklar ve bu konuda kendilerine herhangi bir engel çıkarılmayacaktı (Şimşek, 1999: 91-92).

1913 Antlaşması'nın ikinci eki olan Müftülüklerle ilgili Sözleşmeyle de Bulgaristan'daki müftülerin görev ve sorumlulukları saptanmıştı. Bu Sözleşmede, 1909 yılında İstanbul Protokolü'nün eki olarak yapılan sözleşme ile belirtilen temel hak ve özgürlükler teyit edilmişti.

2.1.4. 1919 Neuilly Barış Antlaşması

1. Dünya Savaşı sonucunda Paris Barış Konferansı düzenlenmiş ve galip olan İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasında barış antlaşmalarının yapılması öngörülmüştür. Bunlardan biri de, İtilaf Devletleri ile Bulgaristan arasında 27 Kasım 1919 tarihinde imzalanan Neuilly Barış Antlaşması'dır.

Osmanlı Devleti'nin taraf olmadığı dokuz bölümden oluşan bu antlaşmanın dördüncü bölümünde ülke içerisindeki azınlıklara yer verilmiştir. Antlaşmaya göre; Bulgar Devleti din, dil, ırk ve milliyet ayrımı gözetmeyecek, topraklarında yaşayan azınlıklara tam eşitlik sağlayacak, Bulgaristan'daki azınlık gruplar dini vecibelerini serbestçe yerine getirebilecek, Bulgar bir vatandaş gibi medeni ve siyasi hakların kullanılmasında ayrıma tabi tutulmayacaklardı. Azınlıklar, devlet memurluğuna girebilecekler, istedikleri mesleği veya zanaatı seçebileceklerdi. Ayrıca, azınlıklar eğitim-öğretim kurumları, dini ve sosyal kurumlar açabilecekler, bunları denetleyip yönetebilecekler ve aynı zamanda bu kurum ve kuruluşlarda kendi dillerini özgürce kullanabileceklerdi. Bulgar Hükümeti azınlık unsurların yoğun olarak yaşadığı yerlerde, devlet ve belediye bütçelerinden azınlık okullarına, dini ve sosyal kurumlara yardım yapacaktı (Özlem, 2008: 350).

Neuilly Barış Antlaşması'ndaki azınlıklarla ilgili hükümler, Bulgaristan Hükümeti tarafından tek taraflı olarak bozulamayacak ve çıkarılacak Anayasa, yasa vb. uygulamalarla da bertaraf edilemeyecek uluslararası bir yükümlülüktür. Bu hükümlerin işleyişi ve denetimi Milletler Cemiyeti'ne bırakılmıştı. Bulgaristan ile taraf devletler arasında bu konuda oluşabilecek anlaşmazlıklar uluslararası bir sorun olarak görülecek ve taraf devlet isterse Uluslararası Adalet Divanı'na başvurabilecekti (Kamil, 1986: 19).

2. Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti'nin kendisini lağvetmesinin ardından kurulan Birleşmiş Milletler'in (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından alınan 7 Nisan 1950 tarihli ve E/CN.4/367 sayılı kararı ile antlaşmanın azınlık haklarını kapsayan hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla Neuilly Antlaşması'nın azınlık hükümleri geçerliliğini yitirmiştir. Söz konusu kararda, Bulgaristan'ın 2. Dünya Savaşı sonrası imzaladığı 10 Şubat 1947 tarihli Bulgar Barış (Paris Barış) Antlaşması'nın karar ve düzenlemelerinin, Neuilly Antlaşması'nda azınlıkları korumaya yönelik tesis edilen rejimin yerini aldığı belirtilmiştir (<http://www.turksam.org/tr/a2358.html>, 25.04.2011).

2.1.5. 1925 Türk - Bulgar Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi

1. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan tüm barış antlaşmalarında azınlıkların korunması konusunda gelişmelerin gerçekleştirilebilmesi için azınlıklarla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Cumhuriyet kurulduktan sonra 18 Ekim 1925 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında Ankara'da bir dostluk antlaşması ile bir Oturma Sözleşmesi imzalanmış ve bu belgelerde azınlıklara ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Antlaşmanın 1. maddesinde iki ülke arasında bozulamaz, samimi ve ebedi bir dostluğun varlığı vurgulanmıştı (Şimşir, 1988: 299).

Dostluk Antlaşması'na ek Protokol'ün A bölümünde şöyle ifade edilmiştir:

İki Hükümet, azınlıkların korunmasına ilişkin olarak Neuilly Antlaşması'nda yazılı hükümlerin tümünden Bulgaristan'da oturan Müslüman azınlıkları ve Lozan Antlaşması'nda yazılı hükümlerin tümünden Türkiye'de oturan Bulgar azınlıkları da yararlandırmayı karşılıklı olarak yükümlenirler.

Bulgaristan'da yaşayan Türk-Müslüman azınlıklar bu hükme göre Neuilly Barış Antlaşması'nın azınlıkların korunmasına ilişkin hükümlerine tabi olacaktı. Yani Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması, Neuilly Antlaşması'ndaki azınlıklara ilişkin hükümleri yineleyen bir belge niteliğindedir (Eroğlu, 1985: 30).

Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması ile aynı gün imzalanan Türk-Bulgar Oturma Sözleşmesi'nde ise Bulgaristan Türklerinin serbest göçleriyle ilgili hükümler düzenlenmiştir. Sözleşmenin ikinci maddesine göre taraflar, Bulgaristan Türklerinin ve Türkiye'deki Bulgarların isteğe bağlı göçlerine hiçbir engel çıkarılmamasını kabul etmişlerdir. Göçmenler, yanlarında taşınır mallarını ve hayvanlarını alabilecekler ve taşınmaz mallarını serbestçe tasfiye etme hakkına sahip olacaklardı. Taşınmazlarını kesin gidişlerinden önce tasfiye etmeyenler ise göç gününden başlayarak iki yıl içinde tasfiye konusunda gerekli düzenlemeyi yapmak zorundaydılar. Tasfiye sonucu elde edilen gelirlerin ülke dışına aktarımı konusunda ise iki ülke arasında yapılacak antlaşma hükümleri uygulanacaktı (Şimşek, 1999: 101–102).

2.1.6. 1947 Paris Barış Antlaşması

Paris Barış Antlaşması, İkinci Dünya Savaşı'nı sonlandıracak olan barış antlaşmasını görüşmek için 21 ülkenin katıldığı ve 29 Temmuz-15 Ekim 1946 tarihleri arasında yapılan Paris Barış Konferansı sonunda imzalanan bir antlaşmadır. Türkiye'nin taraf olmadığı ve halen geçerliliğini koruyan bu antlaşma ile Bulgaristan Türk azınlık haklarıyla ilgili uluslararası bazı yükümlülükler üstlenmiştir.

Birleşmiş Milletler'in (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından alınan 7 Nisan 1950 tarihli ve E/CN.4/367 sayılı kararda, Bulgaristan'ın 2. Dünya Savaşı sonrası imzaladığı 10 Şubat 1947 tarihli bu Antlaşma'nın karar ve düzenlemelerinin, Neuilly Antlaşması'nda azınlıkları korumaya yönelik tesis edilen rejimin yerini aldığı belirtilmiştir (<http://www.turksam.org/tr/a2358.html>, 25.04.2011).

Antlaşmanın 2. maddesine göre Bulgaristan, dil, din ve ırk ayrımı yapmadan ülkesindeki azınlıklara temel hak ve özgürlükleri sağlamayı ve bununla ilgili gerekli tedbirleri almayı kabul etmişti. 3. maddede ise, Bulgaristan tüm ayrımcı yasaları yürürlükten kaldıracak tedbirleri almayı ve aynı zamanda bu maddede bulunan amaçlara ters düşecek kararlar almamayı veya yasa çıkarmamayı kabul etmiştir (Şimşir, 1988: 302).

2.1.7. İnsan Hakları İle İlgili Sözleşmeler

Bulgaristan'daki Türk azınlığın hakları, yukarıdaki antlaşmalar dışında insan haklarıyla ilgili bazı sözleşmelerde de yer almıştır.

- **Birleşmiş Milletler Antlaşması:** Birleşmiş Milletler, 2. Dünya Savaşı ardından dünya barışını ve güvenliğini sağlamak; siyasal, kültürel, ekonomik ve diğer sorunları paylaşmak amacıyla 26 Haziran 1945'te, 135 üyenin imzasını taşıyan bir antlaşmayla kurulmuştur. Türkiye'nin 28 Eylül 1945'te, Bulgaristan'ın ise 14 Aralık 1945'te imza attığı bu antlaşma sayesinde azınlık gruplarının hak ve özgürlüklerini elde

etme, yönetime katılma, hakkını arama gibi faaliyetleri uluslararası hukuka bağlanmıştır.

- **İnsan Hakları Evrensel Bildirisi:** İnsan hakları, azınlık hakları, etnik veya dinsel azınlıkların korunmasına yönelik hükümler içeren Bulgaristan'ın da imzasının bulunduğu bildiri, 10 Aralık 1948 yılında Paris'te kabul edilmiştir.
- **Jenosit Sözleşmesi (1948):** Dine, ırk veya herhangi bir gerekçeye dayanarak kitle halinde azınlık gruplarının yok edilmesini önlemek amacıyla 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te imza edilen sözleşme, hem savaş hem de barışta, insanlığa karşı işlenen suçların kabul edilmeyeceğini taahhüt etmiştir.
- **Irk Ayrımını Ortadan Kaldıran Sözleşme:** Bulgaristan'ın 8 Ağustos 1966 tarihinde taraf olduğu sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Ocak 1963'te karar altına alınan on bir maddelik bir bildirinin, yirmi üç maddelik bir sözleşme haline getirilmesinden oluşmuştur. Sözleşme insan haklarına saygı duyularak insanlar arasında hiçbir ayrımın gözetilmemesini kabul etmiştir.
- **Medeni ve Siyasal Haklarla İlgili Sözleşme:** 16 Aralık 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler genel kurulunda kabul edilmiş; 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bulgaristan'ın 21 Eylül 1970'de taraf olduğu sözleşmede, bireysel hak ve özgürlükler ayrıntılı olarak ele alınmış; dine ve ırka dayalı nefretin yasaklanması öngörülmüştür.
- **Irk Ayrımının Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşme:** Bulgaristan'ın 1973 yılında katıldığı bu sözleşmeyle bir grup insan üzerinde ırkçı politikalar ile baskı kurmak; onlara insanlık dışı davranışlarda bulunmak ve işkence yapmak yasaklanmıştır.

- **Helsinki Deklarasyonu:** 1975 yılında Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de imzalanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Anlaşması, insan hakları konularına ağırlık veren ve Varşova Pakti* üyesi ülkelerin de imzasının bulunduğu önemli bir belgedir (www.balgoc.org.tr/email/bulgaristanturklerihukuk.doc, 10.04.2011).

2.2. BULGARİSTAN TARİHİNDE TÜRKLER VE YAŞANAN GÖÇLER

Kuruluşundan günümüze kadar bir yandan bünyesinde barındırdığı azınlıkların hak ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin uluslararası antlaşmalara imza atan Bulgaristan, diğer yandan da uyguladığı çeşitli baskı politikalarıyla onları Bulgarlaştırmaya; asimile etmeye ya da göçe zorlamaya çalışmıştır. Uygulanan bu politikalardan zarar gören Bulgaristan Türklerinin büyük bir kısmı, çeşitli dönemlerde kitleler halinde ülkeden göç etmeye başlamıştır.

Bulgaristan tarihinde Türklerin durumu ve göç hareketleri Prenslik Dönemi, Krallık Dönemi, Komünist Dönem ve Demokratik Dönem olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.

2.2.1. Prenslik Dönemi (1878–1908)

Prenslik Dönemi, Bulgaristan Türklerinin uzun zamandır hâkimi olduğu topraklarda azınlık haline geldikleri ilk yıllardır. 93 Harbi (1877–78 Osmanlı-Rus Savaşı) sırasında yaşanan ölümler ve göçler nedeniyle savaş öncesine göre bölgede yaşayan Türklerin sayısı yarı yarıya azalmış ve Türkler Bulgaristan'da azınlık olarak varlıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır (Turan, 2003: 20–21).

Acaroğlu'na (2007: 132–135) göre, Osmanlı Dönemindeki nüfus hareketlerinin, yükselme dönemindeki ve gerileme dönemindeki nüfus hareketleri

* 14 Mayıs 1955'de Varşova'da sekiz sosyalist ülkenin imzaladığı Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması ile kurulan askeri ve siyasal birlik olan Pakti, Arnavutluk, Romanya, SSCB, Demokratik Almanya, Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan imzalamıştır. 1989'da SSCB'nin çökmesi ve çok partili parlamenter rejime geçilmesi, Avrupa'nın iki bloklu yapısını siyasal bakımdan ortadan kaldırdı. Varşova Pakti, 1 Temmuz 1991'de dağıtılmış ve böylece savaş sonrası Avrupa'sının iki kutuplu yapısı askeri bakımdan da tarihe karışmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Var%C5%9Fova_Pakt%C4%B1).

olmak üzere iki bölümde incelenmesi mümkündür. Gerileme dönemindeki nüfus hareketleri ile ilgili en tutarlı ve güvenilir bilgiye göre 1876–96 yılları arasındaki 20 yıllık süreçte yaklaşık 1.000.000 göçmen anayurda göç etmiştir. Göçlerdeki en yoğun dönem ise, 93 Harbi sonrasında yaşanmıştır. Savaş sonunda Rumeli, kuzeyde Bulgar Prensliği, güneyde Doğu-Rumeli ili ve Türk yönetimindeki Makedonya olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. 6 Eylül 1885 yılında Bulgaristan Prensliğinin Doğu Rumeli ilini ilhak etmesi ve 1912–13 Balkan Savaşları sonunda yaşanan toprak kayıpları ile yitirilmiş topraklardaki Türkler, Osmanlı’nın elde kalan son topraklarına göç etmeye başlamışlardır. 1880 yılında Bulgaristan Türklerinin sayısı 650.000 iken, 1886 yılındaki Müslüman-Türk varlığı 500.000’dir. Resmi Bulgar nüfus sayımlarına göre Bulgaristan’daki Müslüman Türklerin nüfusu (Pomak ve Tatarlar da dâhil); 1887’de 676.212, 1892’de 643.258, 1890’da 643.300, 1905’te de 603.084’tür.

Prenslik Döneminde yaşanan bu göçlerin nedenleri Bulgaristan Türkleri tarafından tek tek sayılmıştır. Buna göre;

- Seçim sistemi, Türklerin zararına işlemektedir.
- Vergi vermek, askerlik yapmak gibi konularda eşitlik söz konusu iken; muhtar seçilebilme gibi haklarda eşitlik yoktur.
- Müslümanlar Bulgarca bilmediğinden ve Müslüman memur olmadığından, resmi ve adli işlerin takibi zor olmaktadır.
- Göç edenlerin mallarına hükümet tarafından el konurken; borçları henüz göç etmemiş Müslümanlara yüklenmektedir.
- Müslümanların dini serbestisi olmadığı gibi, dinin duyguların rencide edildiği hareketler yapılmaktadır.
- Türk göçmenlerine ait mallar, sahiplerine geri verilmemekte; sıkıyönetim çeşitli haksızlık ve zulümlerde bulunmaktadır.

Göçler sonucunda Bulgaristan 600.000’den fazla işçi kaybına uğramış; verimli topraklarının 2/3’si işlenemez hale gelmiş; Bulgaristan’ın batısı ıssızlaşmıştır (İpek, 1994: 149–152).

2.2.2. Krallık Dönemi (1908 – 1944)

Bulgaristan Prensiği 1908 yılına kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı kalarak ona vergi veren bir yapıya sahipken; 22 Eylül 1908 yılında Osmanlı Devleti içindeki karışıklıkları fırsat bilerek bağımsızlığını ilan etmiş ve krallık olmuştur. 19 Nisan 1909'da Osmanlı ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Protokolü ile de Bulgaristan'ın bağımsızlığı Osmanlı tarafından resmen kabul edilmiştir.

1912–13 Balkan Savaşları, Çatalca'ya kadar ilerleyen Bulgar orduları ve onlara yardım eden Bulgar komitecileri tarafından gerçekleştirilen katliamlarla, 93 Harbi'nde olduğu gibi Rumeli Türkleri için bir bozgun olmuştur. Bu katliamlar karşısında Türkler, Anadolu'ya sığınmak amacıyla göçlere başlamışlardır. Kesin sayısı bilinmemekle beraber, Bulgar işgalindeki Batı Trakya'dan yaklaşık 200.000, Makedonya'dan ise 240.000 kadar Türk Osmanlı topraklarına sığınmıştır.

1925 yılında iki ülke arasında Türk-Bulgar Oturma Sözleşmesi yapılarak göçler bir düzene bağlanmaya çalışılmıştır. Sözleşme, Bulgaristan Türklerinin isteğe bağlı göçlerine engel olunmayacağını, göçmenlerin taşınır mallarını ve hayvanlarını yanlarına alabileceklerini ve taşınmaz mallarını da satıp elde ettikleri paraları ülke dışına çıkarabileceklerini vurgulamıştır (Şimşir, 1985: 53).

1923–1933 yıllarında Kuzey Bulgaristan'da "Rodna Zaştita" (Yurt Koruması) ve Güney Bulgaristan'da "Trakya Komitesi" olmak üzere iki silahlı örgüt tarafından Bulgaristan Türklerine zulüm yapılmıştır. 1930'larda Bulgar hükümeti Türk azınlık eğitimine de savaş açmış; Türk okulları çeşitli bahanelerle kapatılmaya veya Bulgarlaştırılmaya başlanmıştır. Türk özel okullarının çoğu "Milli Okul" (Bulgar okulu) yapılmış, okullarını yeniden açtırmak isteyen Türkler ağır cezalara çarptırılmış, okullar millileştirilince Türk çocukları bu okullarda Bulgarca öğrenim görmeye zorlanmışlardır. Tüm bu uygulamalar, Bulgaristan Türklerini zor durumda bırakmış ve Türkiye'ye göçe mecbur etmiştir (Akgün: 4–5).

1923-44 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir (Şimşir, 1985: 56-57). Tabloya göre özellikle 2. Dünya Savaşı ve sonrasında göçlerin yavaşladığı görülmüş ve diğer dönemlere göre göçmen sayılarındaki bu düşük seyir 1944 yılına kadar devam etmiştir.

Yıllar	Göçmen Sayısı
1923–33	101.507
1934	8.682
1935	24.968
1936	11.730
1937	13.490
1938	20.542
1939	17.769
1940	6.960
1941	3.803
1942	2.672
1943	1.145
1944	489
Toplam	213.757

Tablo–1: 1923-1944 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı

2.2.3. Komünist Dönem ve Todor Jivkov İktidarı (1944 – 1989)

2. Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan'da rejim değişikliği yaşanmış ve komünist dönem başlamıştır. Bu dönemin başlarında ülkede bulunan azınlıklara yönelik uygulamalarda bir yumuşama yaşanmış; eşitlik ve özgürlük kavramları politikalarda yer almaya başlamıştır. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve zaman içerisinde asimilasyon politikaları uygulanmaya devam edilmiştir.

Ülkede komünist dönemin yaşanmasının nedeni 2. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelerdir. 1944 yılında Sovyetler Birliği, Almanya müttefiki olan Bulgaristan'ı işgal etmiştir. İşgale karşı koyamayacağını düşünen Bulgaristan, Sovyetlere karşı direnmeyerek ülkede komünist bir yönetimin oluşturulmasına izin vermiştir. Kızıl Ordu'nun 1947 yılının sonuna kadar kaldığı ülkede, 1946'da yapılan referandumda seçmenlerin %95'i krallığın kaldırılmasını desteklemiştir. Bunun üzerine kraliyet ailesi Bulgaristan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Bulgaristan'ı "halk cumhuriyeti" ilan eden anayasa, 1947 yılında Bulgar Parlamentosu'nda kabul edilmiştir (Demirtaş-Coşkun, 2001: 13–14).

Komünist rejim tarafından hazırlanan anayasada, Türk dil okullarının ve diğer kültür kurumlarının gelişmesi desteklenmiş; ancak sıkı devlet kontrolünde olmaları da şart koşulmuştur. Ulusal azınlıkların varlığı tanınmakla beraber, ana dilleri ile eğitim alabilecekleri kabul edilmiştir. Bunun yanında Bulgarca öğrenilmesi de zorunlu tutulmuştur (Gökdağ, 2003: 297).

1945-49 yılları arasındaki beş yıllık dönemde, Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı 6.284'tür. Bulgaristan'ın bağımsızlığından 1949 yılının sonuna kadar geçen 72 yıllık süre içinde göçmen sayısının en az olduğu dönem, Bulgaristan'ın yurtdışına çıkışları yasaklamasından dolayı 1940–1949 yılları arasında olmuştur (Eren, 1993: 294).

Yıllar	Göçmen Sayısı
1945	631
1946	706
1947	1.763
1948	1.514
1949	1.670
Toplam	6.284

Tablo–2: 1945-1949 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı

Sovyetler Birliği'nin "16. Cumhuriyeti" olarak adlandırılan Bulgaristan'da "Çar" ünvanına sahip olan Todor Jivkov (Zhivkov) ile beraber, Soğuk Savaş Döneminde ülke Sovyet Rusya'ya daha sıkı bağlanmıştır (Karatay, Gökdağ, 2006: 670). Jivkov'un bu bağlılığı onun rejiminin temel yapısını oluşturmuş; hem yükselişinde hem de yıkılışında etkili bir faktör olmuştur (Crampton, 2002: 171). Nisan 1956'da Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) üzerindeki etkisini artırmaya başlayan Jivkov ile beraber 2. Dünya Savaşı sonrasında uygulamaya çalışılan eşitlikçi, özgürlükçü politikalar terk edilerek Türk-İslam karşıtı söylemler gündeme gelmiştir. Jivkov yönetimi Bulgaristan Türkleri için bir dönüm noktası olmuş ve Sofya yönetimi ülkedeki Türk azınlığa karşı asimilasyon politikaları uygulamaya başlamıştır (Özlem, 2008: 351).

2.2.3.1. Asimilasyon Politikaları

1954 yılında BKP'nin Genel Başkanlığına Todor Jivkov'un getirilmesiyle "tek millet" yaratma amacı ortaya çıkmış; Türkler'e karşı "Hristiyanlaştırma-Bulgarlaştırma" ülküsü doğrultusundaki uygulamalara devam edilmiştir. Bu uygulamalar kapsamında Türk azınlık okulları kapatılmış; Türkçe dersleri kaldırılmış; Türkçe konuşmak, Türkçe yayın yapan gazete ve dergi çıkarmak yasaklanmış; Türk isimleri Bulgar isimlerle değiştirilmiş; İslam dininin icaplarının yerine getirilmesi engellenmiş ve çeşitli gerekçelerle camiler yıkılmıştır.

Asimilasyon sürecinde Bulgaristan'daki Türkler farklı isimlerle ifade edilmiştir: 1950'ye kadar "Türk Azınlığı", 1950–1965 yılları arasında "Türk Ahalisi", 1965–1976 arasında "Türk Kökenli Bulgaristan Vatandaşı", 1976 yılı sonrası "Bulgar Türkleri" ve son olarak 1984 yılından sonra "Müslümanlaştırılmış Bulgarlar" (www.balgoc.org.tr/email/bulgarpolitikaları.doc, 02.07.2011).

1950'li yılların sonunda Türkçe dil eğitimi aşamalı olarak kaldırılmış; 1959–70 arası ise seçmeli ders olmasına karar verilmiştir. Türk Öğretmen Enstitüleri ve Bölgesel Türk Tiyatroları kapatılmıştır. Sofya Üniversitesi'nde bulunan Türk Filolojisi Bölümü kapatılarak yerine Arap Çalışmaları Bölümü kurulmuştur.

1970'den sonra Türkçe kitap bulundurmak bile suç sayılmaya başlamıştır. Türkçe yayın yapan radyolar kapatılmış; az bulunan Türkçe gazeteler de 1985'lerin başına kadar iki dilde yayın yapmaya başlamıştır. 1985 yılından itibaren de bu faaliyetlere yoğun bir şekilde devam edilmiş; Türkçe konuşma-yazma yasaklanarak Türkçe isimler Bulgarca'ya çevrilmiştir (Gökdağ, 2003: 297–299).

Asimilasyon politikaları kapsamında, Türklerin camilere gidip ibadet etmeleri engellenmiş; camiye gitmek isteyenlere ise kötü davranılmıştır. Bazı camiler kapatılmış; bazıları yok edilmiş, bazıları ise depo ya da müzeye dönüştürülmüştür. Sünnet uygulaması da engellenmiş; Türklerin evlerine düzenli denetimler yapılarak sünnete izin veren babalar ve operasyonu gerçekleştiren doktorlar tutuklanmıştır. Gerekçe olarak da doktorların tıbbi eğitim konusunda yetersiz oldukları gösterilmiştir. Bunun dışında Ramazan'da oruç tutulmasına karışılmış ve dini bayramların kutlanmaması için baskılar uygulanmıştır. Asimilasyon politikalarına direnen kesimler de Belene Toplama Kampı'na götürülerek baskı ve şiddete maruz kalmışlardır.

BKP'nin 1971 yılındaki programında “farklı milletlere mensup tüm vatandaşlar, giderek birbirlerine yaklaşıacaklardır” ifadesi kullanılmış, 1970'li yılların ortasında resmi konuşma ve yayınlarda “birleşik Bulgar sosyalist milleti” teriminin kullanılması sıklaşmıştır (Demirtaş-Coşkun, 2001: 26–29).

1984–85 yıllarında Bulgaristan Türklerine karşı sürdürülen isim değiştirme kampanyası, uluslararası basın ile Türk basınının dikkatini çekmiştir. Kampanya kapsamında, insanlara başvuru formları doldurtmak suretiyle isimleri değiştirilmiş; buna karşı çıkan yüzlerce insan da cezaevleri ya da toplama kamplarına gönderilmiştir. Gizlilik içinde yürütülen bu program, birkaç ay içerisinde tamamlanmıştır. Müslüman Türklerinin geleneksel kıyafetler giymeleri, dini törenleri ve halk müzikleri yasaklanmıştır. Bu uygulamalar Müslümanların mezarlıklarına kadar uzanmış; mezarlıklar tahrip edilerek mezar taşlarındaki isimler değiştirilmiştir. Hükümet uygulamalara karşı olan her türlü direnişi başarılı ve hızlı bir şekilde bastırmış; kimsenin Bulgar ismi bulunmayan kimlik kartlarıyla banka,

hastane vb. yerlerde işlem yapmalarına izin verilmemiştir (Petkova, 2002: 47).

Asimilasyon politikaları ve baskılar Bulgaristan'daki Türklerin yaşamını zorlaştırarak belirli dönemlerde ülkeden göç etmelerine neden olmuştur. Son atmış yıla bakıldığında Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru üç önemli göç hareketi gerçekleşmiştir. Bunlar 1950–1951 göçü, 1968 yakın akraba göçü ve 1989 göçüdür.

2.2.3.1.1. 1950–1951 Göçü

Soğuk Savaş döneminde Balkanlar'dan Türkiye'ye yapılan ilk büyük Türk göçü olan 1950–51 göçü, Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker gönderme kararına Bulgaristan'ın tepki göstermesinden kaynaklanmıştır. Bulgaristan o dönemde Türkiye'yi zor durumda bırakmak için üç ay içinde ülkeye 250.000 Türk göçmeni göndermeye karar vermiş ve Türkiye'nin de göçmenleri hemen almasını istemiştir. Ancak Türkiye bu göçmenleri üç ayda değil daha uzun sürede almak istemiş; bunun sonucunda iki ülke arasında kriz yaşanmıştır. Ayrıca Bulgaristan Türk göçmenlerinin yanında Çingeneleri ve casusları da göndermeye çalışmış, Türkiye bu durumu kabul etmemiştir. Bulgaristan gönderdiği Çingene ve casusları kabul etmeyince Türkiye 8 Kasım 1951 yılında sınırı geçici olarak kapatmıştır. Bulgaristan da misilleme yaparak 30 Kasım'da göçü tamamen yasaklamıştır (Şimşir, 2003: 334).

1950-52 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 37.851 aileye mensup olarak 154.393 kişi, iskanlı göçmen olarak gelip yerleşmişlerdir. Bu göçmenler iskânlı göçmen olarak kabul edildikleri için devlet tarafından ülkenin çeşitli bölgelerine yerleştirilmişlerdir (Doğanay, 1996: 6–7). 1950–51 yılları arasında göçenler için kurulmuş yerleşim yerlerinden bazıları, Ankara'da Varlık Mahallesi, İstanbul'da Gaziosmanpaşa Mahallesi ile Bursa'da Hürriyet Mahallesi'dir (Şimşir, 2003: 334).

2.2.3.1.2. 1968 Yakın Akraba Göçü

1950–52 yılları arasında yaşanan göçte sınırların kapatılması üzerine göç edemeyen ve yakın akrabaları göç etmiş olan Türkler için Bulgaristan ile Türkiye arasında resmi görüşmeler yapılarak 1968 yılında Ankara’da bir göç antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma 1969 yılında yürürlüğe girmiştir.

Antlaşma, 1952 yılına kadar Türkiye’ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgaristan vatandaşlarının Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmelerine imkân sağlamıştır. Antlaşmaya göre Türkiye 1 Nisan–30 Kasım tarihleri arasında her yıl yaklaşık 10.500 göçmen kabul edecekti. İlk yıllarda göç edenlerin sayısı antlaşmaya uygun olmasına rağmen 1970’li yıllarda Türkiye’deki hükümet değişikliği ve 1974 yılındaki Kıbrıs krizinin yarattığı ekonomik sıkıntılar gibi nedenlerle göçmen sayısında düşüş yaşanmıştır. Göçmen sayısı 1973’te 5300, 1974’te 1350, 1975’te ise 344’e düşmüştür. Bunun üzerine Bulgaristan’ın ısrarları ile 1 Mart 1976 yılında “1968 tarihli Göçmen Anlaşmasının Gerçekleştirilmesini Kolaylaştırma ve Hızlandırma Protokolü” imzalanmıştır. 14 Kasım 1977’de imzalanan yeni bir protokole göre ise Türkiye’nin haftada 1300 göçmeni alması ve göçün en geç 30 Kasım 1978’e kadar tamamlanması kabul edilmiştir (Garabedian, 2005: 415).

Yıllar	Göçmen Sayısı
1969–1980	130.000

Tablo–3: 1969-1980 Yılları Arasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye Gelen Göçmen Sayısı

1968 tarihli bu anlaşma çerçevesinde 32.356 aileye mensup 116.521 kişi Türkiye’ye göç etmiştir. Böylece 1950–52 yılları arasında göç edenlerin Bulgaristan’da kalan yakın akrabaları Türkiye’ye serbest göçmen olarak kabul edilerek parçalanmış ailelerin birleştirilmesi sağlanmıştır (Doğanay, 1996: 6).

2.2.3.1.3. 1989 Göçü

Bulgaristan'ın farklı etnik gruplara yönelik asimilasyon politikalarının 1980'li yıllarda artarak devam etmesine paralel olarak ülkedeki göçler de artarak devam etmiştir. 1989 yılında yaşanan göç, Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan son büyük göç olmuş ve resmi olmayan verilere göre yaklaşık 300.000 kadar göçmen Türkiye'ye kabul edilmiştir.

Türkler Bulgaristan tarafından Osmanlı döneminde zorla İslamlaştırılmış Bulgarlar olarak görüldüğünden Türk adlarının zorla Bulgarlaştırılması söz konusu olmuştur. 1984 Aralık ile 1985 Mart ayları arasında sürdürülen bu uygulama karşısında protestolar yapılmaya başlanmış ve protestolar sonucu onlarca kişi öldürülmüştür (Yerasimos, 2002: 39).

Bulgaristan'da iktidarın gerçekleştirdiği asimilasyon hareketlerine karşı 1985–87 yılları arasında çeşitli yasal ve yasadışı örgütler kurulmuştur. Bunların arasında en etkin olanı 1985 yılında yasadışı bir örgüt olarak kurulan ve liderliğini Ahmet Doğan'ın yaptığı Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş (BTMK) Hareketi'dir. Örgüt ülkedeki asimilasyon hareketlerine karşı, dini uygulamalara kitle halinde katılmak, camileri onarmak, isim değiştirme kampanyasında tutuklanarak cezaevine gönderilenlerin yakınlarına yardım etmek, Türk gelenek ve göreneklerini yaşatmak, mitingler, yürüyüşler, grevler düzenlemek gibi uygulamaları kendine görev edinmiştir. Hareketin mücadele biçimi ise “silahsız harp” olarak belirlenmiştir (Şerefli, 2002: 185–189). Ancak 1986 yılında, Ahmet Doğan ve diğer örgüt kurucuları tutuklanarak rejimi devirmek için yasadışı örgüt kurmak, rejim aleyhine propaganda çalışmaları yürütmek suçlarından mahkûm edilmişlerdir.

Gelişen olaylar karşısında, Bulgaristan Hükümeti tarafından göç konusuna daha olumlu bakılmaya başlanmış ve 8–9 Mayıs 1989'da pasaport yasasında yapılan bir değişiklikle dış ülkelere yapılacak olan seyahatler serbest bırakılmış; isteyen herkesin pasaport alabilmesi sağlanmıştır. 28 Mayıs 1989'da Jivkov, “geçmişte Müslümanlaştırılmış Bulgarların ülkeden ayrılmasına izin vereceğini” bir televizyon

konusmasında belirterek Türkiye’den sınır kapısını açmasını istemiştir. Buna karşılık dönemin Başbakanı Turgut Özal da, gelecek Türk göçmenler için sınırın açık olacağını ve göçmenlerin kabul edileceğini söylemiştir (Dayıoğlu, 2005: 302–305).

1989 göçünde Türkiye, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da görülen en yoğun ve sorunlu göçü yaklaşık üç ay içinde kabul etmiştir. 64.295 aileye mensup 226.863 kişi serbest göçmen olarak ülkeye alınmıştır. Bu göçmenlerin büyük bir kısmı daha önce Türkiye’ye göç etmiş yakınlarının yoğun olduğu yerlere kendi imkânları ile yerleşmiş; bir kısmı da devlet tarafından 14 il merkezi ile 23 ilçe ve beldede göçmen ailelerin maddi yardımı ve borçlandırılma yoluyla kentlerin dışındaki siteler olarak planlanmış 21.438 konuta 5 yıl içerisinde yerleştirilmişlerdir (Doğanay, 1996: 9).

2.2.4. Demokratik Dönem (1989 - ...)

Berlin Duvarı’nın yıkılmasından bir gün sonra 10 Kasım 1989 yılında Bulgaristan Dış İşleri Bakanı Petar Mladenov liderliğindeki bir kısım BKP üyesi tarafından yapılan darbe sonucu Jivkov parti genel sekreterliğinden alınmış; böylece Komünist Parti’nin reformcu kanadı tarafından rejime son verilmiştir. Darbe sonrası yapılan açıklamada, sosyalizm sınırları içinde demokratik ilkelere bağlı olduğu ve “Müslüman” azınlığın haklarına saygı duyulacağı vurgulanmıştır. 29 Aralık 1989’da alınan bir kararla da asimilasyon kampanyasına resmen son verilmiştir (Demirtaş-Coşkun, 2001: 39–40).

Aralık 1989 yılında çıkarılan af yasası ile hapisteki Türkler serbest bırakılmıştır. Bulgar yönetimi ülkedeki azınlık sorununa çözüm bulabilmek için Ocak 1990’da tüm parti ve toplumsal örgüt temsilcilerinden oluşan bir “yuvarlak masa” oluşturmuştur. Mart 1990’da çıkarılan yasayla isteyen Bulgar vatandaşlarının Türkçe isimleri taşıyabilecekleri kabul edilmiştir. 1990’larda, Türkiye’deki Zaman gazetesi ile Hak ve Özgürlük, Müslümanlar ve Işık gibi sekiz gazete basılmaya başlanmıştır. 1991–1992 eğitim yılından itibaren Türklerin nüfus olarak yoğun olduğu yerlerde ders programı dışında Türkçe derslerin okutulmasına başlanmış,

Türkçe kitap basımına izin verilmiştir. Bunların dışında Sofya’da 1990 yılında İslam Enstitüsü, Türklerin yaşadığı yerlerde üç imam–hatip okulu, Kırcaali ve Şumen’de iki Pedagoji Enstitüsü (öğretmen okulu) açılmış, Türklerin yoğun olduğu kentlerde Türk asıllı vali yardımcılarını göreve başlatmış ve Sofya radyosundaki Türkçe yayın saati artırılmıştır (Uzgel, 2003: 488–489).

Af yasası ile cezaevlerinden tahliye edilenler arasındaki Ahmet Doğan ve arkadaşları tarafından 22 Aralık 1989 yılında BTMK Hareketi’nin yasalaşmış biçimi olan Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) kurulmuş ve parti, 4 Ocak 1990 itibariyle resmen tescil edilmiştir. Kurulduğu tarihten itibaren ülke siyasetinde faaliyet gösteren HÖH, 5 Kasım 2009’da yapılan milletvekili genel seçimlerinde aldığı %14,45 oy oranı ile Bulgaristan meclisindeki sandalye sayısını 34’ten 38’e yükseltmiştir*. 1989 sonrası Bulgaristan’da kurulan diğer Türk kökenli partiler ise Demokratik Değişim Hareketi, Demokratik Adalet Partisi, Türk Demokrat Partisi ile Ulusal Hak ve Özgürlükler Hareketidir (Turan, 2003: 37).

Bulgaristan, Mayıs 1992’de Avrupa Konseyi üyesi olmuş; Ekim 1997’de “Ulusal Azınlık Haklarının Korunması ile İlgili Çerçeve Konvansiyonu” isimli anlaşmayı imzalamış ve 1 Eylül 1999’da bu anlaşma yürürlüğe girmiştir. Bulgaristan’ın bu yeni döneminde insan hakları ve azınlık haklarıyla ilgili olarak öncelikle temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına son verilmiş; daha sonra ise insan haklarının ulusal mevzuatla (anayasal çerçeve) ve uluslararası antlaşmalar çerçevesinde güçlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 2000 yılı sonrasında AB üyeliği ve Avrupa Konseyi tarafından Ulusal Azınlıkların Korunması ile İlgili Çerçeve Konvansiyonu kapsamında Bulgaristan’daki insan hakları ve azınlık

* 10 ve 17 Haziran 1990’daki iki turlu genel seçimlerde, HÖH, o tarihte 400 sandalyeli Bulgar Parlamentosu’nda 23 milletvekili ile yer almıştır. 13 Ekim 1991’de yapılan genel seçimlerde, HÖH, sandalye sayısını 24’e yükseltmiştir. 18 Aralık 1994’deki genel seçimlere üç Türk partisi katılmış, bu seçimlerde HÖH, 160 bine yakın oy kaybetmiştir. Toplam oyların sadece %5,44’ünü elde ederek parlamentoda 15 sandalye kazanabilmiştir. 19 Nisan 1997’deki seçimlerde, toplam Türk oylarının sadece %52’sini almayı başaran HÖH, sandalye sayısını 19’a yükseltmiştir. 17 Haziran 2001 genel seçimlerinde 21 sandalyesi olan HÖH, 25 Haziran 2005’te yapılan genel seçimlerde Sosyalist Parti ve 2.Simeon Milli Hareketi ile beraber koalisyon hükümetini kurmuştur. Bu seçimlerde %13 oy oranıyla 34 sandalye kazanmıştır. 2007 yılı itibariyle Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne tam üyeliği ile beraber 20 Mayıs 2007 tarihinde AB Parlamentosu’nda Bulgaristan’ı temsil edecek AB parlamento seçimlerinde ise %20,26 oyla üçüncü parti olarak 4 milletvekili çıkarmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Hak_ve_%C3%96zg%C3%BCr%C3%BCKler_Hareketi, 04.07.2011).

haklarına ilişkin hazırlanan çeşitli raporlar ile ülkede azınlık haklarının geliştirilmesine katkıda bulunulmuştur (Özlem, 2008: 364).

2.3. GÖÇLERİN ARDINDAN BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

Cumhuriyetin ilanından 1989 yılına kadar olan dönemde yaklaşık 800.000 göçmen Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'ye gelen bu göçmenler için vatandaşlık, iskân, sosyal güvence vb. konularda çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Çalışmanın bu başlığı altında, göçmenlere ilişkin düzenlemeler ile uyum sağlama sürecine katkı sağlayan araçlar hakkında bilgiler verilecektir.

2.3.1. Vatandaşlık İşlemleri

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç akınlarından 1989 ve öncesi olan göçler ile gelen soydaşlarımız Türk vatandaşlığına kabul edilmişlerdir. Ancak 1990'lı yılların ortalarından itibaren Bulgaristan'dan ülkemize gelenler ile Türk vatandaşları ile evlenerek ülkemize yerleşen Bulgaristan vatandaşı Türklerin önemli bir kısmı Türk vatandaşlığına alınmamışlardır.

2009 yılında 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile yürürlükten kaldırılan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 5. maddesinde “Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.” denilerek Bulgaristan göçmenlerinin Türk vatandaşlığına geçmek için evlilik tarihinden sonra üç yıl geçmeden Türk Vatandaşlığına müracaat edemeyecekleri belirtilmiştir. Bu insanlar belirli aralıklarla Emniyet Müdürlüklerine giderek oturma

izni almak mecburiyetinde kalmış, Türkiye’de çalışma hakkı da dâhil olmak üzere pek çok hakka sahip olamadıkları için aileleri ile beraber sıkıntı çekmişlerdir.

403 sayılı Kanun’un 7. maddesinde ise;

“Aşağıdaki hallerde 6. maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler.

- a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları,
 - b) Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla bunların reşit çocukları,
 - c) Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları,
 - ç) Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye’de yerleşmiş olanlar,
 - d) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler,
 - e) Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulu’nca zaruri görülenler.”
- denmektedir.

İl Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlükleri, Kanun’un bu maddesine göre göçmenlerin vatandaşlık müracaatlarını kabul etmemiş, müracaat etmek isteyen kişilere de olumsuz cevap verip evraklarını almamıştır (Özgür, Çavuş, <http://www.balgocizmir.org.tr/sorun.asp>, 07.07.2011).

29 Mayıs 2009 tarihinde kabul edilip 12 Haziran 2009’da Resmi Gazete’de yayımlanan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda “Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması” başlığı yer almıştır. Kanunun 16. maddesinde;

“(1) Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde;

- a) Aile birliği içinde yaşama,
 - b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama,
 - c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama,
- şartları aranır.

(2) Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde birinci fıkranın (a) bendindeki şart aranmaz.

(3) Evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmede iyiniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.” denilerek önceki Kanun’daki üç yıl şartı korunmuştur.

5901 sayılı Kanun’un “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlığı altında düzenlenen 12. maddesinin (c) bendinde göçmenlere yer verilmiştir:

“(1) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulu’nun kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler.

a) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler.

b) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler.

c)Göçmen olarak kabul edilen kişiler.” (Resmi Gazete, http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.5901&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=)).

Bu maddeye göre göçmenler, T.C. İçişleri Bakanlığı’nın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile göçmen olarak kabul edilerek Türkiye’de herhangi bir yasal ikamet süresi aranmaksızın doğrudan Türk vatandaşlığına kabul edilebileceklerdir (<http://gebzedaricabalkanturkleri.com/2011/03/balkan-turklerinden-cozum-onerisi>, 07.07.2011).

Son yapılan düzenleme ile Bulgaristan vatandaşı olan ve ikamet tezkeresi ile Türkiye'de ikamet edenlere Türk vatandaşlığına müracaat hakkı tanınmıştır. Göçmenler, 10 Haziran 2011 tarihinden itibaren yaşadıkları şehirdeki “İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğüne” giderek Türk vatandaşlığına alınmak için müracaat edebilmişlerdir. Türkiye’de okuyan öğrenciye refakat etme amacıyla alınmış bulunan ikamet tezkeresine sahip olanlar ile daha önce çeşitli nedenlerle kısa süreli (mesela üç aylık) ikamet tezkeresi verilmiş olan Bulgaristan göçmenleri de bu imkândan faydalanabilmişler; ancak Türk vatandaşı bir insan ile yapılmış evlilikten dolayı alınmış bulunan ikamet tezkeresi ile ülkemizde ikamet edenler ise kapsam dışında bırakılmışlardır. Türk vatandaşlığına alınmak için yapılacak olan söz konusu müracaatlarda Türkiye’de belirli bir süre ikamet etmiş olma koşulu da aranmamıştır (http://www.balgocizmir.org.tr/haber_detay.asp?haberID=114, 05.07.2011).

2.3.2. İskân Uygulamaları

İskân hareketlerini düzenleyen ilk organizasyon, 1872 yılında kurulmuş olan “Muhacirin Komisyon Alisi” kuruluşu olmuştur. Kuruluş daha sonra sırasıyla “Muhacirin ve Aşair Müdüriyeti”, “İskân Umum Müdürlüğü”, “Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü” olarak isim değiştirmiştir. Son olarak 22.05.1985 gün ve 18761 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 3202 Sayılı Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun ile de Toprak İskân İşleri Genel Müdürlüğü kaldırılmış, İskân hizmetlerini yürütme görevi, aynı Kanun ile kurulan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmiştir (Doğanay, 1996: 12).

1923-1934 arasında Bulgaristan’dan ilk on yıllık dönemde gelmiş olanlar serbest göçmen statüsünde kabul edilmiş ve yardım almamak koşulu ile istedikleri yere yerleşme imkânına sahip olmuşlardır. 1934 sonrasındaki dönemde gelen göçmenler ise iskânlı göçmen olarak kabul edilmişler ve belirli bir politika dâhilinde iskân edilmişlerdir. Güvenliğin sağlanması ve boş olan toprakların işlenmesi şeklinde özetlenebilecek bu iskân politikası ile Trakya ve Anadolu’nun nüfus yoğunluğu düşük bölgelerine göçmen yerleştirilmiştir. Göçmenler kısa sayılabilecek bir sürede iskân birimlerine yerleştirilerek üretici konuma getirilmişlerdir (Duman, 2009: 487).

Cumhuriyet döneminde uzun yıllar göçmenlerin iskânı, 21 Haziran 1934 yılında çıkarılmış olan 2510 sayılı İskân Kanun ile sağlanmıştır. Bu dönemde iskânlı göçmen olarak gelenlerin üretici konuma geçmelerine kadar nakliye ve tüm iskân hizmetleri devlet eliyle yapılmış, buna karşılık göçmenler de kendilerine gösterilen mıntikalara yerleşmekle yükümlü kılınmışlardır. Bu Kanun'a göre Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla gelen göçmenlerin "*Türk ırkından*" olması ve "*Türk kültürüne bağlı*" bulunması gerekmiştir. Bu özelliklere sahip olmayanlar ile "*anarşistler, casuslar, göçebe çingeneler ve memleket dışına çıkarılanlar*" göçmen olarak kabul edilmemiştir. Göçmenler, Türkiye'ye giriş yaptıkları yerlerde en büyük mülkiye memuruna kendilerini ve aile fertlerini yazdırıp vatandaşlığa alınana kadar nüfus cüzdanı olarak kullanılabilen bir "muhacir kâğıdı" almışlar ve vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamışlardır. İskân edilen göçmenlerin çoğu çiftçi olduğu için bunların üretici konumuna getirilmesi için başta toprak dağıtımı olmak üzere tohumluk, zirai araç-gereç, hayvan ve sermaye yardımı yapılmıştır (Resmi Gazete, www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/554.html). Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin bir kısmı da serbest göçmen olarak gelmişler ve iskân yardımı almamayı taahhüt ettikleri için iskân programına bağlı kalmaksızın istedikleri yerlere kendi imkânlarıyla yerleşmişlerdir.

Gelen göçmenlerin yerleşimi için dönemin Köy Hizmetlerinden sorumlu Devlet Bakanlığı, Emlakbank tarafından yapılmak üzere "Göçmen Konutları" olarak bilinen konutların yapımına başlanmıştır (http://www.rumelibalkanfederasyonu.com/site/index.php?option=com_content&view=article&id=68:gn-konutlarnayan-yara&catid=19:mail-can, 08.07.2011). Göçmen vatandaşlardan, dönemin parası ile 2,5 milyon liradan 14 milyon liraya kadar peşinat alınarak, devlet eliyle iskân konutları yaptırılmış ve bu vatandaşlara on yıla varan taksitlerle satılmıştır. Bu kapsamda inşa edilen göçmen konutlarına 44.452 göçmen başvururken, bunlardan 23.495'ine konut, 3.975'ine de arsa verilmiştir. Geri kalan yaklaşık 17.000 göçmen vatandaş ise, parasını yatırdığı halde konut sahibi olamamış ve toplanan paraların iadesinde sorunlar yaşanmıştır (<http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/08/30/gocmen.vatandaslara.konut.parasi.uyarisi/541351.0/index.html>, 08.07.2011).

2510 sayılı İskân Kanunu, 19 Haziran 2006 tarihinde kabul edilip 26 Haziran 2006'da Resmi Gazete'de yayımlanan 5543 sayılı Yeni İskân Kanunu'nun 48. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır. Devlete para verdiği halde konut sahibi olamayan göçmen vatandaşların paralarının iadesi için 2006 yılında İskân Kanunu'nda değişiklik yapılarak, paraların yatırıldığı dönemden ödendiği tarihe kadar yasal faiz uygulanarak değerlendirilmesi ve tutarın bir yıl içinde vatandaşa ödenmesi öngörülmüştür. Ayrıca, uygulama konusunda, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) yetkilendirilmiştir. TOKİ'nin yaptığı hesaplamada, yasal faizin çok düşük olması nedeniyle, para yatıran vatandaşların, iade halinde oldukça büyük mali kayba uğrayacağı ve alacakları paranın konut edinmek için oldukça anlamsız kalacağı belirlenmiştir. Yasadaki bazı hükümlerin Anayasa'ya aykırılığının belirlenmesi ve göçmen vatandaşların zarara uğratılmayarak sorunun çözümü amacıyla 2008 yılında İskân Kanunu'nda yeni bir değişiklik yapılmıştır. Değişiklik sonrasında Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutulup, Türkiye'ye gelerek yerleşmek isteyen göçmenlere yaptırılan konutlardan almak üzere müracaat ederek para yatıranlardan konut sahibi olamayanlara, bir yıl içerisinde başvurmaları halinde yatırmış oldukları bedel, yatırıldığı tarihten ödeneceği tarihe kadarki Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişimi dikkate alınmak suretiyle hesaplanarak TOKİ tarafından göçmen konutları hesabından ödeneceğine karar verilmiştir. Bu durumda olan göçmenlere ayrıca, TOKİ'nin başvuru şartlarını taşımaları kaydıyla, herhangi bir kura şartına tabi olmaksızın, geri ödenecek parayı peşinat veya anapara ödemesine mahsup etmek suretiyle alt gelir grubu ile yoksullara yönelik yapılan sosyal konut projelerinden konut alma imkânı da getirilmiştir (<http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/08/30/gocmen.vatandaslara.konut.parasi.uyarisi/541351.0/index.html>, 08.07.2011).

2.3.3. İkamet Tezkeresi Uygulaması

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelip Türk vatandaşlığına alınmayan göçmenler, Türkiye'de ikamet edebilmek için İl Emniyet Müdürlüklerine müracaat ederek ikamet tezkeresi talep etmişlerdir. İkamet tezkeresi talebinde bulunan kişiler;

- Türk vatandaşı olan kişilerle evlenerek eşi ile beraber Türkiye’de yaşayan Bulgaristan vatandaşı Türkler,
- Ailelerinin tüm bireyleri Bulgaristan vatandaşı olan ve aileleriyle Türkiye’de yaşayanlardır.

İkamet tezkeresi başvurusunda emniyet müdürlüklerinin yaptığı uzun süreli araştırmalar, tezkere için ödenen yüksek harçlar ile tezkerede “çalışma hakkı yoktur” şeklindeki ibare, tezkere almak zorunda olan kişiler açısından birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu kişiler, çalışma hakları olmadığı için tatmin edici bir gelir elde edemeyerek tezkere harçlarını ödemekte zorlanmışlardır (Özgür, Çavuş, <http://www.balgocizmir.org.tr/sorun.asp>, 07.07.2011).

23.02.2009 tarihli, 2009/14699 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan "Çalışma İzninden Muaf Tutulacak Türk Soylu Yabancılara Dair Yönetmeliğe" göre 7 Mart 2009 tarihinden önce ikamet tezkeresi almış olan göçmenlere, 7 Ekim 2009 tarihine kadar bağlı oldukları İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde bulunan Yabancılar Şube Müdürlüklerine müracaat ederek çalışma izni muafiyetinden faydalanıp yasal olarak Türkiye’de çalışma iznine sahip olma imkânı tanınmıştır (http://www.balgocizmir.org.tr/haber_detay.asp?haberID=41, 08.07.2011)

2.3.4. Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Bulgaristan göçmenleri, Türkiye’ye göç ettikten sonra vatandaşlık, iskân, ikamet gibi konular dışında sosyal güvenlikle ilgili sorunlarla da karşılaşmışlardır. Bunlar sağlık sorunları, emekli maaşlarından ve yurtdışı hizmetlerin borçlanılmasından kaynaklanan sorunlar olarak özetlenebilir.

Özellikle 1989 göçü ile gelenler arasında 65 yaş üstü olan, Bulgaristan’da çalışmış ve emekli maaşı almaya başlamış olan kişiler de vardır. Bu kişiler, göç ettikten sonra bir süre Bulgaristan’da aldıkları emekli maaşlarını alamamışlardır. Konuyla ilgili olarak 01.03.1999 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Bulgaristan

Emekli Aylıklarının Türkiye'de Ödenmesine İlişkin Anlaşma” ile emekli maaşları, Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş. aracılığı ile Türkiye’den alınmaya başlanmıştır.

Ancak bu anlaşma, sadece emekli maaşlarını almaya imkân sağlamış; sağlık hizmetlerinden faydalanma konusunda bir düzenleme getirmemiştir. Bu nedenle bu kişiler de, sağlık hizmetlerinden faydalanabilmek için Türkiye’de SSK, Bağ-Kur (Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu) veya Emekli Sandığına tabi olan eş veya çocukları üzerinden sağlık karnesi çıkarmışlardır. Bir süre sonra bu kişilerin Bulgaristan’dan emekli maaşı aldığı ve yakınları üzerinden sağlık karnesi çıkarmalarının yasadışı olduğu gerekçesiyle sağlık karneleri iptal edilmiş ve evlerine ceza tebligatları gönderilmiştir. Bu da göçmen vatandaşların bazı sorunlar yaşamasına sebep olmuştur.

Göçmenlerin karşılaştıkları bir diğer sorun da, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında üç ayda bir aldıkları aylıklardan kaynaklanmıştır. 65 yaşını doldurmuş olan Bulgaristan göçmenleri, bu Kanun’daki diğer koşulları da taşıdıkları için bu maaşları almaya hak kazanmışlardır. Ancak 01.03.1999 yılında imzalanan Bulgaristan’daki maaşların transferi ile ilgili anlaşma sonrasında hem bu maaşlar alınmaya başlanmış, hem de 2022 sayılı Kanun’a göre 65 yaş aylığı ödenmeye devam etmiştir. Daha sonra Bulgaristan’dan alınan emekli maaşları nedeniyle 2022 sayılı Kanun’a göre verilen 65 yaş aylıkları kesilmiş ve o güne kadar alınan aylıkların faizleri ile beraber geri ödenmesi istenmiştir (Özgür, Çavuş, <http://www.balgocizmir.org.tr/sorun.asp>, 07.07.2011).

Uzun yıllar Bulgaristan’da yaşayıp çalışan Bulgaristan Türkleri, Türkiye’ye geldikten sonra burada da çalışmaya devam etmişlerdir. Ancak her iki ülkedeki çalışma süreleri ayrı ayrı değerlendirilmiş ve bu hizmetler birleştirilmemiştir. Ülkemizde yurtdışı hizmetlerinin birleştirilmesiyle ilgili iki kanun yürürlüğe girmiştir. Bunlardan ilki 1978 yılında yürürlüğe giren 2147 sayılı “Yurtdışında Çalışan Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Çalışma Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun” dur. Bu Kanun 1985 yılına kadar

yürürlükte kalmış; 1985'te 3201 sayılı "Yurtdışında Çalışan Türk Vatandaşlarının Yurtdışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun" yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. 2147 sayılı Kanun Bulgaristan göçmenleriyle ilgili herhangi bir düzenleme getirmezken, 3201 sayılı Kanun 2008 yılında yapılan bir değişiklikle Bulgaristan göçmenlerini Kanun kapsamına almıştır. Bu düzenlemeye göre Kanun'un geçici 6. maddesinde değişiklik yapılmıştır: "Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerden 1.1.1989 tarihinden bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar zorunlu göçe tabi tutulan, Türk vatandaşı olup Türkiye'de ikamet eden ve 1.7.1976 tarihli ve 2022 sayılı Kanun dâhil olmak üzere sosyal güvenlik kuruluşlarından gelir veya aylık almamak koşulu ile yurt dışında geçen ve belgelendirilen çalışma süreleri bu Kanun'a göre borçlandırılmak suretiyle yaşlılık aylığı bağlanmasında sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilir" (http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/mevzuat/yururlukteki_mevzuat/genelgeler, 09.07.2011). Yapılan bu düzenleme, göçmenlerin emeklilikleri konusunda kısmi bir çözüm olmuştur. Çünkü yalnızca 01.01.1989–08.05.2008 tarihleri arasında zorunlu göçe tabi tutularak ülkemize gelenlere borçlanma hakkı tanınmıştır. 01.01.1989 tarihinden önce ülkemize göç edenlerin ise Bulgaristan'da çalıştıkları süreler dikkate alınmamıştır. Bu kişiler ya vefat etmişler ya da ülkemizdeki emeklilik şartlarına göre çalışma sürelerini tamamlayarak emekliliğe hak kazanmışlardır.

2.3.5. Bulgaristan Göçmenlerinin Toplumsal Diyalog Ağları

Yüzyılı aşkın bir süre içinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru birçok göç akını gerçekleşmiş ve birçok insan ülkemizde yeni bir hayata başlamıştır. Bu yeni hayatla beraber, toplumla bütünleşebilme, yaşanılan ortama alışabilme ve kendini ifade edip kültürünün devamlılığını sağlayabilme gibi konularda çeşitli araçlara başvurma ihtiyacı duyulmuştur. Hemşehri dernekleri gibi sivil toplum kuruluşları ile başta internet olmak üzere televizyon, gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının bu ihtiyacı gidermede etkinliğe sahip kaynaklardandır. Bu araçlar, göçmenlerin kendi aralarında ve farklı gruplar arasında diyalog ağları kurmasını sağlayarak yukarıda sayılan amaçlara ulaşılmasına yardımcı olmaktadır.

2.3.5.1. Kitle İletişim Araçları

Toplumda çoğunlukla kullanılan kitle iletişim araçları, televizyon, radyo, gazete, dergi ve internettir. İnsanlar bu araçlar sayesinde gündemdeki olaylarla ilgili bilgi sahibi olabilir; aralarındaki ilişkileri geliştirip iletişimi artırabilir, bilgi alışverişinde bulunabilirler.

Kitle iletişim araçları, Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu ya da gönüllü göç sonucu gelen göçmenlerin toplumsal diyalogunu geliştirme hususunda da önemli bir yere sahiptir. İhtiyaç duyulan konularda bilgilendirici ve yönlendirici etkisiyle yol gösteren kitle iletişim araçları, aynı zamanda hâlihazırda Bulgaristan ile bağı bulunan göçmenler için Bulgaristan'daki gelişmelere ilişkin bilgiler sunan iyi bir kaynaktır.

Hemşehri Dernekleri ve çeşitli gruplar tarafından çıkarılan gazete, dergi, kitap vb. yayınlar ile Rumeli TV, Rumeli FM gibi bazı televizyon ve radyo kanalları göçmenler tarafından kullanılan kitle iletişim araçlarındandır. Göçmenler bu araçlar sayesinde çeşitli konularda bilgi ve haber sahibi olmakta; kültürlerinin sunumuna ve korunup geliştirilmesine katkıda bulunabilmektedirler.

Göçmenler, internet üzerinden çeşitli sosyal ağ sitelerini kullanarak kendi aralarında ya da farklı gruplar ile iletişim kurabilmektedirler. Forumlarla, çevrimiçi sohbet ortamlarıyla ve elektronik posta zincirleriyle kendileri ile ilgili konuları ve gelişmeleri birbirleriyle paylaşabilmekte, bunlar hakkında yorumlarda bulunabilmekte ve fikir edinebilmektedirler. İnternet kullanımı ile göçmenler arkadaşları ve tanıdıkları ile görüşmenin yanı sıra, yeni insanlarla tanışıp iletişim kurma imkânı da bulabilmektedirler.

2.3.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lar, demokrasi, insan hakları, çevre gibi toplumun tamamını ilgilendiren konularda belli başlı amaçlara ulaşmak için çabalayan, kar amacı gütmeyen, devlet dışı kuruluşlardır. Bu tanım çerçevesinde Hemşehri Dernekleri kimi kesimler

tarafından STK kapsamında değerlendirilirken, kimi kesimlerce Topluluk Odaklı Kuruluşlar -Community Based Organization (CBO) olarak kabul edilmektedir.

CBO'lar, yerel ihtiyaçları karşılamak için çeşitli topluluklar tarafından oluşturulmuş kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. CBO'lar ücretli çalışanlar ve yöneticilerden oluşan kurullar tarafından yönetilmektedir. Bazı CBO'lar ise gönüllü kişilerce desteklenmektedir. Çoğu CBO için farklı kaynaklardan elde edilen ödeme, yardım ve bağışlar sermaye sağlarken, diğer taraftan da devlet desteği başlıca para kaynağı olabilmektedir (<http://www.socialservices.gov.sk.ca/cbo>, 12.07.2011). B bağlamda topluluk ile toplum arasında bir aracı olarak görülen hemşehri derneklerinin, STK'lara kıyasla daha dar kapsamlı amaçlara sahip oldukları ve CBO kavramı içinde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

İster STK olarak düşünölsün ister CBO, hemşehri dernekleri toplumda kültürel çeşitlilik, hemşehrilik bilinci ve dayanışmanın oluşmasını sağlamaktadır. Bu dernekler ile göç sonrası insanların yeni yerleşimlerine uyumu kolaylaşabilmekte, kurulan ilişkiler ve gerçekleştirilen çeşitli faaliyetlerle uyum süreci en kısa zamanda ve en az zararla atlatılmaya çalışılmaktadır.

Bulgaristan ve diğer Balkan ölkelerinden gelip ölkemize yerleşmiş insanlar tarafından oluşturulan dernekler de, hemşehri derneğı olarak kabul edilebilen yapılardır. Göçmen dernekleri, Balkanlardan göç eden ve Balkanlarda yaşayan Türklerin kültürlerini yaşatmak, aralarındaki dayanışma ve gelişmeyi sağlamak, yasalar ve uluslararası anlaşmalarla elde edilmiş haklarını korumak ve geliştirmek amacındadırlar. Bu dernekler belirledikleri amaçlara ulaşmak için, sorunların çözümünde ilgili birimlere girişimde bulunmakta; maddi imkânı olmayan öğrencilere burs vermekte; gezi, ziyaret, piknik, konferans gibi organizasyonlar düzenlemekte; gazete, dergi, bülten vb. yayımlamakta; müzik, koro, folklor, tiyatro vb. toplulukları kurmakta ve etkinlikler yapmaktadır. Tüm bu faaliyetler göçmenlerin toplumsal ilişkilerini geliştirerek kendilerini daha güçlü hissetmelerini ve karşılaşılan zorluklarla daha iyi mücadele etmelerini sağlamaktadır.

Ülkemizde çalışma hayatı, kültür, eğitim gibi alanlarda faaliyet göstermek üzere kurulmuş olan bazı Balkan-Rumeli Dernekleri, aşağıdaki listede sıralanmıştır (http://www.balkangunlugu.com/v3/index.php?option=com_content&view=article&id=861:tyedeki-talkan-rumeli-vake-dernekleri&catid=117, 14.04.2011):

Muhacirler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
Balkan Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği
Bulgaristan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
Balkan Göçmenleri İşadamları Derneği
Makedonya Göçmenleri Kültürünü Yaşatma ve Dayanışma Derneği
Ege Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Balkan Göçmenleri İktisadi Sosyal Kültürel Araştırma ve Yardımlaşma Derneği
Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Balkan Yarımadası Göçmenleri Derneği
Göçmenler Yardım Derneği
Mübadele Göçmenleri Kültür ve Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
Balkan Göçmenleri İş Adamları Derneği
Balkan Göçmen İşkadınları Derneği
Göçmen Türkleri Dernekleri Federasyonu
Balkan Göçmenleri Muhtelif Esnaf ve Sanatkârları Dayanışma Derneği
Balkan Rumeli Göçmenleri Konfederasyonu
Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu

Tablo-4: Türkiye’de Bulunan Bazı Balkan-Rumeli Dernekleri

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR - SARNIÇ ÖRNEĞİ

Tarihsel süreç içerisinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenler, yurdun çeşitli bölgelerine kendi imkânlarıyla ya da devletin yaptığı yardımlarla yerleşmişlerdir. İzmir'de bulunan Pınarbaşı, Çamdibi, Mevlana, Buca, Görece ve Sarnıç gibi bölgeler de, göçmenlerin yoğun olarak yerleştikleri bölgelerden bazılarıdır. Çalışmanın bu başlığı altında, İzmir ili Gaziemir ilçesinde bulunan Sarnıç'a yerleşmiş olan Bulgaristan göçmenleri ile yapılan alan araştırması ve bu araştırmanın sonuçları değerlendirilecektir.

3.1. SARNIÇ'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sarnıç, İzmir ili, Gaziemir ilçesine bağlı, İzmir'e 17 km Gaziemir'e 6 km. uzaklıkta olan bir yerleşimdir. Batısında İzmir-Aydın Karayolu ve buna paralel İzmir-Aydın Demiryolu geçmekte; güney batısında Adnan Menderes Hava Limanı bulunmaktadır. Kuzeyi Hava Teknik Okulları arazisi ile çevrili, güneyi ve doğusunda da ormanlık saha mevcuttur. Belde halkını Bulgaristan, Yunanistan göçmenleri, Afyon-Burdur illerinin kırsal kesiminden, doğu ve güney doğu illerinden gelen insanlar oluşturmaktadır. Bulgaristan ile Türkiye arasında zaman zaman yaşanan göç vakaları ile yerleşimin alt yapısının oluştuğu Sarnıç'ın nüfusu özellikle 1989 yılında Bulgaristan'dan yapılan zorunlu göç nedeniyle artmıştır. Elde kesin veriler olmamakla beraber nüfusun yaklaşık 30.000 civarında olduğu ifade edilmektedir.

Sarnıç'ın Cumhuriyet sonrasının Türkiye'sindeki tarihi incelendiğinde, gelişimi 1945 ve 1950'li yıllara dayanmaktadır. O tarihlerde sahibinin Mediha Sarnıç olduğu Hanımın Çiftliği olarak bilinen bir yerleşim söz konusudur. 1951 yılında Hükümetin aldığı bir karar neticesinde Bulgaristan'dan göç eden soydaşlara on yıl geri ödemeli arsa tahsisi gerçekleştirilmiştir. 1955yılına gelindiğinde ise Hanımın Çiftliği ve çevresinde 30 haneden oluşan bir yerleşim ortaya çıkmaya başlamıştır. Daha sonraları yurt içinden göç edenlerin de olduğu Sarnıç, 1966 yılına gelindiğinde

İzmir İl Genel Meclisi tarafından muhtarlık yapılmıştır. Muhtarlığı elde ederek hızla gelişen yerleşim, 1989 yılında 228 haneli şirin bir köy durumuna gelmiştir.

1992 Mayıs ayında belediyeye dönüşmek üzere referandum yapılmış ve referandum büyük çoğunlukla kabul edilmiştir. Sarnıç 1992 Eylül ayına kadar merkez ilçe Konak'a bağlı iken 1992 Eylül'ünde Gaziemir'in ilçe olmasıyla Gaziemir'e bağlanmıştır.

1994 yılında İzmir İl Genel Meclisi'nin kararı ve Bakanlar Kurulu'nun onayıyla Belde statüsünü elde eden yerleşimde, 27 Mart 1994 tarihinde gerçekleştirilen Mahalli İdareler Genel Seçimleri'nde Sarnıç'ta belediye teşkilatı kurulmuş; kurucu Belediye Başkanı da İsmail Acar olmuştur (<http://www.sarnichaber.net/sarnic.php>, 01.08.2011) 2009 yılında yapılan yerel seçimler öncesi çıkarılan yasa ile Sarnıç Gaziemir sınırları içine alınarak Gaziemir Belediyesine bağlanmıştır. Atatürk, Fatih, Hürriyet ve Menderes olmak üzere dört mahalleden oluşan Sarnıç'ta göçmenlerin yoğunlukta bulunduğu mahalle ise Hürriyet Mahallesidir.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

İzmir'in Gaziemir ilçesinde bulunan Sarnıç'a yerleşen Bulgaristan göçmenlerinin yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, gelir, sosyal güvence gibi konulardaki genel durumlarının incelendiği alan araştırmasında, göçmenlerin toplumsal diyaloglarını geliştirmede tercih ettikleri araçlar ortaya konulmuştur. Ayrıca göçmenlerin Türkiye'de karşılaştıkları sorunlara da değinilmiş; bu sorunların çözümünde ve toplumsal uyumda bu araçların etkinliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Sarnıç'ta bulunan dört muhtarlıktan alınan bilgilere göre, mahallelerin toplamında yaşayan göçmen sayısına ilişkin net bir bilgi alınamamıştır. Bunun öncesinde Emniyet Genel Müdürlüğü ve Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğüne yapılan bilgi edinme başvuruları ile telefon görüşmelerinde de aynı sonuç elde edilmiştir. Ancak muhtarlıklardan alınan bilgilerde, en fazla göçmenin yaşadığı mahallenin

Hürriyet Mahallesi olduğu belirlenmiş ve örnek kitle olarak da bu mahallede yaşayan göçmenler seçilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

İnsan ve grup davranışlarının “niçin” ini anlamaya yönelik araştırmalara niteliksel araştırmalar denir. Nitel araştırmalar, kişilerin kanaatleri, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi öznel verilerle ilgilenen, bir sosyal olayı doğal ortamı ve doğal oluşumu içinde tasvir eden bir araştırma yöntemidir. Nitel araştırmalarda veriler gözlem, mülakat ve anket yoluyla toplanmaktadır. Zaman alıcı bir yöntem olması dolayısıyla küçük örneklemeler üzerinde çalışılması tercih edilmektedir (www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt, 01.08.2011).

Bulgaristan göçmenlerinin incelendiği bu alan araştırmasında, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, 26 sorudan oluşan bir anket hazırlanmış ve 70 kişiye uygulanmıştır. Sarnıç'ta bulunan Hürriyet Mahallesi sakinlerine uygulanan ankette, göçmenlerin belirli konulardaki görüşleri alınarak elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir.

Ankette bulunan sorular, frekans analizi ile yorumlanmıştır. Frekans analizi, bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla verileri sayı ve yüzde olarak veren bir yöntemdir. Frekans dağılımı, tablo halinde verilebileceği gibi, uygun olduğu durumlarda çeşitli grafikler kullanılarak da gösterilebilir (Büyüköztürk, 2007: 21).

Frekans, bireysel değerleri belirli sınırlar içerisine düşen bireyleri ortak sınıflarda toplama işlemi olan gruplama sonucunda ortaya çıkan ve belirli bir özelliği temsil eden birey sayısına denilmektedir. Yani frekans bir özelliğin bir olayda kaç kez tekrarlandığını gösteren bir kavramdır. Frekans sütununda sıfır bulunması halinde, o özellik hiç tercih edilmemiş demektir (Çil, 2000: 23).

3.3.1. Yaş Grubuna Göre Dağılım

Anketteki soruların içeriği incelendiğinde bazı sorular açısından verimsiz olacağı düşünüldüğü için 70 kişilik gruba uygulanan ankette, 15 yaş altındaki kişilere yer verilmemiştir. Katılımcıların çoğunlukta olduğu yaş grubu, % 47,1 ile 45–59 yaş grubudur. 30–44 yaş grubu arasındakiler % 34,3 ile ikinci sırada yer alırken 60 yaş ve üzeri olanlar üçüncü (%10) sırada bulunmaktadır. Son olarak ise 15–29 yaş grubundakiler % 8,6 ile diğer yaş gruplarını takip etmektedir.

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
15–29	6	8,6	8,6
30–44	24	34,3	34,3
45–59	33	47,1	47,1
60 ve Üzeri	7	10,0	10,0
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–5: Yaş Grubuna Göre Dağılım

Sarnıç’a gelen Bulgaristan göçmenlerinin yaş grubuna göre dağılımı incelendiğinde, çoğunlukla 1989 sonrasında yapılan göçler sonucunda gelen göçmenlerin genç nüfus olduğu görülmektedir. Genellikle 20’li yaşlarında göç eden bu grubun evli ve aile olarak geldiği düşünülebilir. 15–29 ile 30–44 yaş gruplarındakiler, çoğunlukla göç sırasında bebek ya da çocuk olan kişilerdir. Bu kişiler ya Türkiye’de eğitim hayatlarına başlamışlar ya da Bulgaristan’da yarım kalan eğitimlerine devam etmişlerdir. 60 yaş ve üzerindekiiler ise sosyal hayatta çok fazla yer alamadıkları ya da yaşamlarını yitirdikleri için anket dâhilinde fazla yer almamışlardır.

3.3.2. Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet dağılımında erkeklerin sayısının, kadınların sayısının iki katından fazla olduğu görülmüştür. Bu durum, anketin çoğunlukla Sarnıç'ta bulunan esnaf kesimle yapılmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca erkekler kadınlara oranla ankete katılım konusunda daha olumlu davranmışlardır.

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kadın	21	30,0	30,0
Erkek	49	70,0	70,0
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo-6: Cinsiyete Göre Dağılım

3.3.3. Vatandaşlığa Göre Dağılım

Vatandaşlık	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
T.C. Vatandaşı	8	11,4	11,4
Bulgaristan Vatandaşı	0	0,0	0,0
Çifte Vatandaş	62	88,6	88,6
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo-7: Vatandaşlığa Göre Dağılım

Anketi cevaplayan Bulgaristan göçmenlerinin % 88,6'sı çifte vatandaşlığa sahip iken, % 11,4'ü ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Çifte vatandaşlığa sahip olanların önemli bir kısmı 2007 yılında Bulgaristan'ın AB'ye üyeliği sonrasında

başvuruda bulunmuştur. Bunun nedeni olarak da çoğunlukla yurtdışına çıkışlarda sağlanan kolaylık olduğu belirtilmiştir. Özellikle çocuklarını düşünen katılımcılar, çifte vatandaşlığın çocuklarının gelecekte yurtdışında eğitim olanaklarından yararlanmalarına yardımcı olacağını düşünmektedirler. T.C. Vatandaş olan göçmenler ise Bulgaristan’da yaşadıkları olumsuzluklardan dolayı daha çok tepki olarak Bulgaristan vatandaşlığını istememişler ve çifte vatandaşlığa başvurmamışlardır.

3.3.4. Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evli	64	91,4	91,4
Bekâr	6	8,6	8,6
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–8: Medeni Duruma Göre Dağılım

Göçmenlerin medeni durumlarına bakıldığında, yaş dağılımıyla bağlantılı olarak evlilerin sayısı bekârlardan fazla olmuştur. Yaş dağılımında 30–44, 45–59 ve 60 yaş ve üzeri yaş gruplarında olanların yüzde değerleriyle evli olanların yüzdelik değerleri birbirine çok yakındır. Bu da daha çok o yaş gruplarındakilerin evli olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca 15–29 yaş grubundaki 6 kişinin yüzdelik değeri olan % 8,6 ile bekârların sayısı ve yüzdelik değerinin aynı olması bu olasılığı güçlendirmektedir.

3.3.5. Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre Dağılım

Sahip olunan çocuk sayısı sorusuna verilen cevaplara göre göçmenlerin yaklaşık olarak yarısının 2 çocuğa sahip olduğu görülmüştür. Evli olanların sayısına bağlı olarak çocuk sahibi olanların sayısı da toplamda % 92,9’a denk gelmektedir. Bu da katılımcılardan evli olanların çoğunun çocuk sahibi olduğunu ortaya

koymaktadır. Bekârların sayısının 6 olmasına rağmen çocuk sahibi olmayan 5 kişi bulunmaktadır. Bunun nedeni ise katılımcılardan 1 kişinin boşanmış olması ve çocuk sahibi olmasıdır.

Sahip olunan Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
1	15	21,4	21,4
2	33	47,1	47,1
3	15	21,4	21,4
4	1	1,4	1,4
5 ve Üzeri	1	1,4	1,4
Yok	5	7,1	7,1
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–9: Sahip Olunan Çocuk Sayısına Göre Dağılım

3.3.6. Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Göçmenlerin eğitim durumlarında ilk sırayı % 60’lık dilimle lise mezunu olanlar almıştır. Ardından ilköğretim mezunları ile üniversite mezunları gelmiştir. Bunların dışında herhangi bir mezuniyeti bulunmayıp sadece okuma-yazma bilenler % 2,9 ile son sırayı almıştır.

Bulgaristan’da çoğunlukla mesleki liselerden mezun olan göçmenler, mezun olduktan sonra bir işe girebilmişlerdir. Bulgaristan’daki bazı kısıtlamalar veya başka sebeplerden dolayı üniversite eğitimi alamayan katılımcılardan üniversite mezunu olanların çoğu Türkiye’de okumuş olan kişilerdir.

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okur-Yazar	2	2,9	2,9
İlköğretim	21	30,0	30,0
Lise	42	60,0	60,0
Üniversite	5	7,1	7,1
Lisansüstü	0	0,0	0,0
Okur-Yazar Değil	0	0,0	0,0
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–10: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

3.3.7. Bulgaristan’da Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım

Bulgaristan’daki Meslek	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Memur	0	0,0	0,0
İşçi	39	55,7	55,7
Esnaf	1	1,4	1,4
Çiftçi	2	2,9	2,9
Emekli	0	0,0	0,0
Diğer	28	40,0	40,0
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–11: Bulgaristan’da Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım

Göçmenlerin Bulgaristan’daki mesleki dağılımında işçiler kayda değer bir kesimi oluşturmaktadır. Bulgaristan’da mesleki eğitim aldıktan sonra terzi,

marangoz, teknisyen gibi mesleklere sahip olanlar, şoförlük yapanlar ve tarım kesiminde işçi olarak çalışanlar, anket cevapları kapsamında % 55,7'lik işçi grubuna dâhil edilmiştir. İşçileri, % 2,9 ile çiftçi, % 1,4 ile esnaf kesimi izlemektedir.

%40'lık diğer dilimde yer alanlar ise işsizler, öğrenciler ya da o dönemde daha bebek olan kişilerdir. Bunun 15–29 ile 30–44 yaş aralığında olan % 42,9'luk dilimle örtüştüğü düşünülebilir. Diğer taraftan Bulgaristan'da memur olma olasılığının zorluğundan dolayı katılımcılar arasında memur olan kimseye rastlanmamıştır.

3.3.8. Türkiye'de Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım

Türkiye'deki Meslek	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Memur	3	4,3	4,3
İşçi	24	34,3	34,3
Esnaf	19	27,1	27,1
Çiftçi	0	0,0	0,0
Emekli	18	25,7	25,7
Diğer	6	8,6	8,6
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–12: Türkiye'de Sahip Olunan Mesleğe Göre Dağılım

Yaşanan göçlerin ardından Türkiye'de yaşamaya başlayan göçmenlerden meslek dağılımına göre en fazla yüzdeliğe sahip olan kesim yine % 34,3'lük dilime sahip olan işçiler olmuştur. %27,1'lik dilimde hem Sarnıç'ta ikamet eden hem de kendi sermayesi ile kendi işini kurup esnafılık yapanlar yer almaktadır. % 25,7 ile üçüncü sırada bulunan emekliler, çoğunlukla prim ödeyerek ya da yurtdışı borçlanma yaparak SSK'dan emekli olan kişilerdir. Bunun dışında emekliler içinde memur olarak Türkiye'de çalışıp emekli olanlar da mevcuttur.

Tabloda %8,6'lık oranla dördüncü sıradaki diğer meslek grubu içinde işsizler, ev hanımları veya aile işyerinde aylıksız olarak çalışanlar bulunmaktadır. Son sırayı ise % 4,3 ile memurlar almaktadır. Ankete katılanlardan Bulgaristan'da memur olarak çalışan kimsenin olmamasına rağmen, Türkiye'de az sayıda da olsa hem memur olarak çalışanlar hem de memuriyetten emekli olanlar mevcuttur. 70 kişilik grubun verdiği yanıtlara bakıldığında çoğunun Türkiye'de istihdam edildiği görülmektedir.

3.3.9. Göç edilen Zaman Dilimine Göre Dağılım

Göç Zamanı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
1920–1949	0	0,0	0,0
1950–1967	0	0,0	0,0
1968–1988	4	5,7	5,7
1989 ve Sonrası	66	94,3	94,3
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–13: Göç edilen Zaman Dilimine Göre Dağılım

Sarnıç'ta bulunan göçmenler arasında tablodan da anlaşılacağı üzere 1989 ve sonrasında gelenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. % 94,3'lük dilimi oluşturan 1989 ve sonrası gelenler, 1998–1999 yıllarına kadar gelenleri içermektedir. 1968–1988 yıllarındaki % 5,7'lik kısmı ise 1968 yılında yapılan Yakın Akraba Göçü Antlaşması çerçevesinde gelenler oluşturmaktadır. Bazıları, ülkemize göç etmelerinin ardından Bulgaristan'a geri dönmüşler; ancak ailelerini geride bıraktıkları sebebi ile ya da başka sebeplerden dolayı tekrar Türkiye'ye gelip yerleşmişlerdir

3.3.10. Türkiye'ye Birlikte Göç Edilen Kişilere Göre Dağılım

Anket sonuçları incelendiğinde, Türkiye'ye göç edenlerin %90'ının ailesiyle beraber geldiği görülmektedir. Bu grup içerisinde, bebek ya da çocuk olup ebeveynleriyle gelenlerin yanında evli olup eşi ve çocuklarıyla beraber gelenler de bulunmaktadır. Ailesi ile gelenleri sırasıyla yalnız gelenler (% 7,1) ile akrabaları (% 2,9) ile gelenler takip etmektedir.

Birlikte Göç Edilen Kişiler	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Ailem	63	90,0	90,0
Akrabalarım	2	2,9	2,9
Arkadaşlarım	0	0,0	0,0
Yalnız	5	7,1	7,1
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–14: Birlikte Göç Edilen Kişilere Göre Dağılım

Türkiye'ye yalnız göç edenlere baktığımızda, aralarında evlenme yoluyla ülkemize gelenler de bulunmaktadır. Bu kişiler, evlendikten sonra eşleri ile beraber Türkiye'de yaşamaya başlamışlardır.

3.3.11. Yerleşimde Sarnıç'ı Seçme Nedenine Göre Dağılım

Göçmenlerin Sarnıç'a yerleşme nedenlerine bakıldığında, daha önce göçle gelenlerden akraba ya da tanıdıkları olduğu için gelenler ilk sırada yer almaktadır. % 72,9'luk kısımda bulunan bu kişilerin, geldikleri bu yeni yerde yol gösterici olacağı ya da ortama uyum sağlamanın kolaylaşacağını düşündükleri için Sarnıç'a yerleştikleri söylenebilir. İkinci sırada bulunan diğer sebepler (% 11,4) içerisinde ise ucuz arsa ya da ev temini bulunmaktadır. Üçüncü olarak şehrin özellikleri

beğenildiği için (% 8,5) yerleşildiği belirtilirken, son sıradakiler herhangi bir sebep olmadan (% 7,1) Sarnıç'a geldiklerini söylemişlerdir.

Sarnıç'a Yerleşme Nedeni	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Akrabalar, tanıdıklar olduğu için	51	72,9	72,9
Şehrin özellikleri beğenildiği için	6	8,5	8,5
Diğer	8	11,4	11,4
Sebebi Yok	5	7,1	7,1
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–15: Yerleşimde Sarnıç'ı Seçme Nedenine Göre Dağılım

3.3.12. Asimilasyon Uygulamalarına Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılım

Asimilasyon politikaları ile ilgili yüzdelere göre, katılımcıların önemli bir kısmının soruda belirtilen asimilasyon politikalarının tümüne maruz kaldığı anlaşılmıştır. Göçmenlerden % 82,9'unu oluşturan 58 kişi dini icapları yerine getirme, Türkçe eğitim görme ve Türkçe konuşma gibi konularda sınırlandırılmışlar; isim değiştirme uygulamalarına maruz kalmışlardır. Üç uygulamaya da maruz kalanları, %7,1 ile Türkçe eğitim-Türkçe konuşmanın yasaklanması ve isim değiştirme uygulamalarını yaşayanlar ile asimilasyon politikalarına maruz kalmadığını söyleyenler izlemektedir. Son olarak da 2 kişi (% 2,9) sadece isim değiştirme uygulamasını yaşadığını belirtmiştir.

Asimilasyon uygulamalarını yaşamadığını belirtenler ile 1968–1988 yılları arasında gelen kişilerin sayısının birbirine çok yakın olması, bu iki grubun aynı kişiler olduğunu düşündürmektedir. Çünkü hem yapılan görüşmelerde, hem de Bulgaristan'daki Türklerin tarihi incelendiğinde asimilasyon politikalarının

çoğunlukla 1980’li yılların ortalarından itibaren yoğun olarak uygulanmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Asimilasyon Uygulamalarına Maruz Kalma	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yalnız 1*	0	0,0	0,0
Yalnız 2**	0	0,0	0,0
Yalnız 3***	2	2,9	2,9
Yalnız 4****	5	7,1	7,1
1–2	0	0,0	0,0
1–3	0	0,0	0,0
2–3	5	7,1	7,1
1–2–3	58	82,9	82,9
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–16: Asimilasyon Uygulamalarına Maruz Kalma Durumuna Göre Dağılım

- * Dini icaplarımı yerine getiremem
- ** Türkçe eğitim ve Türkçe konuşmanın yasaklanması
- *** İsim değiştirme
- **** Asimilasyon uygulamalarına maruz kalmadım.

3.3.13. Bulgaristan’da Kalan Yakınlara Göre Dağılım

Bulgaristan’dan ülkemize gerçekleşen göçler sonucunda insanlar aile, akraba, arkadaşlarıyla ya da yalnız olarak göç etmek durumunda kalmışlardır. Göçlerin ardından kimisi tüm aile ve akrabaları ile göç ederken, kimisinin yakınları Bulgaristan’da kalıp yaşamaya devam etmiştir.

Bulgaristan’da Kalan Yakınlr	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yalnız 1*	4	5,7	5,7
Yalnız 2**	0	0,0	0,0
Yalnız 3***	9	12,9	12,9
Yalnız 4****	35	50,0	50,0
Yalnız 5*****	11	15,7	15,7
1–2	0	0,0	0,0
1–3	3	4,3	4,3
1 –4	1	1,4	1,4
2–3	0	0,0	0,0
2–4	0	0,0	0,0
3–4	5	7,1	7,1
Diğer (1 –3–4)	2	2,9	2,9
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–17: Bulgaristan’da Kalan Yakınlara Göre Dağılım

- * Anne, Baba
- ** Eş, Çocuk
- *** Kardeş
- **** Akraba
- ***** Yok

Bulgaristan’da kalan yakınlar sorusuna verilen yanıtlara göre, 70 kişilik göç eden grubun yarısının (%50) akrabaları Bulgaristan’da yaşamaya devam ederken, 11 kişinin (% 15,7) de hiçbir yakını Bulgaristan’da kalmamıştır. Katılımcılardan 9’unun (% 12,9) sadece kardeşleri, 5’inin (% 7,1) kardeş ve akrabaları, 4’ünün (% 5,7)

sadece anne-babası, 3'ünün de (%4,3) anne-baba ve kardeşleri Bulgaristan'da kalıp yaşamaya devam etmiştir. Son olarak göçmenlerin 2'sinin anne-baba, kardeş ve akrabaları Bulgaristan'da yaşamaktadır.

Bulgaristan'da kalan yakınların dağılımlarına bakıldığında, göçmenlerden % 84,3 gibi önemli bir kısmının yakınları hala Bulgaristan'da bulunmakta; yılın belirli dönemlerinde yakınları ziyaret için ya da başka amaçlarla Bulgaristan'a seyahatler yapılmaktadır. Bu durum, Bulgaristan'da kalan Türklerin artık daha rahat yaşam koşullarına sahip olduklarını göstermenin yanı sıra, göçmenlerin Bulgaristan ile olan bağlarını hala koparmadıklarını da ortaya koymaktadır.

3.3.14. Yerleşim Konusunda Devletten Destek Görme Durumuna Göre Dağılım

Yerleşimde Devletten Destek Görme	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	21	30,0	30,0
Hayır	49	70,0	70,0
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo-18: Yerleşim Konusunda Devletten Destek Görme Durumuna Göre Dağılım

1968 yılından sonra Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin büyük bir bölümünü serbest göçmen statüsünde olanlar oluşturmuştur. Göçmenler Türkiye'ye geldikten sonra, daha önce göç eden akraba veya komşularının yoğun olduğu bölgelere kendi imkânları ile yerleşmişlerdir. Bir bölümü de devlet tarafından çeşitli il, ilçe ve beldelere yerleştirilmişlerdir.

Sarnıç'a yerleşen Bulgaristan göçmenlerinin devlet desteği ile ilgili olan bu soruya verdikleri cevap yukarıdaki açıklamayı destekler nitelikte olmuştur. Sarnıç'taki göçmenlerden % 70'i yerleşmeleri konusunda devletten destek görmediklerini belirtirken, % 30'u da destek gördüklerini söylemişlerdir.

Göçmenlere verilen destek ise belirli bir dönem için yapılan kira yardımları olarak ifade edilmiştir.

3.3.15. Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılım

Sarnıç'ta bulunan Bulgaristan göçmenlerinin hanelerinde yaşayan kişi sayısı dağılımında ilk sırayı %41,4'lük oranla 5 kişi ve üzeri yaşayanlar oluşturmuştur. Ardından sırasıyla % 28,6 ile 4 kişi, % 21,4 ile 3 kişi ve % 8,6 ile 2 kişi yaşayanlar yer almıştır.

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
1	0	0,0	0,0
2	6	8,6	8,6
3	15	21,4	21,4
4	20	28,6	28,6
5 ve Üzeri	29	41,4	41,4
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–19: Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılım

Sahip olunan çocuk sayısı ile ilgili soru ile bağlantı kurulduğunda, çocuk sahibi olmayan 5 kişi ile hanede 2 kişi yaşayanların sayısının birbirine yakınlığı dikkat çekicidir. Bu verilere göre, % 8,6'lık grupta olan 6 kişinin eşleriyle beraber yaşadıkları düşünülebilmektedir. Göçmenlerden 1 çocuk sahibi olanların sayısı (15) ile 3 kişi yaşayanların sayısının örtüşmesi, bu cevapları veren kişilerin aynı kişiler olma ihtimalini güçlendirmektedir. Ayrıca 2 çocuk sahibi olanlar (33) ile 4 kişi yaşayanlar (20) arasındaki fark ile 3 ve 3'ten daha fazla çocuk sahibi olanlar (17) ile 5 kişi ve üzeri yaşayanlar (29) arasındaki farkın, aile yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü anket sırasında yapılan görüşmeler, göçmenlerin bir

kısının eş, çocuk, anne ve babadan oluşan geniş aile yapısı şeklinde yaşadığını göstermiştir.

3.3.16. Sosyal Güvenceye Göre Dağılım

Göçmenlerin sosyal güvencelerine göre dağılımında, % 62,9'u SSK, %21,4'ü Bağ-Kur, % 7,1'i de emekli sandığına tabi olduğu anlaşılmıştır. % 8,6'lık bölüm ise hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayanlardan oluşmaktadır.

Sosyal güvencesi SSK olan grupta bulunanlar, çalışan ya da emeklilerden oluşmaktadır. SSK emeklileri yurtdışı borçlanma ile ya da Türkiye'de çalışıp prim günlerini tamamlamak suretiyle emekli olmuşlardır. Bunun dışında esnaf olarak çalışan 19 kişi olmasına rağmen, Bağ-Kur'lu olanların sayısının 15 olması aradaki farkın göçmenlerin bireysel sermayeleriyle açtıkları işyerinde kendilerini işçi olarak gösterdiklerini ya da emekli olduklarını; ancak işyeri çalıştırdıkları düşüncesini desteklemektedir.

Sosyal Güvence	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Emekli Sandığı	5	7,1	7,1
SSK	44	62,9	62,9
Bağ-Kur	15	21,4	21,4
Başka bir Kurum güvencesi	0	0,0	0,0
Yok	6	8,6	8,6
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–20: Sosyal Güvenceye Göre Dağılım

3.3.17. Hanede Çalışan Kişi Sayısına Göre Dağılım

Bulgaristan göçmelerinin hane içi çalışan kişi sayısında, %91,5'lik oranla bir ve birden fazla çalışan kişinin olduğu görülmüştür. Çalışmayan %8,6'lık bölüm ise çoğunlukla emekli çiftlerden oluşmaktadır.

Tablodan da anlaşılabacağı üzere hanede çalışan kişi sayısı hakkında verilen cevaplar sıralanacak olursa; ilk sırada % 41,4 ile 2 kişinin, ikinci olarak % 18,6'lık yüzde ile aynı oranda olan 1 ve 3 kişinin, son olarak da % 12,9 ile 4 ve üzeri kişinin çalıştığı cevap gelmektedir. Bu veriler, Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye'de çalışma yaşamına katılım ve iş bulma konusunda çok fazla sıkıntı yaşamadığını destekler niteliktedir.

Hanede Çalışan Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
1	13	18,6	18,6
2	29	41,4	41,4
3	13	18,6	18,6
4 ve Üzeri	9	12,9	12,9
Yok	6	8,6	8,6
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–21: Hanede Çalışan Kişi Sayısına Göre Dağılım

3.3.18. Hanenin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılım

Hanenin aylık toplam geliri sorusuna verilen yanıtlara göre, ankete katılanların yarısına yakının (% 41,4) aylık toplam gelirinin 2000 TL ve üzerinde olduğu görülmektedir. Göçmenlerin % 10'luk dilimi ise yaklaşık asgari ücret tutarına denk gelen 0–799 TL aralığında aylık gelir elde etmektedir. Verilen diğer yanıtlarda ise 26 kişinin (% 22,9) 800–1499 TL, 18 kişinin de 1500–1999 TL aralığında aylık gelire sahip olduğu anlaşılmıştır. Çalışan kişi sayısı verileriyle aylık toplam gelir

verileri kıyaslandığında, göçmenlerin önemli bir bölümünün ortalama yaşam koşullarına sahip olduklarını; diğer bir bölümünün ise ortalamanın üstünde bir yaşam sürdüklerini göstermektedir.

Hanenin Aylık Toplam Geliri	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
0–799	7	10,0	10,0
800–1499	26	22,9	22,9
1500–1999	18	25,7	25,7
2000 ve üzeri	29	41,4	41,4
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–22: Hanenin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılım

3.3.19. Toplumsal Diyalog Ağlarının Kurulmasında, Sorunların Çözümü ve Toplumsal Uyum Gibi Konularda Kullanılan Araçlara Göre Dağılım

Çalışma kapsamında dernekler, internet, radyo, televizyon gibi elektronik ortam, gazete ve dergi ile çalışma hayatı, tanıdıklar gibi diğer faktörler göçmenlerin toplumsal diyalog ağlarını geliştirmek için kullanabilecekleri araçlar olarak düşünülmüştür.

Soruya verilen yanıtlar, göçmenlerin % 32,9 oranında diğer faktörleri toplumsal diyaloglarını geliştirmede etkin araçlar olarak kabul ettiklerini göstermiştir. Daha sonra % 28,6'lık kısım gazete ve dergileri, 10'ar kişilik % 14,3'lük gruplar da dernekler ile elektronik ortamı tercih etmiştir. Geriye kalan % 10'luk bir kısım da seçenekler arasında birden fazla tercihte bulunmuştur. Cevapların yüzdelik dağılımına göre, katılımcıların yaş ortalamasına da bağlı olarak çoğunlukla toplumsal diyaloglarını geliştirmede yüz yüze iletişimi tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Toplumsal Diyalog Ağlarının Kurulmasında, Sorunların Çözümünde ve Toplumsal Uyumda Kullanılan Etkili Araç	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yalnız 1*	10	14,3	14,3
Yalnız 2**	10	14,3	14,3
Yalnız 3***	20	28,6	28,6
Yalnız 4****	23	32,9	32,9
1-2	0	0,0	0,0
1-3	1	1,4	1,4
2-3	2	2,9	2,9
1-2-3	4	5,7	5,7
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo-23: Toplumsal Diyalog Ağlarının Kurulmasında, Sorunların Çözümü ve Toplumsal Uyum Gibi Konularda Kullanılan Araçlara Göre Dağılım

* Dernekler

** Elektronik Ortam (İnternet, Radyo, TV gibi)

*** Gazete, Dergiler vb.

**** Diğer (Çalışma Hayatı, Tanıdıklar vb.)

3.3.20. Göçmen Derneklerine Üyelik Durumuna Göre Dağılım

Sarnıç'ta yaşayan Bulgaristan göçmenlerinin derneklere üyelik durumlarının yüzdeleri incelendiğinde, katılımcılardan 52 kişi (% 74,3) hiçbir göçmen derneğine üye olmadığını belirtmiştir. Göçmenlerden 13'ü (% 18,6) derneklere sadece üyeyken, 5 kişi ise (% 7,1) aktif üye olarak derneklerde görev almaktadır. Derneklere sadece üye olanlar, her ay aidatlarını ödeyenler olarak kabul edilirken, aktif üyeler

derneklerin çeşitli birimlerinde görev alarak göçmenlerle ilgili organizasyonlar düzenleyen, araştırmalar yaparak kamuoyuna bilgiler sunan kesimlerdir. Sarnıç'ta çoğunluğun üye olduğu dernek ise İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği' (Bal-Göç) dir. Derneklere üye olanların sayısının % 25, 7 oranla düşük bir seviyede kalması, göçmenlerin derneklere fazla ilgi duymadıklarını göstermektedir.

Göçmen Derneklerine Üyelik	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Aktif Üye	5	7,1	7,1
Sadece Üye	13	18,6	18,6
Üye Değil	52	74,3	74,3
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–24: Göçmen Derneklerine Üyelik Durumuna Göre Dağılım

3.3.21. Göçmen Derneklerinin Faaliyetlerinin Yeterliliğine İlişkin Dağılım

Göçmen derneklerinin faaliyetlerinin yeterliliği ile ilgili soruya verilen cevaplar, derneklere üyelik sorusuna verilen cevaplarla tutarlılık göstermektedir. Ankete katılan göçmenlerden 52'si (% 74,3) derneklerin kendileriyle ilgili faaliyetlerini yeterli bulmamaktadır. Aynı zamanda 52 kişinin de göçmen derneklerine üye olmaması, dernek faaliyetlerini yetersiz bulanlar ile üye olmayanların aynı kişiler olduğunu düşündürmektedir.

Derneklerin göçmenler ile ilgili faaliyetlerini yeterli bulan 8 kişi (% 11,4) bulunurken, 10 kişi (% 14,3) de bu faaliyetleri orta düzeyde yeterli bulmaktadır. % 25,7'lik oranı oluşturan 18 kişilik bu grup, derneklere sadece üye ve aktif üye olan grubun sayısı ile örtüşmektedir.

Göçmen Dernekleri Faaliyetleri	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yeterli	8	11,4	11,4
Orta Düzeyde Yeterli	10	14,3	14,3
Yetersiz	52	74,3	74,3
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–25: Göçmen Derneklerinin Faaliyetlerinin Yeterliliğine İlişkin Dağılım

3.3.22. İnternet Ortamındaki Forum ve Sosyal Ağ Sitelerini Takip Etme Durumuna Göre Dağılım

Sosyal medya olarak da ifade edilebilen forumlar, sosyal ağ siteleri gibi ortamları takip eden göçmenlerin sayısına bakıldığında, 7 kişi % 10'luk oran ile her zaman takip ederken, % 15,7'lik dilimde kalan 11 kişi de bu siteleri ara sıra takip etmektedir. Geriye kalan % 74,3'lük kısım ise sosyal medya ile ilgilenmediklerini ve interneti kullanmadıklarını belirtmişlerdir. İnternet kullanmayan bu gruptakiler, daha çok çocuklarının sosyal medya ile ilgili olduğunu ve gerekli konularda onlardan bilgi aldıklarını ifade etmişlerdir.

İnternet Ortamındaki Forum ve Sosyal Ağ Sitelerini Takip	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Her Zaman	7	10,0	10,0
Ara Sıra	11	15,7	15,7
Hiçbir Zaman	52	74,3	74,3
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–26: İnternet Ortamındaki Forum ve Sosyal Ağ Sitelerini Takip Etme Durumuna Göre Dağılım

Soruya verilen cevaplarda dikkat çekici husus, göçmen derneklerine üye olmayanlar ve dernek faaliyetlerini yetersiz bulanlar ile sosyal medyayı takip etmeyenlerin sayısının aynı olmasıdır. Bu durum, üç farklı soruya bu cevapları veren kişilerin aynı kişiler olabileceğini düşündürmektedir.

3.3.23. Yakın İlişkiler İçinde Olunan Kişilere Göre Dağılım

Sarnıç'ın nüfusu yerli halk ve Bulgaristan göçmenleri ile yurdun çeşitli bölgelerinden göç eden diğer kesimlerden oluşmuştur. 1950'li yıllardan itibaren yaşanan göçler sonucu Sarnıç'a yerleşen göçmenler, Sarnıç'taki yerleşimin alt yapısını oluşturmaya başlamışlardır. Genellikle yerleşimin belirli kesimlerinde toplanan göçmenler, hem kendi aralarında hem de iç göçle gelenler ve yerli halkla iletişim kurmuşlardır.

Göçmenlerin yakın ilişkiler içinde oldukları kesimlerin kimler olduğunun belirlenmeye çalışıldığı bu soruda, ilk sırada % 70,4 oranıyla hem göçmenler hem de yerli halk cevabı gelmektedir. Katılımcılardan esnaf olarak çalışanların çoğu işleri gereği her kesimle iletişim halinde olabildikleri için bu cevabı vermişlerdir. Ayrıca kimseyle sorun yaşanmadığı ve her kesimle iyi anlaşıldığı belirtilerek bu soruya cevap verilmiştir. % 26,8 oranı ile 19 kişi yaşadıkları ortamda sürekli göçmenlerle birlikte oldukları için çoğunlukla göçmenlerle yakın ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir. % 2,8'lik kısımda yer alanlar ise yerli halk cevabını tercih etmişlerdir.

Yakın İlişkiler İçinde Olunan Kişiler	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Göçmenler	19	26,8	26,8
Yerli Halk	2	2,8	2,8
Hem Göçmenler Hem Yerli Halk	50	70,4	70,4
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–27: Yakın İlişkiler İçinde Olunan Kişilere Göre Dağılım

3.3.24. Türkiye’de Yaşamaktan Memnuniyet Durumuna Göre Dağılım

Anket sonuçlarına göre, katılımcılardan % 90’ı Türkiye’de yaşamaktan memnun olduğunu söylemiştir. % 7,1’lik kısım orta seviyede memnunken, % 2,9’luk kısım da Türkiye’de yaşamaktan memnun olmadığını belirtmiştir. Memnun olmayan göçmenler neden olarak ise ekonomik sıkıntıları göstermiştir.

Türkiye’de Yaşamaktan Memnuniyet	Frekans	Yüzde	Geçeri Yüzde
Memnun	63	90,0	90,0
Orta	5	7,1	7,1
Memnun Değil	2	2,9	2,9
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–28: Türkiye’de Yaşamaktan Memnuniyet Durumuna Göre Dağılım

3.3.25. Türkiye’de Yaşanılan Sorunlara Göre Dağılım

Bulgaristan’dan gelip Türkiye’nin çeşitli bölgelerine yerleşen göçmenler, yeni yerleşim yerlerine uyum sağlamaya çalışırken ekonomik, sosyal ve hukuki konularda bir takım sorunlarla karşılaşmışlardır. Anketin 25. sorusu kapsamında karşılaşılan bu sorunlara değinilmiş ve bu sorunların çoğunlukla hangi konularda olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Cevap olarak 4 seçenek belirlenmiş; bu 4 cevap dışında birden fazla tercihte bulunmak isteyenler için seçenekler farklı şekillerde sınıflandırılmıştır.

Anket uygulanan 70 kişiden 22’si (% 31,4) herhangi bir sorunu olmadığını belirtmiştir. Türkiye’de sorunlar yaşadıklarını ifade edenlerin yüzdelik dağılımları ise şu şekildedir: Göçmenlerden 21’i (% 30) ekonomik sorunlar, 2’si (%2,9) sosyal sorunlar, 3’ü (% 4,3) hukuki sorunlar, 6’sı (% 8,6) ekonomik ve sosyal sorunlar, 10’u

(% 14,3) ekonomik ve hukuki sorunlar, 1'i (% 1,4) sosyal ve hukuki sorunlar, 5'i de (% 7,1) her üç konuda da sorunlar yaşadığını ifade etmişlerdir.

Ekonomik sorunlar yaşayanlar, iş bulma konusunda fazla sorun yaşamaları bile elde ettikleri gelirlerin geçimlerine yetmediğinden yakınmışlardır. Yaşanan ekonomik sorunlar, kimi zaman hukuki sorunlarla ilişkili olmuştur. Çünkü uzun yıllar vatandaşlık kazanamayan göçmenler ikamet tezkeresi olarak Türkiye’de yaşamışlar ve bu belge için her yıl yüklü bir ödemede bulunmuşlardır. Göçmenlerden bazıları da iş buldukları halde primleri ödenmediği için emekliliği hak kazanamamışlar, sosyal haklardan yoksun kalmışlardır.

Türkiye’de Yaşanılan Sorunlar	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yalnız 1*	21	30,0	30,0
Yalnız 2**	2	2,9	2,9
Yalnız 3***	3	4,3	4,3
Yalnız 4****	22	31,4	31,4
1–2	6	8,6	8,6
1–3	10	14,3	14,3
2–3	1	1,4	1,4
1–2–3	5	7,1	7,1
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–29: Türkiye’de Yaşanılan Sorunlara Göre Dağılım

- * Ekonomik (iş, gelir vb.)
- ** Sosyal (eğitim, sağlık, çevre vb.)
- *** Hukuki (vatandaşlık, ikamet tezkeresi vb.)
- **** Sorunum yok.

3.3.26. Bulgaristan’a Geri Dönme İsteğine Göre Dağılım

Görüşülenlere yöneltilen Bulgaristan’a geri dönme isteklerinin öğrenilmeye çalışıldığı soruya 70 kişinin 70’i de hayır cevabını vermiştir. Karşılaşılan problemlere rağmen göçmenlerin genel olarak Türkiye’de yaşamaktan memnun oldukları söylenebilir. Bulgaristan’da yaşayan yakınları sayesinde ya da başka sebeplerle Bulgaristan’a gidip gelen göçmenler, oradaki yaşam koşullarının çok iyi olmadığını, aylık gelirlerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Göçmenlerin çoğu, “geri dönecek olsak hiç gelmezdik” diyerek geri dönmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

Bulgaristan’a Geri Dönme İsteği	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	0	0,0	0,0
Hayır	70	100,0	100,0
Toplam	70	100,0	100,0

Tablo–30: Bulgaristan’a Geri Dönme İsteğine Göre Dağılım

SONUÇ

Birçok disiplinin inceleme alanı bulabildiği göç olgusu, gerek terk edilen ülke, gerek göç eden kişiler, gerekse göç alan ülke üzerinde sosyal, ekonomik ve siyasi etkiler doğurabilen çok yönlü bir kavramdır. Terk edilen ülke açısından işgücü kaybına neden olabildiği gibi, işsizlik oranının düşmesini de sağlamaktadır. Göçmenler için yeni yerleşim alanlarına alışma ve uyum süreci olarak düşünülebilecek olan göçler, göç alan ülkeler açısından ise çeşitli konularda yeni düzenlemeleri gerekli kılmaktadır.

1878 yılından beri süregelen bir tarihe sahip olan Bulgaristan Türklerinin göçleri de hem Türkiye ve Bulgaristan açısından, hem de göç eden Türkler açısından çeşitli etkiler doğurmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki toprak kayıpları sonucu Türkler Bulgaristan'da azınlık durumuna gelmiş ve bu kayıplar ilk büyük göç akınlarının başlamasına neden olmuştur. Yaşanan bu göçlerde, özellikle terk edilen topraklardaki olumsuz koşullar etkili olmuştur.

Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ettiği 1878 Berlin Antlaşması ile başlayarak Bulgaristan'da kalan başta Türkler olmak üzere tüm azınlık unsurların hak ve özgürlüklerinin belirlenmesi ve korunması hakkında çeşitli uluslararası belgeler ortaya konulmuştur. 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi, 1913 Antlaşması ve Müftülüklerle İlgili Sözleşme, 1919 Neuilly Barış Antlaşması, 1925 Türk - Bulgar Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi, 1947 Paris Barış Antlaşması ile İnsan Hakları İle İlgili çeşitli Sözleşmeler bu belgelerden bazılarıdır.

Çalışma kapsamında Bulgaristan tarihi Prenslik Dönemi (1878–1908), Krallık Dönemi (1908 – 1944), Komünist Dönem ve Todor Jivkov İktidarı (1944 – 1989) ve Demokratik Dönem (1989 – ...) olmak üzere dört bölümde incelenmiştir. 1878'den 1989 yılına kadar süren ilk üç dönem içerisinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaklaşık 2.000.000'dan fazla Türk göçmen gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Türkiye'ye gelen göçmenlerin iskânını statüleri nedeniyle 1923–1933 ve 1934–1938 şeklinde iki ayrı kesitte incelemek mümkündür. İlk dönemde göçmenler çoğunlukla serbest göçmen olarak kabul edilmişken, ikinci dönemde ise iskânlı göçmen olarak işlem görmüşlerdir.

Yakın geçmişte özellikle komünist dönemde 1950–51 göçü, 1968 yakın akraba göçü ve 1989 yılındaki son büyük göç dalgası olmak üzere üç önemli nüfus hareketleri yaşanmıştır. 1950–51 göçünde gelenler iskânlı göçmen olarak kabul görürken, 1968 yılındaki göçte gelen serbest göçmen statüsündekiler ile parçalanmış ailelerin birleştirilmesi sağlanmıştır. 1989 göçü ise uygulanan yoğun asimilasyon politikalarının etkisiyle ortaya çıkmış; göçle gelenler ise serbest göçmen statüsündekiler olmuştur. Göçlerin ardından toplumsal ilişkiler de değişmiş; göçmenler daha önce hiç tanımadıkları kişilerle yeni ilişkiler kurmak durumunda kalmışlardır.

Göçmenler, göçten kaynaklanan ekonomik ve sosyal sorunlarını çözebilmek, konuyu kamuoyuna taşıyabilmek ve yeni toplumsal yapıya uyumu kolaylaştırmak amacıyla gazete, dergi vb. yayınlar; TV, radyo kanalları ve internet gibi çeşitli araçlar kullanmışlar ve çeşitli dernekler kurmuşlardır. Türkiye'de tam anlamıyla kurumsallaşamamış olan dernekler, bireysel olarak yapılamayan işlerin toplu olarak daha etkili bir şekilde yapılabilmesi düşüncesiyle oluşturulmuştur. Türkiye'de faaliyet gösteren yaklaşık 433 adet göçmen derneği bulunmaktadır. Bu derneklerin kuruluş nedenleri ise şunlardır:

- Göçmenlerin acil sorunlarının çözmek,
- Göçmenlerin uyum sorunlarını çözmek; sağlık, eğitim ve istihdama ilişkin taleplerini karşılamak,
- Hemşehrilik ve memleket özleminin de etkisiyle ayrıldıkları ülke ve hemşehrilerinin ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmek,
- Geldikleri yerlerdeki insan hakları ihlallerini Türkiye ve uluslararası kamuoyunun gündemine getirerek söz konusu ülkeyi hizaya getirmek.

- Tüm bu nedenlerin dışında, bazı kimseler için ise siyasi ve sosyal statü edinmek, güçlü lobi oluşturarak itibar sahibi olmak için dernekler araç olarak görülmüştür (Yusuf, 2005: 114–116).

İzmir-Sarnıç'ta bulunan Bulgaristan göçmenleri arasında da, yukarıda sıralanmış amaçlara ulaşmak amacıyla derneklere üye olmuş; bilgi edinmek, sorunlarına çözüm bulmak, yeni toplumsal ilişkiler kurmak için çeşitli kitle iletişim araçlarına başvurmuş belirli bir kesim bulunmaktadır.

Özellikle 1989 ve sonrası göçle gelenlerin oluşturduğu Sarnıç'ın Hürriyet Mahallesi sakinlerine uygulanan anket sonuçlarına göre göçmenler, derneklerin kendileriyle ilgili hizmetlerini yeterli bulmamaktadır. Buna bağlı olarak göçmenlerin derneklere üye olma oranı da düşük kalmıştır. Onlara göre derneklerde aktif rol alanların amacı siyasi ya da sosyal statü elde etmektir. Bu kişiler göçmenler için çok fazla çalışmamakta, kendi yararları için faaliyette bulunmaktadırlar.

Müslüman ve Türk oldukları için Türkiye'ye uyum konusunda çok sancılı bir süreç yaşamadıklarını ifade eden göçmenler, buna rağmen yeni yerleşim yerlerinde bazı kesimler tarafından Bulgar olarak düşünülmüş ve dışlanmışlardır. Yeni toplumsal yapıya uyum sağlamak, yeni ilişkiler kurup geliştirmek için çoğunlukla çalışma ortamı ve tanıdıkları yardımcı olarak gören göçmenler, yaş dağılımına da bağlı olarak internet ortamındaki forum ya da soysal ağ sitelerini çok fazla takip etmemektedirler.

Geniş aile yapısının varlığını koruduğu göçmen ailelerinde eğitim durumuna bakıldığında göç dönemine denk geldiği için çoğu kişinin eğitimi yarıda kesilmiş; göçmenler çoğunlukla ilköğretim ve lise mezunu olabilmışlerdir. Çalışma hayatına katılım konusunda da etkin olan göçmenler, geldiklerinden bugüne sürekli çalışmışlar, edindikleri gelirler ile de mülk edinebilmişlerdir. Göçmenlerin bazılarının ise hem Bulgaristan'da hem Türkiye'de mülkleri bulunmakta; bu nedenle Bulgaristan ile olan bağlarını koparmamaktadırlar. Sahip olunan mülklerin yanında Bulgaristan'da kalıp yaşamaya devam eden yakınlarının da olması bu bağın

kopmamasına neden olarak gösterilebilir. Ayrıca mahallede özellikle Bulgaristan'a yönelik olarak seyahat acenteliği yapan esnafın varlığı da, yılda en az bir kez Bulgaristan'a giden göçmenler için kolaylık sağlamaktadır.

Çoğunun asimilasyon uygulamalarına maruz kaldığı göçmenler, genel olarak çifte vatandaşlığa sıcak bakmaktadırlar. Özellikle Bulgaristan'ın AB üyeliği sonrası daha da artan bu kesim, yurtdışı çıkışlarında ve yurtdışı eğitim imkânları açısından çifte vatandaşlığı avantaj olarak görmektedirler.

Sarnıç'a yerleşme nedeni olarak yakınlarını ve ucuz arsa teminini gösteren göçmenlerin Türkiye'de en büyük sorunları ekonomik nitelikte olmuştur. Serbest göçmen statüsünde oldukları için devletten destek görmeyen bu insanlar, kendi imkânlarıyla yerleşim yerlerini oluşturmuşlardır. Göçmenler devletten destek göremedikleri gibi oturdukları evlerinin başka sahipleri de çıktığı için iki kere para ödemek durumunda kalmışlardır. Ayrıca evlerinin tapusunun olmadığını belirten göçmenlerden bir kısmı, ecrimisil* talepleri nedeniyle zor durumda kalmışlardır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, genel olarak Türkiye'de yaşamaktan memnun olan Bulgaristan göçmenleri, Bulgaristan'a geri dönmeme konusunda hemfikir olmuşlardır. Anket sırasında yapılan görüşmelerde ortaya çıkan genç kesimin Bulgaristan'da yaşama isteği ise, gençlerin büyüklerle aynı fikirde olmadıklarını göstermiştir.

Araştırmanın sonuçları göçmenlerin Türkiye'nin kendileri ile ilgili olan ekonomik uygulamalarını yetersiz bulduklarını göstermiştir. Devlet göçmenlere çok fazla destek olmamış; sadece belirli dönem için kira yardımlarında bulunmuştur. Göçmenler kendi imkânlarıyla yerleştikleri bölgelerin gelişimine de olumlu ve olumsuz katkılarda bulunmuşlardır. Türkiye'ye yetişmiş iş ve beyin gücü ile gelen göçmenler sayesinde sanayi ve tarımsal alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Diğer taraftan da, Sarnıç 1989 yılında 228 haneli köy iken bugün devam eden göçlerin de etkisiyle 30.000 nüfuslu bir yerleşim birimi haline gelmiş; bazı kaçak

* Hazine taşınmazının, İdarenin izni dışında gerçek veya tüzel kişilerce işgal veya tasarruf edilmesi sebebiyle, İdarenin bir zarara uğrayıp uğramadığına veya işgalcinin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, taşınmazın işgalden önceki hâliyle elde edilebilecek muhtemel gelir esas alınarak İdarece talep edilen tazminattır (<http://www.milli.emlak.gov.tr/sk-sorulan-sorular/ecrimisil#s1>).

yapıların inşası ile bölgedeki 2-B olarak adlandırılan orman vasfını yitirmiş hazine arazileri işgal edilmiştir.

Göçmenlerle ilgili eksikliklerin giderilebilmesi için öncelikli olarak devlet daha verimli ve ileriye dönük planlamalar yapmalıdır. Göç ve göçmenlerle ilgili mevzuat netleştirilmeli, gerekli görülen yerlerde yeni kanunlar çıkarılmalı, gelen göçmenlerle ilgili eğitim, sağlık, istihdam olanakları vb. konularda gerekli tedbirler alınmalıdır. Ayrıca yerleşilen bölgelerdeki kaçak yapılaşmanın önlenmesi için yerel yönetimler tarafından düzenlemeler yapılmalıdır.

Türkiye'ye göç edenlerin yerleştirildikleri iller arasında doğu bölgeleri de bulunmaktadır. Ancak zamanla göçmenler doğu bölgelerindeki yaşamlarından memnun kalmamışlar ve iç göçler sonucu ülkenin batı kesimlerine yerleşmişlerdir. Hem göçmenlerin hem de doğudaki yerli halkın gerçekleştirdikleri göçler sonucu batı kesimlerde nüfus yoğunluğu artmıştır. Devlet bunu engellemek için doğu bölgelerin gelişimine katkıda bulunmalı, bu bölgelerdeki yatırımları destekleyerek teşviklerde bulunmalıdır.

Türkiye'ye yapılan göçlerin ve göçmenlerin ülkeye uyumlarını, yerleşimlerini ve üretici konuma gelebilmelerini sağlayacak plan, program ve projeleri geliştirecek, göçmen işleriyle görevli kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon görevini yürütecek, göçmenlerin sorunlarının çözümüne ilişkin tasarı ve teklifleri hazırlayacak, bütçe ve idari yapı bakımından güçlü bir kuruluşun oluşturulması faydalı görülmektedir. Başbakanlığa bağlı olması düşünülen bu kuruluşun merkez biriminin yanında taşra birimlerinin de kurulması faaliyetlerindeki etkinliği artıracaktır (Yusuf, 2005: 118).

Göçmenlerle ilgili faaliyet gösteren derneklerin yukarıda da belirtildiği üzere tam anlamıyla kurumsallaşmamış olması nedeniyle göçmenlere ilişkin plan ve uygulamaları da yetersiz kalmaktadır. Derneklerin faaliyetlerinde etkinliği artırmak için devlet tarafından yapılacak düzenlemelerle derneklere destek sağlanmalıdır. Böylece derneklerde aktif rol oynayanların göçmen vatandaşların isteklerini de

dikkate alarak hareket etmeleri sağlanabilir. Ayrıca göçmen derneklerinin gezi, futbol turnuvası, piknik vb. organizasyonlarına bakıldığında sadece göçmen vatandaşların katıldığı faaliyetler olmaları dikkat çekmekte; bu da derneklerin, çoğunlukla göçmenlerin kendi aralarındaki diyalogun gelişmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, dernekler bu tür faaliyetlerine göçmenler dışındaki bireyleri de katmaya çalışarak daha geniş kitlelere ulaşabilmelidir. Böylece hem yaşadıkları mekânlarda hem de sosyal hayatlarında, her ne kadar yerli halkla da yakın ilişkiler içinde olduklarını belirtse de, genellikle birbirleriyle daha çok vakit geçirdikleri anlaşılan göçmenlerin toplumun her kesimi ile iletişimini geliştirmesine katkı sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

Abay, A. R. TASAM Siyasal İletişim Enstitüsü.

www.siyasaliletisim.org/pdf/siviltoplumve_sivildayanisma.pdf (28.02.2011).

Acaroğlu, M. T. (2007). Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Afyon Kocatepe Üniversitesi. www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt (01.08.2011).

Akgün, A. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m1.pdf> (30.06.2011).

Akkayan, T. (1979). Göç ve Değişme. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Anadolu Psikiyatri Dergisi.

<http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/apd/fulltext/2002/97.pdf> (16.03.2011).

Atar, A. (1997). Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum/Devlet Düalizmi. *Yeni Türkiye Dergisi*. 18: 98–105.

Babuş, F. (2006). Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Türkiye'de Göç ve İskan Siyaseti Uygulamaları. İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

www.balgoc.org.tr/email/bulgaristanturkclerihukuk.doc (10.04.2011).

Balkan Günlüğü.

http://www.balkangunlugu.com/v3/index.php?option=com_content&view=article&id=861:tyedeki-talkan-rumeli-vake-dernekleri&catid=117 (14.04.2011).

Balkan Türkleri'nden çözüm önerisi. Gebze-Darica Balkan Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği. <http://gebzedaricabalkanturkleri.com/2011/03/balkan-turklerinden-cozum-onerisi> (07.07.2011).

Başkaya, F. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sivil-toplum.pdf> (26.02.2011).

Başkent Üniversitesi. www.baskent.edu.tr/~gkonuk/ders2_iletisim_cesitleri.ppt (20.02.2011).

Başlar, K. (2005). Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar: Vestfalya-Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum. Ankara: Nobel Yayın.

Belge, M. (2003). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi. http://stk.bilgi.edu.tr/docs/belge_std_1.pdf (19.02.2011).

Birikim Dergisi.

<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=68&makale=PsikolojikAçıdanGöç> (16.03.2011).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

<http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageKey=MulteciKimdir> (31.03.2011).

Bozkurt, V. (2005). Değişen Dünyada Sosyoloji. İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.

Büyüköztürk, S. (2007) Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: PegemA Yayıncılık.

CNN Türk

<http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/08/30/gocmen.vatandaslara.konut.para.si.uyarisi/541351.0/index.html> (08.07.2011).

Crampton, R. J. (2002). The Balkans-Since the Second World War. İngiltere: Longman.

Çağlayan, S. (2006). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. www.mu.edu.tr/sbe/sbedergi/dosya/S-Caglayan.pdf (24.10.2010).

Çaha, Ö. Sivil Toplum Platformu.

<http://www.fatih.edu.tr/~omercaha/Makaleler/Turkce%20Makaleler/Sivil%20toplum.la%20ilgili%20makaleler/Sivil%20Toplum%20Sivil%20Topluma.doc> (02.03.2011).

Çandar, C. (2005). Dünyada Göç Olgusu. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 29-32). Düzenleyen Zeytinburnu Belediyesi. İstanbul. 8–11 Aralık 2005.

Çavuşoğlu, H. <http://site.mynet.com/odya.klemer/kosova/id4.htm> (08.11.2010).

Çetin, E. (2009). Sosyal İletişim Ağları ve Gençlik: Facebook Örneği. *I. Uluslararası Davraz Kongresi-Küresel Diyalog Bildiriler Kitabı* (ss. 1094–1105). Düzenleyen Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Isparta. 24–27 Eylül 2009.

Çil, B. (2000). İstatistik. Ankara: Detay Yayıncılık.

Çora, N. (2008). İçimizdeki Şeytanlar (STK-NGO). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Çiçekli, B. (Ed.) (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Dayıoğlu, A. (2005). Toplama Kampından Meclis'e Bulgaristan'da Türk ve Müslüman Azınlığı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Demir, M., Sever, E. (2008). Kamu Ekonomisi İçerisinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi. *V. Uluslararası STK'lar Kongresi Kitabı* (ss. 727-734), Düzenleyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İ.İ.B.F. Çanakkale. 24-26 Ekim 2008.

Demircan, S. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/a/v/avrupabirligi-sunay-demircan.doc>
(26.02.2011).

Demirtaş-Coşkun, B. (2001). Bulgaristan'la Yeni Dönem- Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri. Ankara: ASAM.

Doğanay, F. (1996). T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. ekutup.dpt.gov.tr/yerlesim/yerlesim.asp (01.04.2011).

Duman, Ö. (2009). Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1142/13387.pdf> (06.07.2011).

Durugönül, E. (1997). Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Kitabı*.(ss. 95–100), Ankara: D.İ.E. Yayınları. Kasım 1997.

Ecevit, M. F. (2006). Kitle İletişimi, İletişim ve Toplum. Genel İletişim (ss. 93–118). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Yasadışı Göç. Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi.

Emniyet Genel Müdürlüğü, <http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancılar.goc.asp>. (20.02.2011).

Erciyes, C. (2001). Dördüncü Kuvvet Medya. <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arsiv/dkm/print9723.html> (30.01.2011).

Erdem, D. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Etkinlik Ölçümü: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, H. (1993). Balkanlar. İstanbul: Orta Doğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları.

Erjem, Y. (2009). “STK’lara Yönelik Sosyolojik Araştırma Raporu”. Türkiye ve Avrupa Arasında Kırsal Gençlik Zinciri Oluşturma Projesi. Mersin.

Eroğlu, H. (1985). Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan’daki Türk Azınlığı Sorunu. *Bulgaristan’da Türk Varlığı- Bildiriler* (ss. 15–46), Düzenleyen Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Ankara. 7 Haziran 1985.

Erol, M. (2007). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/18.pdf> (19.02.2011).

Faist, T. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar. İstanbul: BağlamYayınları.

Garabedian, A. (2005). 1950 li -1970’li Yıllar Arası Bulgar-Türk İlişkilerinde Göçmen Sorunu. *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu*. (ss. 416-416), Düzenleyen Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. Eskişehir. 11-13 Mayıs 2005.

Government of Saskatchewan Web Site. <http://www.socialservices.gov.sk.ca/cbo> (12.07.2011).

Gökdağ, B. A. (2003). Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları. Balkan Türkleri-Balkanlar’da Türk Varlığı (ss. 287- 313). Ankara: ASAM.

Gökdere, A. Y. (1978). Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Guterres, A. (2009). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTMLEditor/File/yayimlar/Climate%20change_tur.doc (12.03.2011).

Güder, N. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sivil-toplumcunun-el-kitabi-2.pdf>
(26.02.2011).

Gümüş, M., Kara, C. Ö. D. (2009). İnsan Hakları Bağlamında Türkiye’de Sığınmacıların Yerleşimi ve Konut Sorunları. *I. Uluslararası Davraz Kongresi-Küresel Diyalog Bildiriler Kitabı*. (ss. 2835–2853) Düzenleyen Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Isparta. 24–27 Eylül 2009.

Gündoğan, N. Biçerli, K. (2007). Çalışma Ekonomisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Hançerlioğlu, O. (1992) Türk Dili Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hasgüler, M. Uludağ, M. B. (2004). Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler: Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar. Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.

İçli, G. (2008). Sosyolojiye Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.

İpek, N. (1994). Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-90). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İspirli, M. (2000). Medya Gerçeği ve Haberciler. Ankara: Akçağ Yayınları.

İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

http://www.balgocizmir.org.tr/haber_detay.asp?haberID=41 (08.07.2011).

Kamil, İ. (1986). *İkili ve Çok Taraflı Siyasi Antlaşmalar Işığında Bulgaristan Türklerinin Statüsü ve 1984/85 Olayları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karatay, O. Gökdağ, B. (2006). Balkanlar El Kitabı-Cilt I: Tarih. Ankara: Vadi Yayınları.

Kaya, M. (2003). Üniversite ve Toplum Dergisi. <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=145> (20.02.2011).

Kaya, Ö. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma*. Yeterlilik Tezi. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı.

Keyman, F. (2006). Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

Kırlı, Ö. (2009). Yasadışı Göç Sorunu. *I. Uluslararası Davraz Kongresi-Küresel Diyalog Bildiriler Kitabı* (ss. 2817–2825) Düzenleyen Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Isparta. 24–27 Eylül 2009.

Kocacık, F., Yalçın, C. (2008). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. [http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd20/sbd-20-18.pdf\(20.10.2010\)](http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd20/sbd-20-18.pdf(20.10.2010)).

Kocadaş, B. (2005). Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi. <http://www.yesevi.edu.tr/bilig/biligTur/pdf/34/01-13.pdf> (05.02.2011).

Kuçuradi, İ. (1998). Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar. Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları. *Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyum Kitabı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 16–17 Aralık 1994.

Maliye Bakanlığı-Milli Emlak Genel Müdürlüğü. <http://www.milliemlak.gov.tr/sk-sorulan-sorular/ecrimisil#s1> (01.08.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (21.06.1934 no: 2733) 14.06.1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/554.html> (07.07.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (26.09.2006 no: 26301) 19.06.2006 tarihli 5543 sayılı İskan Kanunu. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27159.html> (23.03.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (07.05.1983 no: 18040) 05.05.1983 tarihli 2821 sayılı Sendikalar Kanunu. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/609.html> (01.03.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (09.11.1982 no: 17863 Mükerrer) 18.10.1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1113.html (01.03.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (08.12.2001 no: 24607) 22.11.2001 tarihli 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, www.mevzuat.adalet.gov.tr/medeni/medeni.html (01.03.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (12.06.2009 no: 27256) 29.05.2009 tarihli 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5901&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (23.03.2011).

Mevzuat Bilgi Sistemi. Resmi Gazete (23.11.2004 no: 25649) 04.11.2004 tarihli 5253 sayılı Dernekler Kanunu. www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1421.html (01.03.2011).

Mutluer, M. (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye-Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması (Denizli Tavas). İstanbul: Çantay Kitabevi.

McQuail, D., Windahl, S. (2005). İletişim Modelleri - Kitle İletişim Çalışmalarında. Ankara: İmge Kitabevi.

NTVMSNBC. <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/55696.asp> (23.02.2011)

Oktay, E., Pekküçüksen, Ş. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.

http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/haziran2009/172_186.pdf (26.02.2011).

Onat, F. (2010). Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi.

<http://www.ilet.gazi.edu.tr/31/5.pdf>. (23.02.2011).

Örs, F., Onar, S. (2008). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları, Küreselleşme ve İletişim. *V. Uluslararası STK’lar Kongresi Kitabı* (ss. 727–734), Düzenleyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İ.İ.B.F. Çanakkale. 24–26 Ekim 2008.

Öner, M. A. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/3/3. sektor-genis.pdf> (26.02.2011).

Özgür, K. Çavuş, R. Bulgaristan Göçmenlerinin Temel Sorunları ve Çözüm Yolları. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

<http://www.balgocizmir.org.tr/sorun.asp> (07.07.2011).

Özlem, K. (2008), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi2/sayi2pdf/ozlem_kader.pdf (12.04.2011).

Özlem, K. (2011). TÜRK SAM-Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi.

<http://www.turksam.org/tr/a2358.html> (25.04.2011).

Pehlivanoglu, S. (09 Haziran 2011). Soydaşlarımıza Türk Vatandaşlığına Müracaat Hakkı Tanındı. İzmir Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği. http://www.balgocizmir.org.tr/haber_detay.asp?haberid=114 (05.07.2011).

Petkova, L. (2002). The Global Rewiev of Ethnopolitics. http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_I/issue_4/petkova.pdf (05.07.2011).

Rumeli-Balkan Konfederasyonu. http://www.rumelibalkanfederasyonu.com/site/index.php?option=com_content&view=article&id=68:gn-konutlarnayan-yara&catid=19:mail-can (08.07.2011).

Sarnıç Yerel Haber Sitesi. <http://www.sarnichaber.net/sarnic.php> (01.08.2011).

Seyidoğlu, H. (1999). Uluslararası İktisat-Teori, Politika ve Uygulama. İstanbul: Güzem Yayınları.

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2011–48 sayılı Yurtdışı Borçlanma ve Tahsis İşlemleri Genelgesi. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/mevzuat/yururlukteki_mevzuat/genelgeler (09.07.2011).

Şerefli, A. Ş. (2002). Bulgaristan'daki Türkler (1879–1989). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şimşek, Halil. (1999). Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Şimşir, B. (1985). *Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu. Bulgaristan'da Türk Varlığı-Bildiriler* (ss. 47–66), Düzenleyen Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Ankara. 7 Haziran 1985.

Şimşir, B. (1988). *The Turk of Bulgaria (1978–1985)*. London: K. Rustem & Brother.

Şimşir, B. (2003). Türkiye ve Balkanlar. *Balkan Türkleri-Balkanlar'da Türk Varlığı* (ss. 328-347). Ankara: ASAM.

Tarihsel Süreç İçinde Türklere Uygulanan Şovenist Bulgar Politikaları. Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
www.balgoc.org.tr/email/bulgarpolitikalari.doc (02.07.2011).

Taşçı, F. (2009). Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1048.pdf> (21.03.2011).

Terzioğlu, M. Çağın Polisi Dergisi. <http://www.caginpolicisi.com.tr/8/14-15-16-17.htm> (14.02.2011).

Turan, Ö. (2003). Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri. *Balkan Türkleri-Balkanlar'da Türk Varlığı* (ss. 18–44). Ankara: ASAM.

Uluslararası Af Örgütü (2009). *İki Arada Bir Derede (Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor)*. Uluslararası Af Örgütü Yayınları.

Uzgel, İ. (2003). *Türk Dış Politikası 1980-2001 (Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar)*. (ss.481-523). İstanbul: İletişim Yayınları.

Vikipedi Özgür Ansiklopedi. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon> (22.02.2011).

Vikipedi Özgür Ansiklopedi. http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye-Yunanistan_N%C3%BCfus_M%C3%BCbadelesi#cite_note-0 (21.02.2011).

Yayla, T. (2008). Politika Dergisi. <http://www.politikadergisi.com/makale/sosyal-diyalog> (10.04.2011).

Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yerasimos, S. (2002). Milliyetler ve Sınırlar. Balkanlar-Kafkasya ve Orta-Doğu. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, A. (2001). *Sosyal Bütünleşme Açısından Sivil Toplum Örgütleri-Isparta Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yusuf, S. (2005). Türkiye'ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 29–32). Düzenleyen Zeytinburnu Belediyesi. İstanbul. 8–11 Aralık 2005.

Zülal, A. (2002). 21. Yüzyılda Göçler. *Bilim ve Teknik*. 415: 60–64.

EKLER

EK-1:

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Emniyet Genel Müdürlüğü

Sayı : B.05.1.EGM.0.13.49549

63233/Gen-02

Konu : Bilgi Talebi

Sayın: Arzu SAYAR

Bulgaristan Göçmenleri ve Toplumsal Diyalog Ağları isimli tezinizde kullanmak üzere İzmir'in Gaziemir ilçesindeki Sarnıç'a göç eden Bulgaristan göçmenlerinin sayısı ile ilgili bilgi talebinizi içeren Elektronik Posta yoluyla Genel Müdürlüğümüze göndermiş olduğunuz dilekçeniz incelenmiştir.

Dilekçenize konu olan İzmir'in Gaziemir ilçesindeki Sarnıç'a göç eden Bulgaristan göçmenlerinin sayısı Genel Müdürlüğümüzde mevcut olmamakla birlikte tezinize gerekli bilgileri Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünden talep etmeniz uygun olacağı değerlendirilmektedir. (www.nvi.gov.tr)

Bilgilerinizi rica ederim.

Mustafa ÖZTÜRK
Yabancılar Hudut İltica Daire Başkan Yrd.
2.Sınıf Emniyet Müdürü

..../08/2011 Büro Memuru : H.A.TEK
..../08/2011 Büro Amiri : V.UÇAR
..../08/2011 Şube Müdür V. : H.AKBAŞ

Ayrancı Mah. Dikmen Cad. NO:11 06100 Çankaya ANKARA

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat: V.UÇAR

Telefon: 412 32 87-92 Faks: 466 90 11

<http://egm1ydbmmb01>

Elektronik Ağ: yhidb@egm.gov.tr<<mailto:yhidb@egm.gov.tr>>

Yabancılar Daire Başkanlığı

Emniyet Genel Müdürlüğü Kurumsal E-Posta Servisi

EK-2:

Sayın: Arzu SAYAR

Sarnıç Beldesinde Yaşayan Bulgaristan Göçmenlerinin Nüfusu ile ilgili bilgi almak üzere, İzmir TUIK (483 14 54), Sarnıç Bal-göç Şube Bşk (281 22 70-Bal-göç) ve Gaziemir İlçe Nüfus Müdürlüğü (251 56 85) ile yapılan telefon görüşmelerinde Sarnıç'ta yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Nüfusu ile ilgili ayrı bir verinin olmadığı bildirilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

İçişleri Bakanlığı
Gaziemir Kaymakamlığı

EK-3

ANKET

1. Yaşınız?

- ☐ 15–29
- ☐ 30–44
- ☐ 45–59
- ☐ 60 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz?

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek

3. Tabiiyetiniz?

- ☐ T.C. Vatandaşı
- ☐ Bulgaristan Vatandaşı
- ☐ Çifte Vatandaş (T. C. ve Bulgaristan Vatandaşı)

4. Medeni haliniz nedir?

- ☐ Evli
- ☐ Bekar

5. Kaç çocuğunuz var?

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 ve üzeri
- ☐ Yok.

6. Eğitim durumunuz nedir?

- ☐ Okur Yazar
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Üniversite
- ☐ Lisansüstü
- ☐ Okur-Yazar değilim.

7. Bulgaristan'daki mesleğiniz?

- ☐ Memur
- ☐ İşçi
- ☐ Esnaf
- ☐ Çiftçi
- ☐ Emekli
- ☐ Diğer

8. Türkiye'deki mesleğiniz?

- ☐ Memur
- ☐ İşçi
- ☐ Esnaf
- ☐ Çiftçi
- ☐ Emekli
- ☐ Diğer

9. Türkiye'ye ne zaman göç ettiniz?

- ☐ 1920–1949
- ☐ 1950–1967
- ☐ 1968–1988
- ☐ 1989 ve sonrası

10. Türkiye'ye kimlerle göç ettiniz?

- ☐ Ailem
- ☐ Akrabalarım
- ☐ Arkadaşlarım
- ☐ Yalnız

11. Yerleşim için niçin İzmir-Sarnıç'ı seçtiniz?

- ☐ Akrabalarım, tanıdıklarım olduğu için
- ☐ Şehrin özelliklerini beğendiğim için
- ☐ Diğer
- ☐ Sebebi yok.

12. Bulgaristan’da yaşarken asimilasyon uygulamalarına maruz kaldınız mı?

1. Dini icaplarımı yerine getiremememe
2. Türkçe eğitim ve Türkçe konuşmanın yasaklanması
3. İsim değiştirme
4. Asimilasyon uygulamalarına maruz kalmadım.

- ☐ Yalnız 1
☐ Yalnız 2
☐ Yalnız 3
☐ Yalnız 4
☐ 1–2
☐ 1–3
☐ 2–3
☐ 1–2–3

13. Bulgaristan’da kalan yakınlarınız var mı? Varsa kimler?

1. Anne, Baba
2. Eş, Çocuk
3. Kardeş
4. Akraba
5. Yok

- ☐ Yalnız 1 ☐ Yalnız 2
☐ Yalnız 3 ☐ Yalnız 4
☐ Yalnız 5 ☐ 1–2
☐ 1–3 ☐ 1–4
☐ 2–3 ☐ 2–4
☐ 3–4 ☐ Diğer.....

14. Türkiye’ye yerleşmeniz konusunda devletten destek gördünüz mü?

- ☐ Evet
☐ Hayır

15. Hanenizde kaç kişi yaşıyorsunuz?

- ☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4
☐ 5 ve üzeri

16. Sosyal güvenceniz nedir?

- ☐ Emekli Sandığı
☐ SSK
☐ Bağ-Kur
☐ Başka bir Kurum güvencesi
☐ Yok

17. Hanenizde çalışan kişi sayısı nedir?

- ☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4 ve üzeri
☐ Yok

18. Hanenizin aylık toplam gelir ne kadardır?

- ☐ 0–799
☐ 800–1499
☐ 1500–1999
☐ 2000 ve üzeri

19. Toplumsal diyalog ağlarının kurulmasında, sorunların çözümü ve toplumsal uyum gibi konularda aşağıdakilerden hangisini daha etkili bir araç olarak görüyorsunuz?

1. Dernekler
2. Elektronik ortam (İnternet, Radyo, TV gibi)
3. Gazete, dergiler vb.
4. Diğer (çalışma ortamı, tanıdıklar vb.)

- ☐ Yalnız 1
- ☐ Yalnız 2
- ☐ Yalnız 3
- ☐ Yalnız 4
- ☐ 1-2
- ☐ 1-3
- ☐ 2-3
- ☐ 1-2-3

**20. Herhangi bir Göçmen
Derneğine üye misiniz?**

- ☐ Aktif üyeyim
- ☐ Sadece üyeyim
- ☐ Üye değilim.

**21. Göçmen Derneklerinin
sizinle ilgili faaliyetlerini
yeterli buluyor musunuz?**

- ☐ Yeterli.
- ☐ Orta düzeyde yeterli.
- ☐ Yetersiz.

**22. İnternet ortamındaki
forumları ya da sosyal ağ
sitelerini takip ediyor
musunuz?**

- ☐ Her zaman
- ☐ Arasıra
- ☐ Hiç takip etmiyorum

**23. Türkiye’de yakın ilişkiler
içinde olduğunuz
arkadaşlarınız kimler?**

- ☐ Göçmenler
- ☐ Yerli halk
- ☐ Hem göçmenler hem de yerli halk.

**24. Türkiye’de yaşamaktan
memnun musunuz?**

- ☐ Memnunum
- ☐ Orta
- ☐ Memnun değilim

**25. Türkiye’de karşılaştığınız
sorunlar nelerdir?**

1. Ekonomik (iş, gelir vb.)
2. Sosyal (eğitim, sağlık, çevre vb.)
3. Hukuki (vatandaşlık, ikamet tezkeresi vb.)
4. Sorunum yok.

- ☐ Yalnız 1
- ☐ Yalnız 2
- ☐ Yalnız 3
- ☐ Yalnız 4
- ☐ 1-2
- ☐ 1-3
- ☐ 2-3
- ☐ 1-2-3

**26. Bulgaristan’a geri dönmek
istiyor musunuz?**

- ☐ Evet
- ☐ Hayır